

WIELEWAAL

maandblad
jaargang 51
maart 1985

WIELEWAAL

Vlaams tijdschrift voor natuurstudie

uitgegeven met ondersteuning van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur.

Vroegere hoofdredacteurs: E.H. Fr. SEGERS: jaargang 1 tot en met 23
Dr. Fr. GROOTAERS: jaargang 24 tot en met 46

Hoofdredacteur

Dr. H. MEEUS, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout (014/41 57 58)

Redactieraad

H. FRANCKX, Dr. Fr. GROOTAERS, G. HUYSKENS, J. BLOEMEN, A. DE JONGHE, J. KIEBOOMS, R. WILLOCKX, G. LUYTS, Prof. Dr. A. DHONDT, P. VAN DEN BREMT, M. BECUWE, Dr. R. EYCKERMAN, J. VAN WINKEL, H. VOET, Dr. M. LOUETTE, Ir. G. BULTEEL, J. GABRIELS, Dr. J. VAN GOMPEL, Dr. J. PAULUSSEN, G. BURGGRAEVE, P. MAES, Graaf L. LIPPENS, Dr. H. WILLE, Ir. M. HERREMANS, L. MATTHÉ.

Buitenlands corresponderend redactieraadslid
K.J. EIGENHUIS (Nederland)

WIELEWAAL is een uitgave van de Koninklijke Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie DE WIELEWAAL

De vereniging heeft tot doel: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels te bevorderen door alle middelen, o.m. door het oprichten van plaatselijke afdelingen, het houden van studiedagen, het uitgeven van een tijdschrift, het verspreiden van vogelboeken en natuurboeken, het oprichten van natuurreservaten. De vereniging werd in 1933 opgericht door E.H. Fr. Segers. Ze telt nu meer dan 6.000 leden, verdeeld over 52 afdelingen. Een waaier van voordrachten, dia- en filmavonden, lessen, tentoonstellingen, geleide wandelingen, studieprojecten, deelname aan regionale en internationale onderzoeken en inventarisaties, beheerswerken in natuurreservaten, uitstappen en reizen in binnen- en buitenland staat jaarlijks op de agenda. De vereniging heeft niet minder dan 70 natuurreservaten in beheer met een totale oppervlakte van meer dan 4.000 ha, verspreid over geheel Vlaanderen. Ze bezit bovendien een eigen „Wielewaal-huis” te Turnhout waar naast het secretariaat ook een ornithologisch museum, een bibliotheek, vergaderzalen en een boekhandel zijn ondergebracht.

Raad van beheer

Dagelijks bestuur:

H. FRANCKX, voorzitter, Vredelaan 29, 2500 Lier (03/480 47 32)
W. VAN SPAENDONK, ondervoorzitter, Zevenbergen 50, 2500 Lier (03/480 54 24)
F. VAN DEN BROECK, secretaris, De Wilgen 41, 2060 Merksem (03/645 02 52)
J. PEETERS, penningmeester, Hertevoetweg 3, 2958 Weerde (015/61 20 86)

Overige leden:

R. WILLOCKX, Sparrenstraat 23, 2930 Hombeek; E. WELLENS, Statiestraat 89, 3900 Lommel;
D. VAN DAELE, Garenmarkt 4 bus 2, 8000 Brugge; J. DHOLLANDER, Bergstraat 5, 2780 St.-Gillis-Waas;
W. ROGGMAN, Gentseseenweg 161, 9300 Aalst; P. HERROELEN, Van Asschestraat 33, 1910 Melsbroek

Technisch adviseur voor de natuurreservaten:

Ir. S. TYS, Beekstraat 16, 2800 Mechelen (015/41 12 78)

LIDMAATSCHAP EN ABONNEMENTEN

België: 450 F. Andere landen: 600 F. Bijlid (zonder abonnement): 50 F.
Administratie: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Giro: 000-0319785-73. Tel.: 014/41.22.52.

Alle briefwisseling in verband met de inhoud van het maandblad dient gericht aan het redactieadres, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout. Briefwisseling aangaande administratie en bestelling van het tijdschrift dient gestuurd naar het secretariaat van de vereniging, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

De Canarische Kraagtrap

Chlamydotis undulata fuertaventurae

Henri Franckx

The Canary Houbara *Chlamydotis undulata fuertaventurae*

Er zijn ornithologen die zich vooral interesseren voor duikers, ganzen en zeevogels. Zij associëren het waarnemen van vogels met het verduren van koude en nattigheid. Bij voorkeur trekken ze naar de groene, maar natte en koude landen van het noorden. Na een verblijf vol ontberingen komen ze terug met een lijst zeldzame waarnemingen en een hele reeks spannende verhalen. Tot uw spijt en desillusie, lezer, moet ik u bekennen dat de schrijver van dit artikel niet tot deze geharde en avontuurlijke vogelaars behoort. Het waarnemen van vogels beoefen ik liever in de warme landen aan de Middellandse Zee. 's Winters zelfs nog iets zuidelijker, bv. op de Canarische eilanden.

Sinds een tiental winters bezoeken mijn echtgenote en ikzelf deze paradijselijke eilanden. Zoals iedereen zijn we begonnen met Tenerife en Gran Canaria, maar na enkele jaren vonden we het er te druk. Vanuit Tenerife bezochten we met de boot Gomera, maar dit bergachtig eiland is praktisch ontoegankelijk. Tweemaal vlogen we ook voor een dagbezoek naar Lanzarote. Dit eiland is het rijkste en best onderhouden van de archipel, doch de drukte rond de vulkanen doet er toch erg kunstmatig aan. De vlucht ging laag over Fuerteventura. Duidelijk zagen we dit prachtige, droge en verlaten eiland. Het zou ons volgend verblijf worden en het is het daarna ook gebleven. Uitgestrekte zandstranden, eindeloze duinenrijen en woestijnen, woeste lavavelden en vooral weinig mensen.

Tijdens de vele uitstappen, die we er te voet en met de wagen maakten, leerden we niet alleen het land maar praktisch ook alle broedvogels kennen. Vooral twee hiervan genoten onze bijzondere belangstelling: de Renvogel *Cursorius cursor* en de Kraagtrap *Chlamydotis undulata*.

Over de laatste vogel wil ik u wat vertellen.

Zoals u uit deze inleiding kan opmaken, beste lezer, wordt dit wel een bijdrage over een van de zeldzaamste vogelsoorten ter wereld, doch in geen geval heeft dit artikel de intentie van een wetenschappelijke studie die het onderwerp volledig uitdiept.

DE KRAAGTRAP *CHLAMYDOTIS UNDULATA*

Laten we eerst even kennis maken met de soort. Volgens Prof. Dr. K.H. Voous (1960) vervangt de Kraagtrap ecologisch de Grote Trap *Otis tarda* in de droge, meer woestijnachtige streken ten zuiden van diens broedgebied. De soort telt drie ondersoorten.

— De nominaatvorm *Chlamydotis undulata undulata* (Jacquin 1784) komt voor in Noord-Afrika van Noord-Mauretanië tot Egypte. Deze Noord-Afrikaanse ondersoort *undulata* is een bijna uitgesproken standvogel, die zelden grote verplaatsingen onderneemt.

— De ondersoort *Chlamydotis undulata macqueenii* (J.E. Gray 1832) komt voor in de woestijnen van de Sovjet-Unie, het Midden-Oosten en Azië. Ze leeft verspreid van de Sinaï, Arabië, het noorden van de Kaspische Zee, oostelijk tot Baluchistan, Afghanistan, Kazekistan en Mongolië. Deze oostelijke vorm *macqueenii* is een uitgesproken trekvogel, die na de broedtijd naar Arabië, Irak, Iran en zelfs naar Noordwest-Indië vliegt om er te overwinteren. Van deze ondersoort werden ook dwaalgasten in Europa aangetroffen, steeds tijdens het najaar. Voor België zijn er volgens Lippens & Wille (1972) drie waarnemingen uit de vorige eeuw.

Deze vondsten staan vermeld in de *Avifauna van België*, in 1967 uitgegeven door de Commissie voor de Belgische Avifauna:

- november 1842, Virton (Luxemburg), Van Havre, 1928: 409

- december 1844, Rotselaar (Brabant), Van Havre, 1928: 409

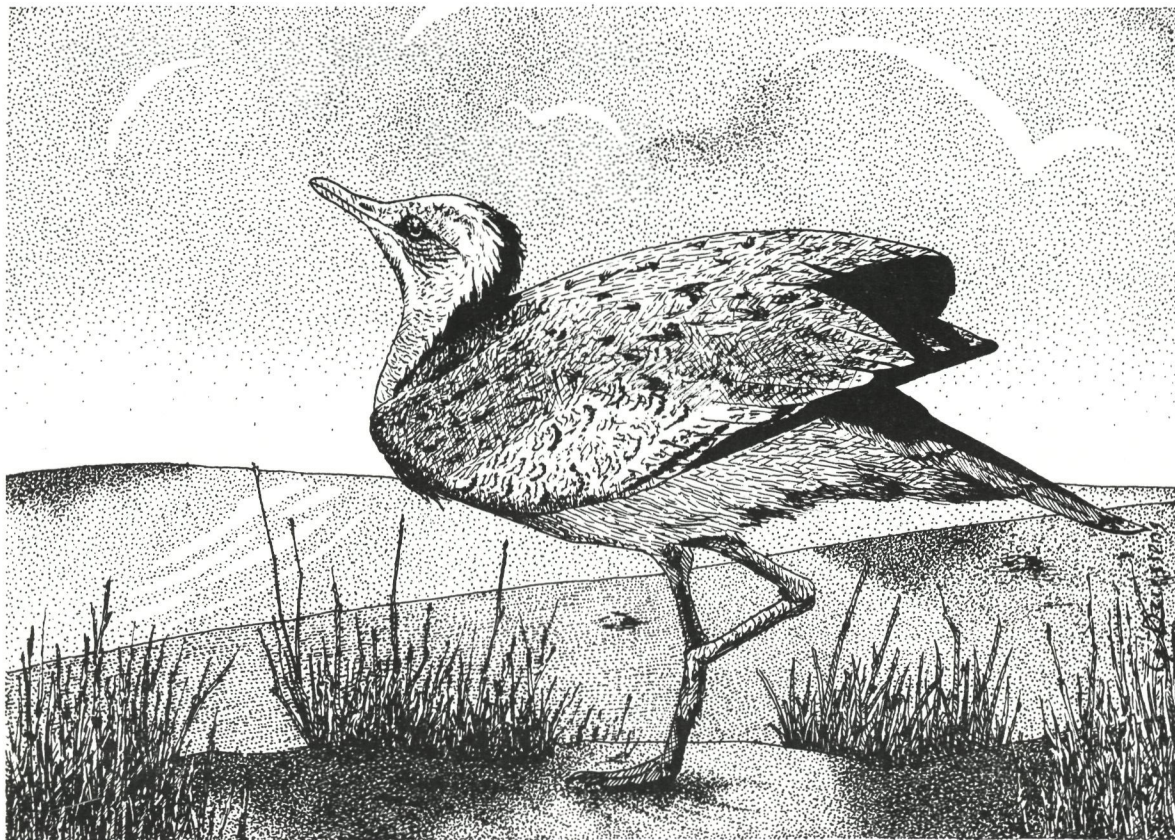
- 13 december 1846, St.-Stevens-Woluwe (Brabant), Van Havre, 1928: 409

De 3 gevallen worden inderdaad vermeld in het werk van Ridder G.C.M. van Havre (1928) *Les Oiseaux de la Faune belge*, doch het derde geval staat op p. 410 (niet op p. 409) als volgt vermeld:

♂ ad. imparfait *Dieghem*, 13 décembre 1845 (en niet 1846).

— De derde subspecies *Chlamydotis undulata fuertaventurae* (Rothschild en Hartert, 1894) houdt als een kleine populatie stand op de Canarische eilanden: Fuerteventura en Lanzarote. Ze is er standvogel.

De gehele Kraagtrap-bevolking wordt met uitroeiing bedreigd, vooral door de valkenjacht bij de Arabieren. Vroeger was de jacht op de Kraagtrap een kunst. Nu maken de sjeiks de woestijnen onveilig in terreinwagens, bemand met tientallen valken en voorzien van de meest gesofisticeerde wapens. Het W.W.F. (World Wildlife Fund) vraagt dan ook niet alleen de totale bescherming van al de ondersoorten, maar heeft zelfs de Canarische subspecies op de Rode Lijst geplaatst.

Tekening : G. Driessens

DE WETENSCHAPPELIJKE BENAMING

Laten wij eens even nakijken hoe de wetenschappelijke benaming ontstond.

In het boek *Betekenis en Etymologie van de Wetenschappelijke Namen der Nederlandsche Vogels* door Drs. L. Coomans de Ruiter, Jhr. Drs. W.C. van Heurn en Dr. W.K. Kraak (1947) lezen we wat volgt.

- *Chlamydotis* = Mantel- of Kraagtrap

Latijnse transcriptie van de Griekse samenstelling van $\chi\lambda\alpha\mu\acute{\iota}\varsigma$ $\ddot{\upsilon}\delta\acute{o}\varsigma$ (chlamus, -udos) $\tilde{n}$ = de korte ruitermantel, een wijde soldatenmantel

+ $\acute{\omega}\tau\iota\varsigma$ (ôtis) $\tilde{n}$ = de Trap (-gans).

- *undulatus*, a, um (nieuw gevormd Latijns adjectivum) = gegolfd, met golfjes; van undula als deminutivum van unda, ae f. (Latijn) = golf.

- *macqueenii* = genitivum van Macqueenius, latinisering van Macqueen, aldus genoemd ter ere van de Luitenant-Generaal van het Brits-Indische leger, Macqueen, die omstreeks 1830 het door hem in de Himalaya buitgemaakte exemplaar aan J.E. Gray zond.

Over de schrijfwijze van de naam van deze laatste ondersoort bestaat geen eenheid.

Macqueenii wordt gebruikt door Howard & Moore (1984), de Commissie voor de Belgische Avifauna (1967), de Commissie voor de Nederlandse Avifauna (1970), Cramp & Simmons (1980), Glutz von Blotzheim, Bauer & Bezzel (1973), Etchécopard & Huë (1964, 1970). In tegenstelling hiermee schrijven Dupond & Maus (1950), evenals Gêroudet (1978) *macqueeni*. Waaruit nogmaals blijkt dat uniformiteit soms moeilijk haalbaar is. Tot zover de Aziatische Kraagtrap.

Maar ook onze Canarische Kraagtrap bleef niet gespaard van wijzigingen en fouten in zijn wetenschappelijke benaming! De eerste wetenschappelijke naam was *Otis undulata fuertaventurae*. Otis en undulata kennen we al van hierboven.

De naam van deze ondersoort komt van Rothschild en Hartert (1894), die aan de hand van vogelhuiden van ene Ramon Gomez de vogel beschreven als de nieuwe soort *Houbara fuertaventurae*. De spellingfout van de eilandnaam kon niet meer verbeterd worden. Deze auteurs vonden dat de Kraagtrappen van Fuerteventura vergeleken bij deze van Noord-Afrika, donkerder bovendelen en grijzere vleugels hadden. Later (in

Afrikaanse Kraagtrap, Marokko 1983

Foto's: J. Dhollander

1901) verklaarde Harter, dat het een fout was geweest, de Canarische vorm als een afzonderlijke species te beschouwen.

AFSTAMMING

De Canarische Kraagtrap is een afstammeling van de Afrikaanse Kraagtrap *Chlamydotis undulata undulata*, die voorkomt op het vasteland van Afrika en een bewoner is van de woestijnen in Marokko, Algerije en de Sahara. Het gevederte van de Afrikaanse Kraagtrap heeft de gewone kleur van de woestijnvogels.

De Kraagtrap van Fuerteventura is ooit de zee overgestoken van de Marokkaanse kust naar de Canarische eilanden. Het eerste land dat in zicht kwam, was natuurlijk dit van het meest oostelijke eiland: Fuerteventura.

In Fuerteventura vond de Kraagtrap een bodem, aangepast aan zijn verlangens. Een eiland met vele uitgestrekte vlakten, sterk gelijkend op de Afrikaanse woestijnen die hij verlaten had en bovendien gelegen op dezelfde breedtegraad. Alhoewel eilanden over 't algemeen een vochtig klimaat hebben, komt daarbij nog dat Fuerteventura een van de droogste eilanden ter wereld is. Hierdoor is het erg geschikt voor reumalijders en... Kraagtrappen.

Er was en is echter één groot verschil met het vasteland: Fuerteventura is vulkanisch van oorsprong en de vlakten zijn er bezaaid met zwarte lava en basaltblokken, soms half verborgen onder 't zand. Wanneer de Afrikaanse Kraagtrap zich in 't begin op deze vulkanische bodem bevond, kwam zijn licht gekleurde gevederte niet meer overeen met de kleur van de bodem. Zijn

vederkleed heeft zich daardoor in de loop der tijden aangepast. Zijn rug werd zwart gespikkeld, zodat hij beter verborgen bleef in de zwarte omgeving. Buiten de donkere en grotere vlekken op de vleugels, heeft de Kraagtrap van Fuerteventura ook nog een minder uitgesproken zandkleur en een relatief kleiner formaat. Bovendien verschilt hij van de echte Kraagtrappen door minder wit in de vleugels, meer zwarte strepen op de hals en de flanken en door de bredere staart. Laten we nu eerst eens kennis maken met de Canarische eilanden, in de eerste plaats met Fuerteventura en hier dan vooral met het noorden van het eiland, de vlakte van Corralejo.

DE CANARISCHE EILANDEN

De archipel van de Canarische eilanden ligt tussen 27°30' en 29°25' noorderbreedte en tussen 15°20' en 18°15' westerlengte. Duidelijker gezegd: tussen 500 en 100 km verspreid in de Atlantische Oceaan ten westen van de grens tussen Marokko en West-Sahara. De volledige archipel hoort toe aan Spanje.

Naar hun klimaat en de daaraan gepaarde plantengroei worden de eilanden ingedeeld in een westelijke en een oostelijke groep.

De westelijke groep omvat Hierro, Palma, Gomera, Tenerife en Gran Canaria. Deze 5 eilanden zijn zeer bergachtig en hebben een vochtig Atlantisch klimaat. De plantengroei is er betrekkelijk weelderig en de land- en tuinbouw is er zeer intensief. Naast bananen en tomaten worden er alle subtropische vruchten gekweekt. Terwijl de eerste drie eilanden wegens hun ontoegankelijkheid nog tamelijk ongerept zijn, werden grote delen van

Tenerife en Gran Canaria, en dan vooral het zonnige zuiden van deze beide eilanden, volledig opgeofferd aan het toerisme. De badsteden Playa de las Americas in Tenerife en Playa del Ingles in Gran Canaria zijn een ononderbroken bouwwerf. Dank zij de „eterna primavera”, dit is de eeuwige lente, duurt het seizoen hier het gehele jaar, met als hoogtepunten Kerstmis en Pasen.

De oostelijke groep omvat Fuerteventura en Lanzarote. Bij Fuerteventura hoort in het noorden het onbewoonde eiland Lobos. Bij Lanzarote liggen eveneens in het noorden de 3 eilandjes: Graciosa, Montaña Clara en Alegranza. De oostelijke groep heeft minder hoge bergen. Hierdoor wordt minder vocht afgezet en zijn de eilanden bovendien meer bloot gesteld aan de hete, droge winden die van de Sahara komen. Lanzarote is eveneens sterk in trek bij de toeristen, zowel bij de zonnekloppers die er komen verblijven, als bij de eendagstoeristen, die van Tenerife of Gran Canaria komen overgevlogen voor een rondrit door het mooie, rijke en nette vulkanische eiland.

FUERTEVENTURA

Fuerteventura ligt slechts 100 km van Afrika en dus het dichtst tegen het vasteland. Met 1730 km² oppervlakte is het het tweede grootste eiland van de archipel. Niettemin is het toch het minst bevolkte van de grote eilanden: het telt nl. nog geen 20.000 inwoners. In vogelvlucht bedraagt de lengte van noord naar zuid 100 km, maar langs de weg is de afstand natuurlijk veel groter. Degelijke asfaltwegen verbinden de dorpen, maar voor 't overige moet men het stellen met bultige paden.

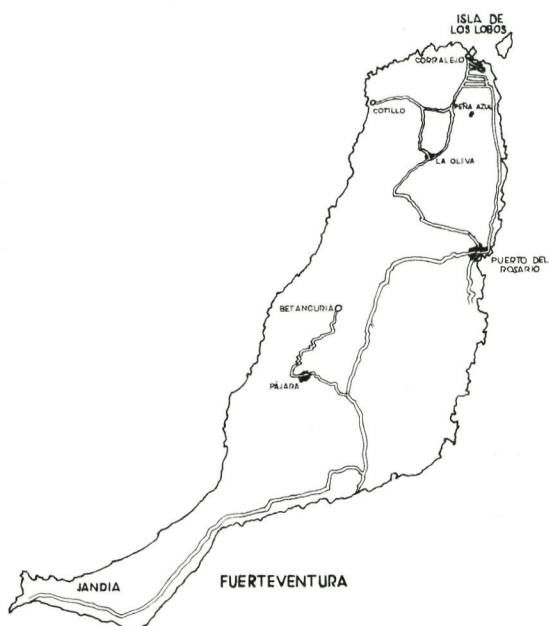
De bevolking leeft van tuinbouw, vooral tomaten, van geiten en van toerisme. Het zuidelijk schiereiland Jandia met zijn prachtige stranden werd hieraan reeds opgeofferd en ook in het noorden breidt het vroegere vissersdorpje Corralejo zich nog jaarlijks uit. Wij verbleven telkens in het noorden, wat ons niet belette het gehele eiland met de wagen te bezoeken.

Fuerteventura kan beknopt beschreven worden als een deel van de Sahara, terecht gekomen in de oceaan. Sommige geologen verklaren zelfs op deze manier de oorsprong van het eiland. De westelijke eilanden daarentegen zouden alle van vulkanische oorsprong zijn.

Het klimaat van Fuerteventura wordt bepaald door droogte, weinig neerslag en veel wind. „Fuerteventura” betekent trouwens „sterke wind”. De gemiddelde maandtemperatuur gaat van 17° C in de winter tot 24° C in de zomer.

Geiten bepalen het uitzicht van het eiland. Ze bezorgen de bewoners vlees, melk en kaas. De geiten die voor melk en kaas moeten zorgen, worden geweid door herders en 's nachts vastgehouden. De dieren, bestemd voor de vleesopbrengst, lopen vrij rond over het eiland. Zoals op zoveel andere plaatsen zijn deze geiten de oorzaak van het verdwijnen van de vegetatie. Dit veroorzaakt op zijn beurt erosie en droogte. Zo wordt het eiland meer en meer een woestijn. Hierdoor vermindert dan weer de plaatselijke fauna, zelfs de aan de woestijn aangepaste soorten.

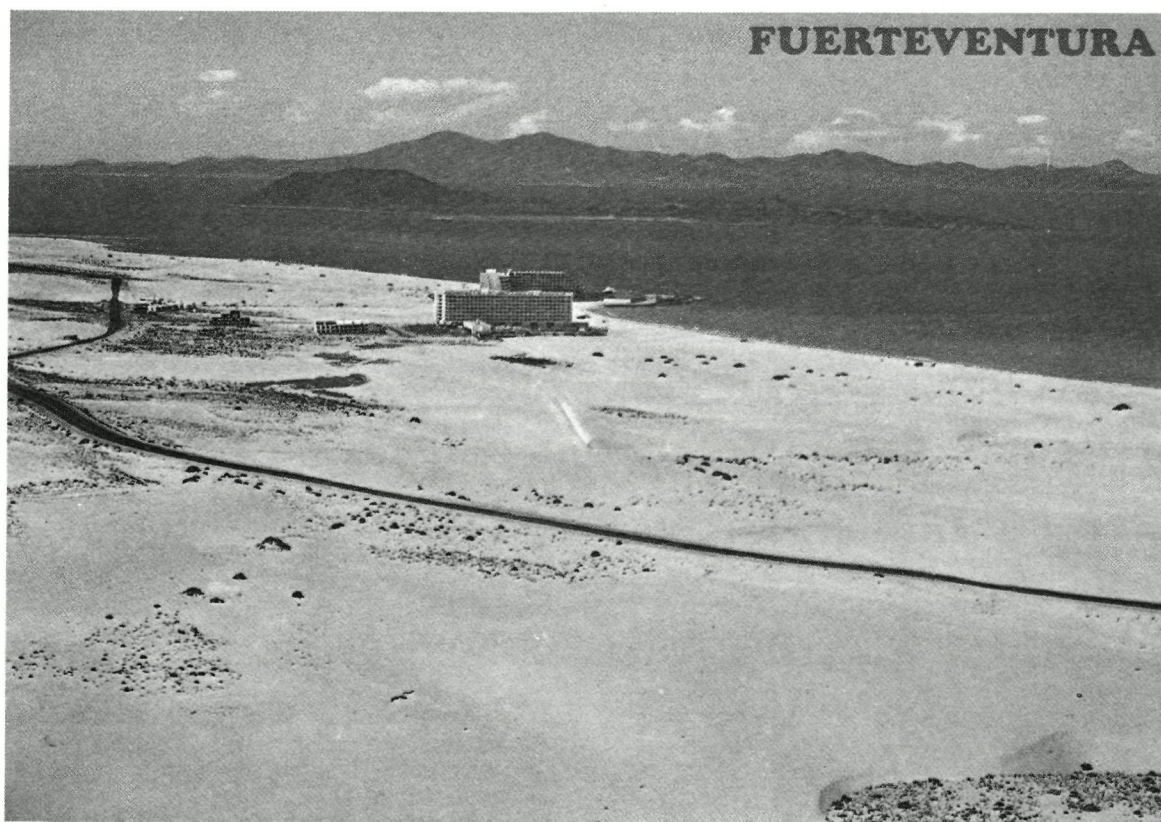
Door de strenge levensomstandigheden is Fuerteventura arm aan gewervelde dieren, zowel aan soorten als aan aantallen. Er zijn geen eigen

zoogdieren, gezien de egel, de eekhoorn en het konijn werden ingevoerd. Er komen slechts 3 reptielen en 1 amfibie voor. Ondanks het feit dat Fuerteventura het tweede grootste eiland van de archipel is en het dichtst tegen Afrika ligt, heeft het van alle eilanden het tweede kleinste aantal broedvogels, nl. slechts 35. Toch heeft Fuerteventura de ornitholoog heel wat te bieden. Het Canarisch Paapje *Saxicola dacotiae* is hiervan de voornaamste attractie, gezien het nergens anders meer voorkomt. Op de tweede plaats komt de endemische soort van de merkwaardige, maar weinig gekende Kraagtrap *Chlamydotis undulata fuertaventurae*. Hiervan komen op Fuerteventura maximaal 100 en op Lanzarote maximaal 20 exemplaren voor. In voor- en najaar zijn er dan natuurlijk nog de doortrekkers en de wintergasten.

DE STREEK VAN CORRALEJO

Corralejo ligt in het noorden van Fuerteventura, vlak tegenover het eilandje Lobos en tegenover Lanzarote, waarmee een dagelijkse veerdienst bestaat. Vroeger een onbenullig vissersdorp, krijgt Corralejo de jongste jaren meer en meer toeristisch belang. Het meer dan 10 km lange, brede zandstrand zal daar wel niet vreemd aan zijn. Het

De hotels Oliva Beach en Tres Islas met daarachter het eilandje Los Lobos en in de verte Lanzarote. De kustweg gaat dwars door de duinen.

bouwbedrijf ligt er nooit stil en de verkavelingen dringen steeds dieper de duinen en de woestijn in.

Tot voor enkele jaren was er slechts één weg, dwars door het eiland van Corralejo naar Oliva. Hij gaat door het uitgestrekte lavaveld en het aanleggen ervan moet een enorme onderneming geweest zijn. Voor het toerisme legde men van de hoofdstad Puerto del Rosario een tweede weg aan naar Corralejo. Deze weg loopt langs de kust en snijdt helaas, driemaal helaas, de prachtige duinen van Corralejo doormidden. Men koos hier de gemakkelijkste, maar niet de beste oplossing. Geregeld wordt het asfalt onder het stuifzand bedolven.

Op 6 km van het dorp staan de enige twee hotels: Oliva Beach en Tres Islas. Bij de hotels horen nog enkele vakantiewoningen, twee winkels en een bar. Verder is er kilometers in de omtrek niets dan zand en nog eens zand.

De „Jable”, dit is de zandvlakte van Corralejo strekt zich uit over 24 km langs de kust en 5 km diep het land in. Het zand van het strand en van de duinen is van marine oorsprong. Men vindt er een enorm aantal schelpen en fossielen. Het strand is vlak en kaal, de duinen zijn hier en daar bedekt met xerofiele planten. De duinen strekken

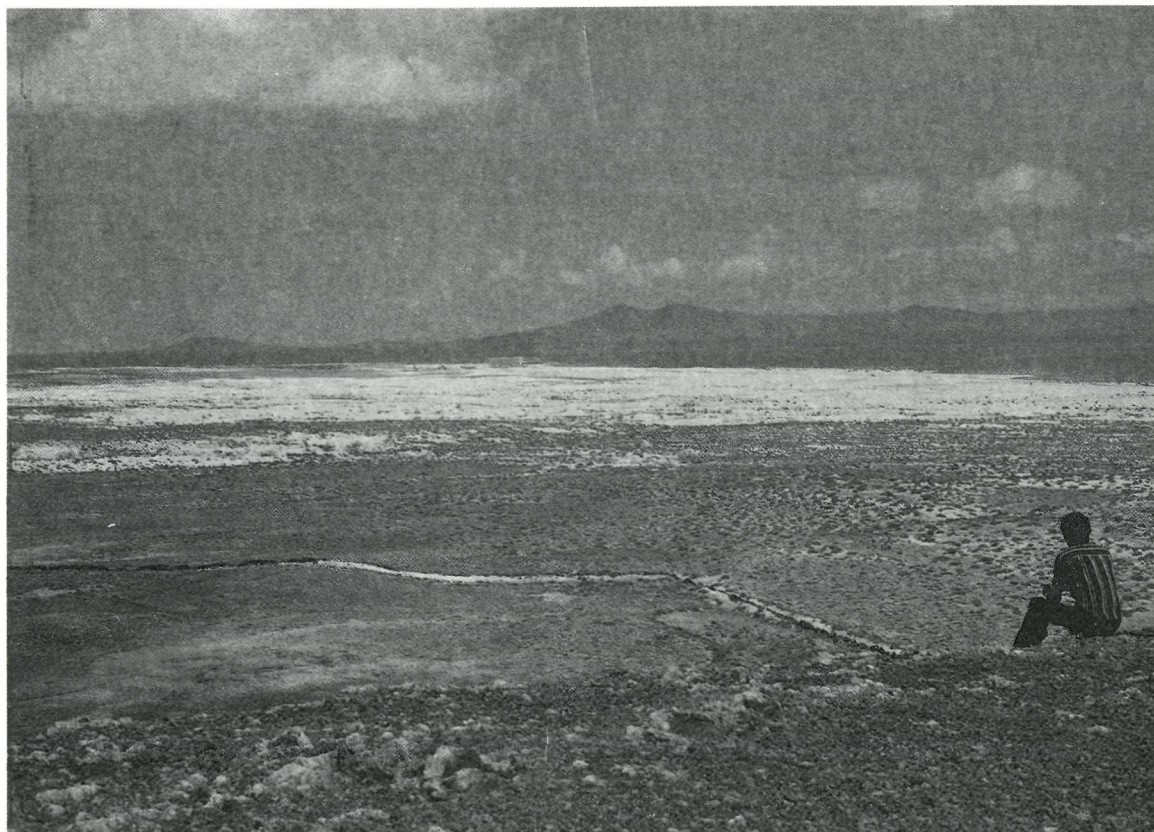
zich uit over een lengte van 8 km en beslaan een oppervlakte van 24 km². De naturalisten blijven aan de kust en zo hadden wij de duinen voor ons alleen. Nooit hebben wij tijdens onze wandelingen een toerist of een inboorling ontmoet.

Op 4 tot 5 km van de kust gaan de duinen geleidelijk over in lava-gesteente, bekend als „Malpais”. De lava-strook tussen Corralejo en de weg naar Oliva heeft een oppervlakte van 50 km². Ze is volkomen ontoegankelijk en vormt zo een veilige schuil- en broedplaats voor de vogels. Met bulldozers werden er enkele hobbelige paden in aangelegd. Hierover kan men er enigszins in en door geraken. Wat wij dan natuurlijk ook herhaalde malen gedaan hebben.

De streek van Corralejo is bekend voor de specifieke fossielen, flora en fauna.

De zandvlakte (Jable) van Corralejo bezit een relatief rijke avifauna, vermoedelijk te danken aan de aanwezigheid van een veilige nestgelegenheid in de nabij gelegen lavavelden (Malpais).

De open zandvlakte met een eerder eenzijdige begroeiing heeft een homogene vogelgemeenschap, beheerst door de Kleine Kortteenleeuwerik *Calandrella rufescens*, de Woestijnvink *Bucanetes githagineus*, de Berthelot's Pieper *Anthus berthelotti* en de Klapekster *Lanius excubitor*. De

Zicht op de zandvlakte van Corralejo

Kraagtrap komt er voor, evenals de Hop *Upupa epops*, het Zwartbuikzandhoen *Pterocles orientalis*, de Renvogel en de Griel *Burhinus oedipnemus*.

In de lavavlakte met zijn karakteristieke plantengroei komt eveneens een specifieke vogelgemeenschap voor. Soorten als de Kneu *Carduelis cannabina*, de Kleine Zwartkop *Sylvia conspicillata*, de Eilandgierzwaluw *Apus unicolor* en de Barbarijse Patrijs *Alectoris barbara* zijn hier talrijker dan ergens anders, terwijl de Kleine Kortteenleeuwrik, de Woestijnvink, de Berthelot's Pieper en de overal aanwezige Spaanse Mus *Passer hispaniolensis*, er eveneens voorkomen.

In de lavavlakte komen vele konijnen voor, waardoor de Buiszard *Buteo buteo* en de Barbarijse Valk *Falco pelegrinoides* worden agetrokken. Gezien hier ook nog al wat geiten verongelukken, is ook de Aasgier *Neophron percnopterus* een geregelde gast. De Aasgieren komen in Fuerteventura goed aan de kost dank zij de koppen van geiten, door de bewoners met hele zaken in de woestijn gestort.

Stoverij van jonge geiten is een plaatselijke lekkernij en is te bekomen in de enkele restaurants van Corralejo en Cotillo.

Langs de kust, die in het noorden rotsachtig is, komt men bovendien vele trekvogelsoorten tegen, vooral de Regenwulp *Numenius phaeopus* en de Zilverplevier *Pluvialis squatarola*.

De vlakte van Corralejo is bezaaid met vele droge struiken *Launaea spinosa*. Vele slangen *Helix pisana* en *Helix sarcostoma* komen er voor. Bovendien een hagedis *Lacerta atlantica*, een gekko *Tarentola delalandei*, konijnen, huismuizen, ratten en egels *Erinaceus algirus*.

Het is niet te verwonderen dat de natuurbeschermers geen moeite sparen om de duinen van Corralejo zoveel mogelijk te vrijwaren. Voor de Kraagtrap zijn die duinen zelfs van levensbelang.

WAARNEMINGEN VAN DE KRAAGTRAP

Onze eerste waarneming deden wij tijdens de kerstvakantie van 1980. Dit was ons eerste verblijf in Fuerteventura.

In Corralejo hadden we via zijn ouders, die hier jaarlijks komen overwinteren, Marc Boone leren kennen, de voorzitter van Wielewaalafdeling Meetjesland. Zijn ouders kenden de jachtwachter van de streek, Nemesio Hernandez Morera. Nemesio geniet de faam „de“ specialist van het eiland te zijn voor Renvogels en Kraagtrappen. Spaanse en Engelse ornithologen deden hiervoor reeds herhaaldelijk op hem beroep. Op verzoek zou hij ook ons de „Coredor“ en de „Avutarda“, dit is de Renvogel en de Kraagtrap tonen.

Wij hadden inmiddels tijdens de vorige dagen al heel wat van de streek verkend, echter zonder ook maar een van beide soorten te zien. Groot was dan ook onze verwondering, toen Nemesio ons langs de verste weg van de geplande

verkaveling ten zuiden van Corralejo voerde. En we waren nog maar enkele honderden meters de woestijn ingewandeld, of daar waren de eerste Renvogels al. Hun naam hebben ze ten volle verdiend. Opvliegen deden ze niet. Ze renden gewoon langs de duinen, om, betrouwend op hun schutskleur, zich wat verder te verstoppen. We begripen nog steeds niet goed, waarom de vogels zich zo dicht tegen de bewoonde wereld ophielden, terwijl er verderop praktisch geen enkele menselijke verstoring te verwachten was.

Nemesio had die dag geluk, want na de goede en langdurige waarneming van het paartje Renvogels, zagen we tijdens de terugweg ook nog 3 Kraagtrappen langzaam op de vleugels gaan. De vogels vlogen weg in een boog en streken enkele honderden meters verder terug neer. Door de licht golvende woestijn vluchtten ze verder. Ze liepen eerder gebogen, met de kop voorwaarts gestrekt en de hals half opwaarts gehouden. In deze houding bieden ze een alles behalve mooi schouwspel. Ze hielden zich ook verborgen in een glooiing van het terrein, zodat alleen de kop en de nek als een periscoop boven het zand uitstaken. Wat eveneens een raar gezicht is.

Aangespoord door dit onverwacht succes voerde Nemesio ons daarna nog naar de streek van Cotillo, aan de westkant van het eiland. Hier zouden de meeste Kraagtrappen voorkomen. Wij hebben er echter geen gezien.

Vermits de jagersvereniging niet genoeg betaalde, is Nemesio inmiddels taxichauffeur geworden, een op Fuerteventura algemeen voorkomend en lonend beroep. In zijn vrije uren wil hij echter nog steeds de geïnteresseerde ornithologen gidsen. Hiervan maakt ook de Vlaamse kolonie in Corralejo graag gebruik. Zo deden het onder andere de heren van Wassenhove en Genbrugge, die met de jachtwachter het gebied doorkruisten tijdens de kerstvakantie 1982. Na een half uur over en weer rijden in een jeep zagen zij achtereenvolgens eerst 2, dan 1, dan weer 2 en ten slotte 3 Kraagtrappen, alle op het zelfde terrein in de buurt van de hotels Tres Islas en Oliva Beach.

In 1980 hadden wij nog een tweede waarneming van een paar Kraagtrappen. De Kraagtrap leeft praktisch steeds in paren.

Wij waren op stap langs de lavastrook, de zogenaamde „Malpais“ tussen de wegen van Corralejo naar Puerto del Rosario en naar Oliva en dit in de buurt van de heuvels van de Peña Azul. In het midden van de woestijn is hier een vergaarbekken uitgegraven om het weinige regenwater, dat van de hellingen komt, te verzamelen als drinkwater voor de vrij rondzwervende geiten. Men vindt er ook nog ruïnen van oude woningen en stallingen, opgetrokken met de lavastenen. Het moet zeer lang geleden zijn, dat hier mensen in de woestijn hebben gewoond. Plots gingen vanuit de lavablokken 2 Kraagtrappen op de vleugels. Tijdens de vlucht waren weerom goed de wit en zwart afgezoomde

Biotoop van Kraagtrap en Renvogel, Fuerteventura, Corralejo, Kerstmis 1982

Foto: H. Franckx

vleugels te zien. De vogels verdwenen in de lavavlakte. Wie eenmaal het „Malpais” mocht gezien hebben, zal begrijpen dat ons alle lust ontbrak om ze daar te gaan zoeken.

Tijdens de kerstvakantie van 1981 lieten wij, dit is mijn echtgenote en ik, ons door een taxi naar Cotillo voeren. De chauffeur wou er op ons wachten, maar was ten eerste verwonderd wanneer wij zijn vriendelijk voorstel afwimpelden en zegden dat wij te voet teruggingen. Het eiland is hier in vogelvlucht 20 km breed. De tocht tussen de heuvels en de lavavlakten door is natuurlijk nog wat langer. Van een man kon de chauffeur zo'n poging nog aannemen, maar dat de „senora tambien” meeding ging zijn petje te boven. Hij scheen dan ook zeer tevreden, wanneer hij ons 's avonds ongedeerd het hotel zag binnengaan.

Niettegenstaande wij die dag te voet de gehele streek hebben afgespeurd, hebben wij geen enkele Kraagtrap kunnen waarnemen. Wel Aasgieren, Raven, een Barbarijse Valk, een wijfje Blauwe Kiekendief, Barbarijse Patrijzen en natuurlijk al het gewone grut. Ook de andere wandelingen brachten ons in 1981 geen enkele Kraagtrap op.

In 1982 lieten wij ons door een taxi afzetten aan het kruispunt van de wegen naar Oliva en Cotillo. Van hieruit is het mogelijk langs een vlakke vallei tussen de heuvels van de Peña Azul en de lavavlakte van Corralejo naar de duinen van de oostkust te stappen. De enige bewijzen van menselijke aanwezigheid zijn hier een door blaffende honden bewaakte geitenstal in het midden van de vlakte, verder de reeds vroeger vernoemde drinkplaats voor de geiten en een uitgestrekt maar verlaten agavenveld.

Ditmaal hadden we geluk, want van verre kregen we een paar Kraagtrappen in 't oog. Dit was inderdaad een grote buitenkans, want tijdens het sluipen is de Kraagtrap vrijwel onzichtbaar tegen de zandige achtergrond. De vogels liepen tussen de lavastenen van de woestijn door. Hierbij hielden zowel het mannetje als het iets kleinere wijfje de nek gestrekt. Door het lange lichaam schijnen de poten korter. De vogels kregen ons echter dra in 't oog. Gealarmeerd wipten ze de hals voor- en achterwaarts, om zich daarna zo vlug mogelijk te verschuilen achter een struik of steen. Ze drukten zich neer op de grond, ondertussen bestendig het gevaar in 't oog houdend. De kleur van het gevederte komt zo

goed overeen met de woestijn, dat het praktisch onmogelijk is de vogels terug te vinden, tenzij men ze heeft zien gaan zitten.

In 1982 hadden we nog een tweede waarneming van de Kraagtrap, eigenaardig genoeg weerom niet ver van de agglomeratie van Corralejo. We waren van het hotel La Oliva door de duinen te voet opgestapt naar het dorp. Zoals gewoonlijk waren er veel Kleine Kortteenleeuweriken en Berthelot's Piepers. Verder enkele Woestijnvinken, de Klapekster en de overwinterende Regenwulpen, die eigenaardig genoeg hier de duinen opzoeken. In de verte hadden we ook al Zwartbuikszandhoenders op de vlucht zien gaan, een Aasgier op een hoogspanningspiloontje zien zitten en een Blauwe Reiger *Ardea cinerea* op een lavaheuvel opgemerkt. Maar in feite waren we op zoek naar de Renvogel. Er zat er echter geen Renvogel, maar wel een paar Kraagtrappen. In vogelvlucht zaten de vogels geen km van de grote weg en de eerste huizen van Corralejo. Ik vraag me nog altijd af wat ze daar gaan zoeken, gezien er geen enkele vorm van land- of tuinbouw wordt beoefend. Bovendien maken de ontworpen wegen van de geplande verkaveling het de automobilisten hier gemakkelijk om tot vlak tegen de woestijn te rijden. Gelukkig wordt hiervan weinig gebruik gemaakt en gaat de verkaveling voorlopig nog niet door.

Maar keren we terug naar de Kraagtrappen. Deze gingen dadelijk op de vleugels, eerst het mannetje, daarna het wijfje. De vlucht is eerder zwaar, met nek en poten gestrekt. In de lucht lijken de vogels groter dan ze in feite zijn. Enkele honderden meters verder streken ze terug neer in de duinen. Gespannen volgden wij de uitstekende lopers. Men kan ze geen ogenblik uit het oog verliezen zonder het risico te lopen ze voor goed kwijt te spelen. We zijn er nog naartoe gestapt, maar hebben ze niet meer teruggevonden.

In 1983 hadden we geen enkele waarneming van de Kraagtrap, wat eveneens het geval was voor Dr. A. van Wassenhove, die dat jaar nogmaals met Nemesio op toer was geweest.

Wanneer u er rekening mee houdt dat wij praktisch elke dag op tocht gingen en dat wij ieder jaar gedurende 2 weken slechts één- of tweemaal de Kraagtrap zagen, zal u, aandachtig lezer, reeds begrepen hebben, dat niet elk bezoek aan de vlakte van Corralejo met de waarneming van Kraagtrappen zal bekroond worden. Zoals meer gebeurt is hiervoor veel tijd, zeer veel tijd vereist. Laten we nu enkele algemene karakteristieken van de Kraagtrap, zoals we die links en rechts in de literatuur vonden, bondig samenvatten.

BESCHRIJVING

De Canarische Kraagtrap is de grootste vogel van de archipel. De mannetjes (56-70 cm. lang) zijn iets groter dan de wijfjes (56,7-59 cm lang) en hebben ook een grotere vleugellengte. Het ver-

schil in grootte tussen de geslachten is dus niet zo uitgesproken als bij de Grote Trap.

Het gevederte is donker bruingrijs. De rug is donker gevlekt met vele dwarsbandjes. Er zijn eveneens 3 donkere dwarsbanden op de gestreepte en afgeronde staart, die tijdens de balts als een wiel kan worden opgericht, wanneer ook beide halskragen worden uitgezet. De onderzijde is wit. Beide geslachten hebben hetzelfde vederkleed.

Op de kop hebben de vogels een achterwaarts gerichte kuif van witte en zwarte pluimen (meer uitgesproken bij het mannetje).

In prachtkleed heeft de Kraagtrap een opvallende zwarte en witte kraag op de hals. In de winter is de hals van voren grijs met donkere strepen op de zijanten. De kin en de keel zijn zuiver wit. De vrouwtjes hebben een minder ontwikkelde halskrans, maar daarentegen een grotere bespikkeling op voorhals en onderkeel. Jonge vogels hebben nog minder ontwikkelde kuif- en nekveren.

De vleugels zijn breed en kort. De vleugelbreedte bedraagt 123 cm.

De gele poten zijn lang en stevig met naakte voetwortels. Ze hebben 4 tenen, waarvan één naar achteren geplaatst, hoger dan de andere en over 't algemeen rudimentair.

De Kraagtrap heeft grote zwarte ogen en een korte geelachtige bek.

GEDRAG

De Kraagtrap vliegt node op, maar is een goede loper (40 km per uur). Tijdens het lopen houden mannetje en wijfje de nek gestrekt. De vogel heeft een zware, maar snelle vlucht (tot 65 km per uur) met statige, langzame vleugelslagen. Tijdens de vlucht houdt de Trap nek en poten gestrekt. De vleugels zijn dan wit en zwart afgezoomd.

De Kraagtrap is een zwijgzame vogel. Tijdens het sluipen is hij vrijwel onzichtbaar tegen de zandige achtergrond. Bij gevaar drukt hij zich en is dan praktisch niet meer te vinden. Opgejaagd verbergt hij zich achter een steen of een struik. Hij gaat plat op de grond liggen en betrouwt volledig op zijn schutskleur.

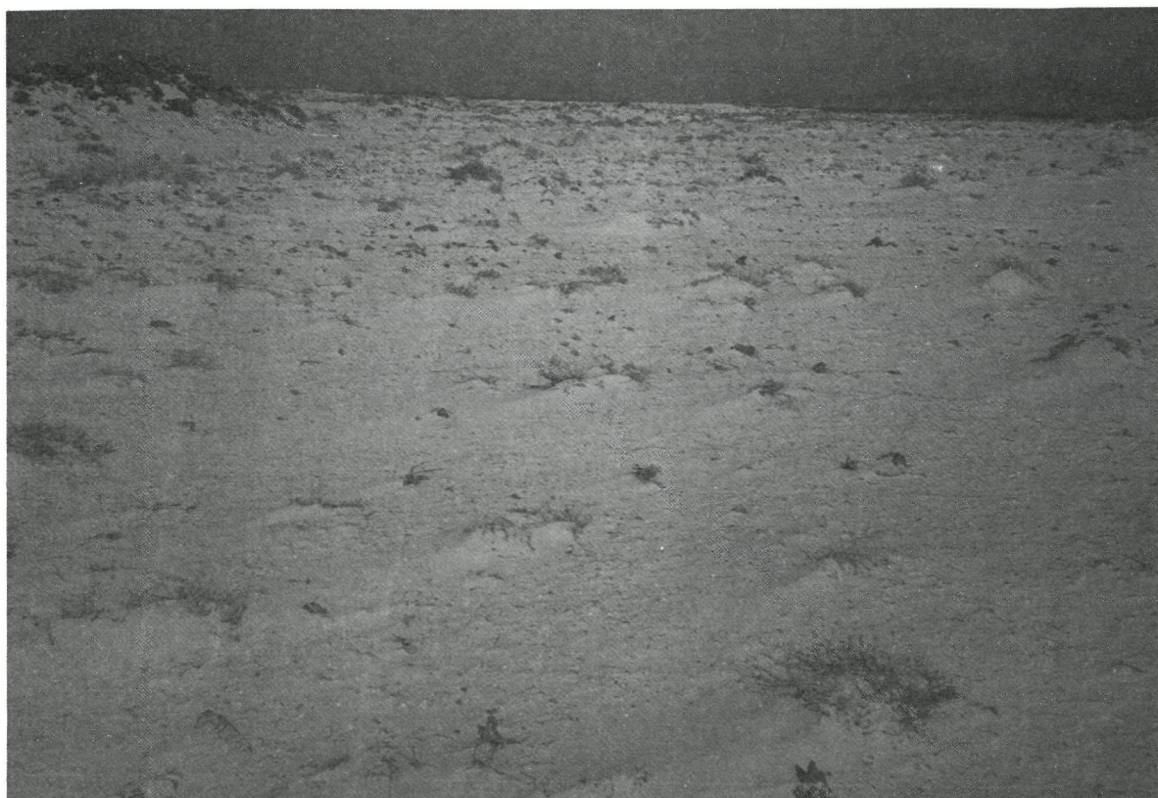
De Kraagtrap komt voor in paren of in kleine groepen. Buiten het broedseizoen komen vluchten van 10 tot 20 vogels voor op de voedselgronden.

VOORKOMEN

De Canarische Kraagtrap komt voor op woeste, verlaten gronden naast akkers, maar ook diep in de woestijn en op rotsachtige hellingen.

NEST

De Kraagtrap maakt zijn nest op de grond, gewoonlijk op lichte hellingen, waar de rotsen aan de woestijn grenzen. Het nest is een klein kuiltje in de bodem. Het legsel bevat 1, 2 of 3 eieren, gewoonlijk gelegd van februari tot april.

Biotoop van Kraagtrap en Renvogel, Fuerteventura, Corralejo, Kerstmis 1982

Foto: H. Franckx

De eieren zijn olijfbraun met donkerbruine en paarse vlekken. Alleen het wijfje broedt. De vogels zijn eerder schuw, maar storen zich niet aan verkeer of geitenhoeders. Ze hebben een zeer groot territorium.

De jongen komen uit na een maand. Het zijn nestvlieders.

VOEDSEL

De Canarische Kraagtrap is een alleseter. Hij voedt zich met erwten, linzen en bonen, klaver, gras en graszaden, bessen, insecten, rupsen, hagedissen en slangen. Lang geleden, toen er nog dromedarissen waren op Fuerteventura, voedde hij zich met de mestkevers die op de uitwerpselen zaten. Het voedsel wordt genomen op vlak, open terrein.

Door de gemengde voeding bekommt de Kraagtrap voldoende vocht, zodat hij geen water als dusdanig nodig heeft. Hierdoor zal hij zelden bij waterrijke streken opgemerkt worden. Dit in tegenstelling met de Zwartbuikzandhoenders, die uitsluitend leven van granen en zaden. Deze vogels moeten dan ook dagelijks gaan drinken. Hiervoor vliegen ze soms tientallen kilometers ver naar een waterrijke plaats. De jagers weten dit ook. Ze verschuilen zich bij het water, wachten tot

een vlucht hoenders neerstrijkt en leggen er met één schot hagel gemakkelijk een hele groep neer. Het is dan ook niet te verwonderen dat deze soort met uitroeiing bedreigd wordt.

STATUS

Tijdens de vorige eeuw was de Canarische Kraagtrap nog vrij algemeen op Fuerteventura. Zo kon een verzamelaar in één seizoen 100 eieren oogsten.

In de jaren net voor de eerste wereldoorlog verzamelden Von Thanner en Bannerman vogels voor de musea van hun respectieve landen. Zij hadden namelijk een andere manier van inventariseren dan deze die nu gevolgd wordt. Zij schoten gewoon alles neer wat voor hun voeten kwam. De Kraagtrap is minder verschrikt door het zicht van een man te paard dan een te voet. De jacht geschiedde dan ook gewoonlijk te paard, soms vanop een dromedaris of een ezel. Opvallend is dat de ene verzamelaar de methodes en de buit gemaakte aantallen van de andere bekritiseerde. Rivaliteit onder de ornithologen dateert dus niet van vandaag.

Nu is de Canarische Kraagtrap zo goed als verdwenen. In 1930 was de soort op Fuerteventura reeds sterk afgenomen en sindsdien zijn er

weinig nieuwe meldingen. Op Lanzarote was de Kraagtrap nooit talrijk en bovendien is hij er sinds 1920 steeds in aantal verminderd.

In 1979 organiseerde de I.C.B.P. (International Council for Bird Preservation) een expeditie om de toestand van *Chlamydotis undulata fuerteventurae* vast te stellen. Toen schatte men de totale populatie van Fuerteventura en Lanzarote op 95 tot 120 vogels.

In 1984 onderzocht een tweede expeditie, georganiseerd door de I.C.P.B., I.C.O.N.A. (Instituto Nacional para la Conservacion de la Naturaleza) en de La Laguna-universiteit van Tenerife de status van de Canarische Kraagtrap opnieuw. Deze expeditie schatte het aantal exemplaren op Fuerteventura op 112 en op Lanzarote op 7.

De populatie is dus niet verminderd sinds 1979. Alhoewel dit relatief goed nieuws is, was het toch verontrustend dat geen jongen werden waargenomen in 1984. Dit kan te wijten zijn aan de abnormaal droge lente van 1984. Bij grote droogte zou er namelijk geen voortplanting geschieden.

BEDREIGING

De Canarische Kraagtrap is zo zeldzaam, omdat hij uitsluitend voorkomt op twee relatief kleine eilanden. Bovendien wordt hij bedreigd door 4 gevaren: de ontwikkeling van de landbouw, de toenemende toeristische belangstelling, de jacht en de natuurlijke vijanden.

1. Het verlies van biotopen door de uitbreiding van de landbouw.

Alhoewel Fuerteventura van al de Canarische eilanden het grootste potentieel aan mogelijke landbouwgrond bezit, wordt door het gebrek aan zoet water praktisch hiervan weinig gebruik gemaakt. De bestuursraad van het eiland, de „Cabildo Insular“, heeft echter plannen om nieuwe ontziltingsstations op te richten, welke voldoende zoet water zouden kunnen leveren voor irrigatie. Zo zou meer land kunnen ontgonnen en bewerkt worden, waardoor de Kraagtrap geschikte broed- en foerageplaatsen zou verliezen.

2. Verstoring en verlies van biotopen door de toenemende toeristische belangstelling.

Al zijn de Canarische eilanden sinds jaren gekend als vakantieparadijzen, Fuerteventura bleef hiervan gespaard tot vóór 15 jaar. Momenteel is de toestand grondig aan 't veranderen. Zoals overal wakkeren de plaatselijke gemeentebesturen het toerisme aan. Zo komt het dat in Corralejo, Cotillo en het gehele zuidelijke schiereiland Jandia de nieuwe hotels en appartementsblokken uit de grond rijzen. Vooral de eerste twee vestigingen vormen een ernstige bedreiging voor de Kraagtrap.

Niettegenstaande de uitgestrektheid van het gebied komt de Kraagtrap vooral voor in de

zandvlakten en de duinen vlak bij de kust. Vanzelfsprekend is het juist daar dat het toerisme zich ontwikkelt, zodat de biotopen steeds meer verstoord en vernietigd worden. En al zullen baders en wandelaars zich niet ver van de kust wagen, erger is het gesteld met de terreinwagens. De Japanse jeeps, die zowat in elke terrein kunnen rijden, zijn inderdaad nu reeds de standaard-huurwagens op Fuerteventura.

3. Vervolging door de mens.

De Kraagtrap heeft fel geleden onder de jachtdruk tijdens de laatste honderd jaar, zowel van de inboorlingen als van vreemden. Aangelokt door de grote jachtgebieden, kwamen inderdaad jagers over van Tenerife en Gran Canaria. De Kraagtrap werd vervolgd om de oogst te beschermen, ook wel eens in naam van de wetenschap, maar vooral als voedsel en als sportobject.

De jacht op Kraagtrap is wettelijk verboden sinds 28 juni 1971. De boete voor het doden van een Kraagtrap bedraagt 75.000 peseta's. Theoretisch is de Kraagtrap nu dus veilig voor de jagers. Praktisch komt van de bescherming echter weinig terecht. Vele jagers beschouwen een geschoten Kraagtrap nog steeds als een trofee. Daarbij komt nog dat het naleven van de jachtwetten moet gecontroleerd worden door precies geteld zes jachtwachters, 2 van I.C.O.N.A. en 4 van de jagersvereniging. Elke wachter zou dus moeten toezicht houden over 300 km².

Een andere bedreiging vormt het eierroven, vooral door jonge knapen en geitenhoeders. Kraagtrapeieren worden sinds mensenheugenis meegenomen voor consumptie of vernield uit louter vandalisme.

4. Natuurlijke vijanden

Een uitzonderlijk droge lente, zoals onder andere deze van 1984, kan de normale broedcyclus onderbreken en soms de vogels volledig van het broeden weerhouden.

Volwassen Kraagtrappen hebben op Fuerteventura en Lanzarote geen natuurlijke vijanden, maar de legsels en de jonge vogels zijn aan vele gevaren blootgesteld. De Raaf *Corvus corax* die algemeen voorkomt op Fuerteventura, vormt het grootste gevaar, gevolgd door de Buizerd, waarvan er 5 tot 7 paren voorkomen.

Hierbij komen nog de Aasgier en de ingevoerde Algerijnse Egel *Erinaceus algirus*. Ratten en verwilderde katten en honden zijn zoals overal de traditionele vijanden van vogels, die op de grond nestelen.

Het invoeren en de verspreiding van de Barbarijse Grondeekhoorn *Atlantoxerus getulus* op Fuerteventura heeft ernstige schade berokkend aan de landbouw. Momenteel hangt in de luchthavens van Tenerife en Gran Canaria een affiche met het verzoek aan de reizigers, de diertjes van Fuerteventura niet mee te brengen naar de andere

eilanden. De Grondeekhoorns blijven gelukkig in muurtjes en steenhopen, zodat ze geen direct gevaar vormen voor de Kraagtrap, die alleen in de vlakten voorkomt.

Wat gezegd werd over Fuerteventura is nog meer waar voor Lanzarote, waar nog minder geschikte biotopen voorkomen, waar nog meer landbouw en toerisme is en nog minder vogels. De Kraagtrap is dan ook op Lanzarote zo goed als met uitroeiing bedreigd.

Wie deze vogels nog wil zien op Fuerteventura moet in ieder geval niet te lang meer wachten.

DANKWOORD

Marc Boone en zijn ouders brachten mij in contact met Nemesio Hernandez Morera, waarvoor mijn dank. Dr. A. van Wassenhove dank ik voor zijn waarnemingsgegevens. Mijn oprechte dank aan Apr. Jan Dhollander voor de foto's van de Afrikaanse Kraagtrap en aan Gerald Driessens voor de tekeningen. Dank weet ik tenslotte aan Apr. Herman Voet voor het uitleen van het werk van Bannerman (1963) *Birds of the Atlantic Islands* en aan Dr. Hubert Meeus voor de bezorgde informatie over *Chlamydotis undulata*.

Dr. Frans Grootaers, Mevr. Barbara Lahaye en Mevr. lic. Cottenie-Van Ruyskensvelde verzorgden *résumé*, *Zusammenfassung* en *summary*.

SAMENVATTING

Op de Canarische eilanden Fuerteventura en Lanzarote komen nog een honderdtal exemplaren voor van de Canarische Kraagtrap *Chlamydotis undulata fuertaventurae*. Het is een endemische ondersoort van de Kraagtrap, waarvan de nominaatvorm *C. u. undulata* in Noord-Afrika en de derde ondersoort *C. u. macqueenii* in Azië voorkomt.

De Canarische Kraagtrap is een afstammeling van de Afrikaanse Kraagtrap. In de loop van de jaren is zijn vederkleed geleidelijk aangepast aan de zwarte vulkanische bodem van de Canarische eilanden.

Op Fuerteventura komt de soort vooral voor in de omgeving van Cotillo en van Corralejo. Vooral de laatste streek wordt uitvoerig beschreven.

Na het verhaal van de waarnemingen wordt de vogel gedetailleerd besproken.

Ten slotte worden de gevaren behandeld, die de

Biotoop van Woestijnvink en Barbarijse Patrijs, Fuerteventura, Corralejo, Kerstmis 1982.

Foto: H. Franckx

soort bedreigen: de landbouw, het toerisme, de jacht en de natuurlijke vijanden.

Bibliografie

- Bannerman D.A., 1963. *Birds of the Atlantic Islands*. Volume 1. Edingburgh.
- Commissie voor de Belgische Avifauna, 1967. *Avifauna van België*. Brussel, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen.
- Commissie voor de Nederlandse Avifauna, 1970. *Avifauna van Nederland*. Tweede herziene druk. Leiden, E.J. Brill.
- Coomans de Ruiter L., W.C. van Heurn, W.K. Kraak, 1947. *Betekenis en Etymologie van de Wetenschappelijke Namen der Nederlandsche Vogels*. Uitgave van de Club van Nederlandsche Vogelkundigen.
- Cramp S., K.E.L. Simmons, 1980. *The Birds of the Western Palearctic*. Volume II. Oxford, Oxford University Press.
- Dupond C., J. Maus, 1950. *Supplément à l'ouvrage du Chevalier G.C.M. van Havre Les Oiseaux de la Faune belge*. Bruxelles, Institut royal des Sciences naturelles de Belgique.
- Etchécopar R.D., F. Hùe, 1964. *Les oiseaux du Nord de l'Afrique*. Paris, Editions N. Boubée & Cie.
- Géroudet P., 1978. *Grands Echassiers, Gallinacés, Râles d'Europe*. Neuchâtel, Delachaux et Niestlé.
- Glutz von Blotzheim U.N., K.M. Bauer, E. Bezzel, 1973. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Frankfurt am Main, Akademische Verlagsgesellschaft.
- Huë F., R.D. Etchécopar, 1970. *Les oiseaux du Proche et du Moyen Orient*. Paris, Editions N. Boubée & Cie.
- Lippens L., H. Wille, 1972. *Atlas van de vogels in België en West-Europa*. Tielt, Lannoo.
- Van Havre G.C.M., 1928. *Les Oiseaux de la Faune belge*. Bruxelles, M. Lamertin.
- Voous K.H., 1960. *Atlas van de Europese vogels*. Amsterdam, Elsevier.

Résumé

Sur les îles Canaries Fuerteventura et Lanzarote il subsiste encore une centaine d'exemplaires de l'Outarde houbara *Chlamydotis undulata fuertaventurae* propre à ces îles. C'est une forme endémique de l'Outarde houbara dont la forme type *C. u. undulata* se rencontre en Afrique du Nord et dont une troisième race *C. u. macqueenii* appartient à l'Asie. L'Outarde houbara des îles Canaries descend de la forme type africaine. Au cours des temps son plumage s'est adapté progressivement au substrat sombre du sol volcanique des îles. A Fuerteventura l'oiseau se rencontre surtout dans les environs de Cotillo et de Corralejo. Suit une description détaillée de cette dernière région. Après le récit de ses observations, l'auteur donne une description détaillée

de l'oiseau. Enfin les dangers qui menacent l'espèce sont passés en revue: façons culturelles, tourisme, chasse et ennemis naturels.

Zusammenfassung

Auf den Kanarischen Inseln Fuerteventura und Lanzarote kommen noch einige hundert Exemplare der kanarischen Kragentrappe *Chlamydotis undulata fuertaventurae* vor. Es handelt sich hier um eine endemische Unterart des Kragentrappe, wovon die Nominatform *C. u. undulata* in Nordafrika und eine dritte Unterart *C. u. macqueenii* in Asien vorkommt. Die kanarische Kragentrappe stammt von der afrikanischen ab. Mit der Zeit hat sich das Federkleid allmählich an den schwarzen vulkanischen Boden der kanarischen Inseln angepasst. Auf Fuerteventura kommt diese Art vor allem in der Umgebung von Cotillo und Corralejo vor. Der Artikel beschreibt besonders die letztere Gegend ausführlich.

Nach dem Bericht über die Beobachtungen wird der Vogel im Detail beschrieben. Der Schluss handelt über die, diese Art bedrohenden Gefahren, wie Ackerbau, Tourismus, Jagd und natürliche Feinde.

Summary

On the Canary Islands Fuerteventura and Lanzarote still occur about a hundred specimens of the Canary Houbara *Chlamydotis undulata fuertaventurae*. It is an endemic subspecies of the Houbara, of which the nominate *C. u. undulata* occurs in Northern Africa and the third subspecies *C. u. macqueenii* in Asia. The Canary Houbara is a descendant of the African Houbara. In the course of years its plumage has gradually been adapted to the black volcanic soil of the Canaries. On Fuerteventura the species especially occurs in the surroundings of Cotillo and Corralejo. Above all the last region is amply described.

After the account of the observations the bird is discussed in detail.

Finally the perils are treated that impend over the species: the agriculture, the tourism, the chase and the natural enemies.

H. Franckx, Vredelaan 29, 2500 Lier

ontvangen op 24 oktober 1984

Wielewaal-reis naar de Costa de la Luz van 14 tot 28 april 1984

Henri Franckx

De deelnemers

F. en M.-T. Verswijfel, G. en A. de Bièvre, G. en M. van de Velde, E. en L. Wellens, G. Merlevede, A. Lagrou, A. Rodts, F. de Reygher, V. Gunst, J. Muylaert, D. Colin, J. Celis, A. Cuypers, P. van der Biest, H. Nuytemans, M. Vanaerde, A. Jacobs, J. Ganses, T. Depauw, R. Sangers, A. van Royen, L. Thonet, E. Vaes, J. van Pelt, C. Casteels, J. Peeters, M. Boddaert, J. Masuy, A. Verougstraete, A. Ligtvoet, E. Nuyts, C. Snels, L. van de Velde, H. en C. Franckx.

La Costa de la Luz

De „kust van het licht” strekt zich in het zuidwesten van Spanje uit van de monding van de Guadiana, die de natuurlijke grens vormt met Portugal, tot aan de punt van Tarifa. De twee hoofdplaatsen van de Costa de la Luz zijn Huelva en Cadiz.

Drie zaken zijn sterk ingeworteld in de geschiedenis, de traditie en de folklore van deze streek: de wijn, de stier en het paard.

De wijngaarden strekken zich uit over de gehele provincies Huelva en Cadiz.

Van Huelva tot Tarifa kweekt men raspaarden en gevechtstieren, die men kan zien grazen in de moerassige vlakten en weilanden.

De mooiste stranden ter wereld liggen aan de Costa de la Luz. Merkwaardig genoeg ligt die kuststrook er bijna geheel verlaten bij. Het toeristenheir trekt zelden verder dan de Rots van Gibraltar, waar de Middellandse Zee opeens de Atlantische Oceaan wordt. Gelukkig maar. Slechts in het zuidelijk deel van de Costa de la Luz is er al enige toeristische accommodatie voorzien, maar tussen Sanlucar de Barrameda en de Portugese grens heersen enkel stilte en rust.

Juist zoals in 1983 genoten we weerom van heerlijk weer. Het water van de Atlantische Oceaan is zelfs warmer dan dit van de Middellandse Zee, wat de baders goed beviel.

Het hoogtepunt van de roefvogeltrek bleek voorbij. De terugtocht van de sterns was echter volop bezig.

Kaart: Costa de la Luz, schaal 1/200.000, Firestone, Hispania.

14 april, 1ste dag: Malaga - Conil de la Frontera

De vlucht naar Malaga was goed verlopen. Een verloren valies bezorgde ons echter een uur vertraging.

Met een splinternieuwe autocar vingen we de reis

aan langs de Costa del Sol. Achtereenvolgens reden we door de gekende badsteden Torremolinos, Fuengirola, Marbella, San Pedro de Alcantara en Estepona. Na een kort oponthoud ging het verder over Sotogrande en Algeciras naar Tarifa. Langs Puerto de Facinas en Vejer de la Frontera kwamen we ten slotte rond middernacht te Conil de la Frontera, waar in het restaurant van het hotel La Espada een koude maaltijd klaar stond.

15 april, 2de dag: Ruinas de Bolonia, Punta Paloma, Tarifa, Embalse de Almodovar, Puerto de Ojen

Langs Vejer de la Frontera en Puerto de Facinas reden we eerst naar de **Ruinas de Bolonia**. De Romeinen hadden hier een gehele stad neergezet om de ter plaatse gevangen tonijnen te verwerken. De ruïnen dateren van de 1ste eeuw. Ze kunnen bezocht worden van dinsdagmorgen tot zondagmiddag. Het geleid bezoek duurt 1 uur. De gids woont ter plaatse. De cultureel geïnteresseerden bezochten de oude stad onder leiding van de gids. De vrome mensen volgden de dienst van Palmzondag, met wijding van de palm (in dit geval olijfboombladeren), gingen in processie naar het kerkke en volgden er de mis. De ornithologen bewonderden de Orpheusspotvogel, Kleine Zilverreiger en Tapuit langs de weg en het strand. Waarna iedereen iets ging drinken in de bar Bahia.

Met de autocar reden we vervolgens tot aan de **Punta Paloma**. We wandelden door de prachtige hoge duinen en keerden na de picknick terug langs het strand. Buiten de Groenvinken en Europese Kanaries was er weinig waar te nemen. Tijdens de terugweg maakten we nog een wandeling naar de monding van de **Rio del Valle**.

Tarifa, een oude Romeinse nederzetting met 22.000 inwoners, is de meest zuidelijke stad van Europa. Het stadje heeft een typisch Moors uitzicht. Het werd in 711 door de Arabieren veroverd, zodra zij voet in Spanje zetten. In 1242 werd Tarifa herovert door de christenen. Het ommuurde stadsgedeelte met de 26 torens is bewaard gebleven, evenals de Arabische burcht. Op de Punta de Tarifa staat de vuurtoren. Hier treft men talrijke zuidelijke vogelsoorten en bij gunstige weersomstandigheden veel trekvogels, o.a. Ooievaars die van Afrika komen.

Tarifa vormt de grens van de Costa del Sol en de Costa de la Luz. Vanop de pier ziet men op 13 km afstand Marokko liggen. Links ligt de kalme

blauwe Middellandse Zee en rechts de meer onstuimige en groenachtige Atlantische oceaan. Niet alleen was er dit jaar geen vogeltrek, maar bovendien ontbraken ook de Rotszwaluwen.

We reden dan ook zo vlug mogelijk terug naar Puerto de Facinas. We stopten een eerste maal aan de **Embalse de Almodóvar**. Hier zagen we Duinpieper, Blonde Tapuit en Paapje. Boven de Sierra del Nino zweefden Vale Gieren, Aasgieren, Dwerg- en Slangearend.

Langs de weg in de richting van Los Barrios reden we vervolgens door tot aan het **Santuario** van **Puerto de Ojen**. Langs de weg liggen bosjes van pijnbomen, eucalyptus en maquis, evenals weiden.

Buiten een Koekoek, die zich van dichtbij liet horen en bewonderen, werden hier weerom Vale Gieren, Aasgieren, Dwerg- en Slangearend waargenomen.

Los Barrios (9.000 inwoners) is vooral bekend voor zijn uitgestrekte jachtterreinen voor groot wild. Hier zijn ook vele weiden met stieren en koeien en daarboven kringen vaak vele gieren. Ook Bijeneters komen hier talrijk voor.

16 april, 3de dag: Laguna de la Janda, Zahara de los Atunes, Barbate de Franco, Vejer de la Frontera.

Voorbij Facinas hadden we een zicht op de

resten van de eens zo belangrijke en uitgestrekte **Laguna de la Janda**, vroeger een van de belangrijkste vogelgebieden van Spanje (reigers en waadvogels). De alluviale lagune ligt er momenteel wel droog bij, maar de kiekendieven blijven niettemin het gebied onverstoord bezoeken.

Er hing die morgen een dikke mist, maar niettemin stapten we vol moed het gebied in langs een pad tegenover de weg naar Zahara de los Atunes. Zodra de nevel optrok waren de vogels daar: eerst 8 en daarna nog 2 Vorkstaartplevieren, eerst een mannetje en daarna 2 wijfjes Kleine Trap. Hele vluchten Bijeneters, een mannetje en een wijfje Grauwe Kiekendief, Ooievaars, Koereigers, Vale Gieren en Zwarte Wouwen vulden de waarnemingen aan. Het elimineren van een stier uit een grote kudde koeien en stieren bezorgde ons ten slotte een staaltje van ruiterkunst in zuivere Far-West-stijl.

Na met de car enkele km afgelegd te hebben in de richting van Zahara, deden we de rest van de weg te voet tot aan het gehucht **La Zarzuela**.

Zahara de los Atunes is een vissersdorp met prachtige stranden. Ooit was het een belangrijke haven voor tonijnvissers. In de lagunen zaten vele Steltkluten. Op het strand, en in de rivier viel echter niet veel waar te nemen.

Mat de car reden we verder in de richting van **Barbate de Franco**. We trokken zo ver mogelijk in

Los Canos de Meca

Foto: R. Tassin

wat er nog rest van de lagunen. Buiten Noordse, Iberische en gewone Gele Kwikstaarten noederden we hier de gehele gamma waadvogels. Daarna stapten we op langs de weg, ondertussen de vogels observerend in de zoutmeren en langs de Rio Barbate.

Barbate de Franco is een vissersdorp met een burcht. Een groot deel van de bevolking leeft er van de tonijnvangst en -verwerking.

Vervolgens reden we naar **Vejer de la Frontera**, een van de mooiste en schilderachtigste witte stadjes van de Costa de la Luz.

Vejer de la Frontera is een stad met 13.000 inwoners, die tegen de heuvels ligt. Hier bespeurt men nog altijd de Moorse atmosfeer. Een gedeeltelijk gerestaureerd kasteel en een gotische kerk zijn er de voornaamste bezienswaardigheden. Interessant zijn ook het marktplein en de windmolens. De kolonie Kleine Torenvalken leek echter minder talrijk dan in 1983.

17 april, 4de dag: Los Canos de Meca, Playa de Bateles

Canos de Meca was vroeger een vissersdorp, nu een gezellige badplaats.

Los Canos de Meca, koereigerkolonie Foto: A. Lagrou

Op de **Cabo Trafalgar** staat een vuurtoren. De Kaap Trafalgar is bekend door de beroemde zeeslag van 1805, waarin admiraal Nelson sneuvelde.

Zoals gewoonlijk begon de dag met zeevogel-observatie: Jan van Gent, Zwarte Zeeëend, Noordse en Kulhs Pijlstormvogel.

Daarna wandelden we naar de steile zeekliffen met dezelfde naam **Los Canos de Meca**. Deze naam komt van de vele bronnen en kleine watervallen, die naar beneden komen van de heuvels in de buurt en rechtstreeks in zee vloeien. De kliffen beginnen een paar meter boven de zee, maar vormen weldra hoge indrukwekkende muren, welke tot 200 m hoogte kunnen bereiken. De bovenkant van de kliffen is bedekt met dennenbossen en heide. Hier broeden Toren- en Slechtvalk, Rotsduiven, Geelpootmeeuwen, Koereigers en Kleine Zilverreigers.

De reigerkolonie bevindt zich onder de **Torre del Taja**. Ze is best te zien even noordelijk van deze toren. Naar schatting broedden er een 500 paar Koereigers en enkele tientallen paren Kleine Zilverreigers. De kolonie bevindt zich op een uitstekende klif. Uitgezonderd voor bergbeklimmers zijn de nesten onbereikbaar, zowel langs boven als vanuit de zee.

Terwijl we langs het bospad wandelden kwam tweemaal een zuil Ooievaars overgevlogen: eerst een groep van 100, daarna een van 20, waaronder 8 Zwarte Ooievaars. Deze laatsten scheidden zich dadelijk af van de anderen. Twee Slechtvalken en drie Raven werden eveneens duidelijk waargenomen.

Tijdens de picknick aan de reigerkolonie konden we verder op zee de vangst van tonijnen volgen. Een tiental boten met netten dreven de vissen samen, daartussen dreven de sterk bemande roeiboten met de slachters en verderop lagen de laadboten te wachten.

Na de middag daalden we af naar **Barbate de Franco**, waar de bus ons opwachtte.

In de late namiddag bezochten we nog ons „eigen” stadje, **Concil de la Frontera**. We wandelden langs het strand „Playa de Bateles” naar de monding van de **Rio Salado**. Op het prachtige brede strand waren Strandplevieren, Tureluurs en Steltkluten. Langs de rivier zagen we weerom Koereigers en Kleine Zilverreigers, evenals Steltkluten.

In het stadje was iedereen druk bezig met de voorbereiding van de feesten van de Semana Santa. Elke avond ging een processie uit, telkens georganiseerd door een ander „Hermanad”, maar steeds onder dezelfde grote belangstelling, ook vanwege de onvermoeibare Wielewalers.

18 april, 5de dag: Castillo de Sancti Petri, Roche

In **Chiclana de la Frontera** namen we de weg naar de camping van **La Barrosa**. Langs de salinas gingen we te voet tot in Sancti Petri. De

Tarifa: de blik gericht op Afrika

Foto: A. Lagrou

zoutmeren zijn nog in gebruik. Er was veel wind, zodat de vogels zich niet vertoonden. Enkele Ortolanen stalen de show. Ook een grote vlucht Bijeneters had veel bekijks.

Het vissersdorp **Sancti Petri** had vroeger een visconservenfabriek met veel werkmanswoningen. Nu is alles verlaten.

De vuurtoren is gebouwd op de ruïnen van de tempel van Hercules. Er is ook nog een kasteel van de 13de eeuw en een mooi strand.

Verder is deze plaats bekend om haar bitterzoutwinning (magnesiumsulfaat, dat onder meer wordt gebruikt in de geneeskunde), witte wijnen (pastos) en het kuuroord Fuente Amaga.

De Caño de Sancti Petri wordt nog gebruikt door vissers- en plezierboten. Ook het leger komt er oefenen.

Tijdens de terugreis stapten we af in de pijnboombossen van **Roche**.

Langs de hoge rotskust wandelden we tot aan het hotel. De tocht ging eerst door een uitgestrekt parasoldennenbos, daarna vanaf Puerto de Conil door open land met weiden en akkers. Vele Nachtegalen, een Cetti's Zanger en een vlucht Bijeneters vormden de voornaamste waarnemingen.

19 april, 6de dag: Medina-Sidonia, Laguna de Medina, Cadiz

De weg van Vejer de la Frontera over Medina-Sidonia loopt door zeer mooie, golvende landschappen.

De **Laguna de Medina** ligt midden in een landschap van grijze en rode heuvels, opgebouwd uit gipshoudende klei. In de herfst is het meer totaal uitgedroogd, maar in de lente is er veel water.

De Laguna wordt beheerd door ICONA, dat er onder andere tafels, stoelen en vuilnisbakken plaatste voor de picknick.

In 1973 werd hier nog een nest gevonden van de Witkopeend *Oxyura leucocephala*. Op 19 januari 1974 werden hier eveneens 50 exemplaren genoteerd. In 1982 (augustus) omvatte de gehele Spaanse populatie van de Witkopeend 74 adulte en 19 juveniele vogels. Waar ze tot 1968 vooral voorkwam in de marismas van de Gualdalquivir, wordt ze de jongste jaren vooral, om niet te zeggen uitsluitend, waargenomen in de provincie Cordoba.

Wij hebben de vedette van het meer, dit is de Witkopeend echter niet gezien. Ook geen sterns en Vorkstaartplevieren.

Op weg naar de monding van de Guadalquivir

Foto: R. Sangers

Wel veel Wilde Eenden en Krooneenden, Futen en Geoorde Futen. Langs de oevers van de Laguna Rode Patrijzen, Paapjes, Kuifleeuweriken, Grote Karekieten, Steltkluten en een Ralreiger.

Op de pas geploegde akkers 2 paar Grielen. In de lucht Vale Gier, Zwarte Wouw, Bruine en Grauwe Kiekendief, Slangearend, Ooievaar en vele Bijeneters.

Na een wandeling rond het meer werd er gepicknickt aan de vele tafels bij de parking.

Vervolgens reden we over El Portal, El Puerto de Santa Maria en Puerto Real naar Cadiz.

De omgeving van **Cadiz** is één uitgestrekte schorre, maar steeds staan de silhouetten van reusachtige petroleuminstallaties en van scheepswerven aan de horizon.

Cadiz (135.000 inwoners) werd in 1.100 vóór Christus door de Feniciërs gesticht en is een van de oudste steden van Europa. De stad ligt op een rotsplateau op een landtong van acht kilometer lengte. Het is een bedrijvige handels- en havenstad met uitvoer van vooral zeezout, vis, kurk, vruchten, wijn en olie. Cadiz is ook de hoofdstad van de gelijknamige provincie. De stad is prettig gesitueerd en komt overzichtelijk over. Er zijn regelmatige bootverbindingen met de Canarische Eilanden.

In de loop van de zestiende eeuw werd Cadiz, dat na de ontdekking van Amerika een belangrijke havenstad was geworden, zwaar verwoest door Barbarijse zeerovers uit Noord-Afrika.

Hoewel Cadiz op het gebied van culturele bezienswaardigheden minder te bieden heeft dan Sevilla, is er zeker nog veel te zien dat de moeite waard is. Men kan er te voet de vele witte huizen,

vaak met kunstig smeedwerk en veel bloemen bewonderen of in een rijtuigje langs de haven en door de oude stad rijden. Men kan ook een bezoek brengen aan de kathedraal, waar de bekende in Cadiz geboren componist Manuel de Falla in een crypte begraven ligt. In het klooster Santa Catarina vindt men werken van de schilder Murillo, die tijdens het werk verongelukte door een val van een steiger. Wie nog meer van deze schilder en van onder andere Ribera, Rubens en Zurbaran wil zien, kan het werk van deze meesters vinden in het Musea de Bellas Artes. In Cadiz, dat 's zomers een niet te heet klimaat heeft en waar 's winters milde temperaturen heersen, lokken ook prachtige stranden met fijn wit zand. In de baai van Cadiz noteerden we een honderdtal Zwarte Sterns, Zwartkop-, Storm- en Kokmeeuw.

Over San Fernando en Chiclana keerden we terug naar Conil de la Frontera.

20 april, 7de dag: Jerez de la Frontera, Sanlucar de Barremeda, Chipiona, Rota.

Langs de Chiclana de Frontera en El Puerto de Santa Maria reden we naar **Jerez de la Frontera**. Deze 150.000 inwoners tellende handelsstad heeft fraaie en goed geconserveerde patriciërshuizen, prachtige parken en een Moors paleis uit de elfde eeuw, dat gedeeltelijk is gerestaureerd. Verder vindt men er als cultuurmonumenten ook de Iglesia de la Colegiata met een imposante bibliotheek en een grote muntverzameling uit de zeventiende eeuw. Maar bovenal heeft Jerez de la Frontera in de hele wereld bekendheid door zijn

sherry, de bijzondere witte wijn, waarvan de wijnstok waarschijnlijk door de Feniciërs naar Zuid-Spanje is gebracht. Tijdens het bewind van de Engelse koning Hendrik de Zevende in de zestiende eeuw werd er veel van deze wijn naar Engeland verscheept en doordat zich vele Engelse zakenlieden in deze streek vestigden en er in de „Jerez Society” trouwden, zijn hun namen nog altijd in de bekende sherry-huizen blijven voortleven. Zo ziet men bijvoorbeeld Sandeman, Osborne en Harvey naast de Spaanse namen als Pedro Domecq en Gonzales Byass. Beweerd wordt — en die veronderstelling is niet zo vreemd — dat de Engelse moeite hadden met het uitspreken van de naam Jerez en deze verbasterden tot „sherry”. De naam „old sack” is afgeleid van het woord „sacar”, dat duidt op exporteren.

Hoe dan ook, jaarlijks maken tienduizenden bezoekers van deze stad rondleidingen door de bodega's of kelders van deze bekende wijnhuizen, die uiteraard dan besloten worden met een koele dronk uit het hoge sherryglas.

Een van de zonen van Domecq is de beste ruiter ter wereld. Hij is de directeur van de rijsschool van Jerez de la Frontera, die op kosten van de staat werd gebouwd.

Wegens de feesten van de Semana Santa was ook in Jerez alles gesloten, de Colegiata uitgezonderd. Wijnliefhebbers zochten dan ook hun toevlucht in een bar, waar alle soorten sherry geproefd en goed bevonden werden.

Door de wijngaarden reden we naar San Lucar de Barrameda.

San Lucar de Barrameda (42.000 inwoners) is een welvarende havenstad aan de monding van de Guadalquivir. Van hieruit vertrok Columbus in 1498 voor zijn derde tocht naar Amerika. Hier was ook het vertrekpunt van de Portugees Magalhaen bij zijn eerste tocht om de wereld in 1519. Op het hoogste punt van de stad ligt het Santiago-kasteel. Sanlucar is ook bekend voor zijn manzanilla-wijn, de zeevruchten en de paardenkoersen op het strand.

Vervolgens reden we naar de **Playa de la Jara**, waar we picknickten en een wandeling maakten langs het strand.

Aan de monding van de Guadalquivir komen veel Zwarte Wouwen voor, die leven van dode vis in de rivier. Op een zandplaat zaten praktisch alle sterntsoorten, evenals Dunbek- en Zwartkopmeeuwen.

Van hier ging het naar Chipiona, waar we tot aan de vuurtoren reden.

Chipiona (6.600 inwoners) is een oud-Romeinse nederzetting, die zich heeft ontwikkeld tot een kleine badplaats. Men heeft er een prachtig zicht op de monding van de Guadalquivir, het reservaat van de Coto Doñana en de baai van Cadiz.

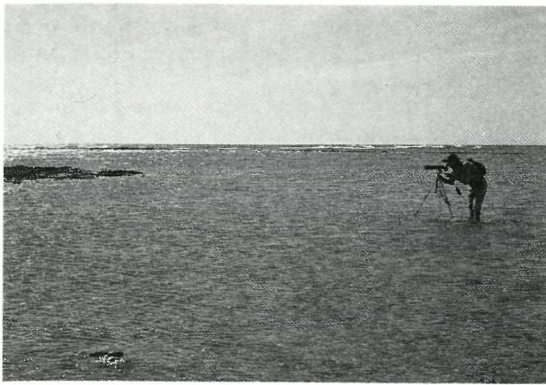
Wij waren er getuige van de trek van honderden Zwarte Sterns.

Langs de Ruta del Vino reden wij tot **Rota**. De autocar kan echter niet door de stad. Daarom

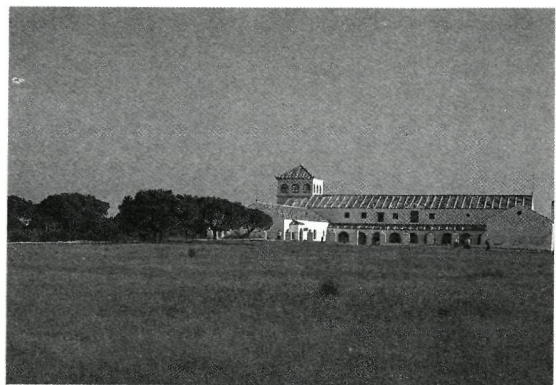
Op stap langs de zandweg van El Rocio naar Palacio del Rey

Foto: A. Lagrou

Staf de Bièvre in de monding van de Guadalquivir

Foto: A. Cuypers

De receptie van de Coto Doñana in El Acebuche (El Rocio)

Foto: A. Cuypers

Een terreinwagen

Foto: A. Cuypers

Het biologisch reservaat van de Coto Doñana

Foto: A. Cuypers

hielden we nog eens halt aan het parasol-
dennenbos vóór de stad.

Dezelfde vogels werden hier nogmaals waar-
genomen, nu echter van dichtbij.

Geheel het gebied rondom Rota is een Ameri-
kaanse basis.

De terugreis ging weerom over El Puerto de
Santa Maria en San Fernando.

21 april, 8ste dag: Sevilla, Matalascanas

Deze zaterdag verlieten we voor goed het hotel
La Espada en Conil de la Frontera. Het was er
goed, maar dra zou blijken dat de volgende week
nog beter zou worden.

Langs de gewone wegen reden we naar Sevilla,
waar we verbleven van 11 tot 18 uur.

Langs de weg naar Sevilla zijn veel katoen-
plantages. De aanwezigheid van katoenplanten
en eucalyptusbomen is een bewijs, dat het hier
nooit vriest. Deze planten zijn namelijk niet
bestand tegen vorst.

De weg loopt door de vruchtbare **Vega de Jerez**.
We bevinden ons nu in het Andalusische laagland
dat vroeger een zeebaai was en thans ten dele

moerasgebied, ten dele vruchtbaar land is, met
korenvelden en olijfbossen, afgewisseld met
sinaasappeltuinen en katoenvelden, omgeven
door cactushagen. Herhaaldelijk kwamen we
langs boerderijen, die zich gespecialiseerd heb-
ben in het fokken van gevechtstieren.

Sevilla is één van de pronksteden van Spanje.
Met ruim 600.000 inwoners is de aan de Guadal-
quivir gelegen oude handelsstad de hoofdzetel
van de gelijknamige provincie. Het altijd fasci-
nerende Sevilla was al vóór onze jaartelling een
bloeiend handelscentrum, dat nog in betekenis
toenam na de ontdekking van Amerika, toen de
stad het monopolie kreeg voor de handel met de
overzeese gebieden. In de loop der eeuwen nam
die betekenis wel enigszins af, maar dank zij het
feit, dat in de twintigste eeuw grote delen van de
bijna 700 km lange Guadalquivir weer beter
bevaarbaar werden gemaakt en ook grotere
zeeschepen de stad konden bereiken, is de
activiteit inmiddels weer toegenomen. Daartoe
hebben de betere wegverbindingen en zeker ook
de luchtverbindingen het hunne bijgedragen.
Sevilla is in de eerste plaats een stad, waar kunst
en cultuur in ruime mate aanwezig zijn. De

imposante **kathedraal**, waarvan de bouw in de vijftiende eeuw begon en bijna honderd jaren in beslag nam, staat op de plaats waar eerst een moskee heeft gestaan. Deze kathedraal is onbetwist de grootste van Spanje en na St.-Pieter te Rome en St.-Paul in Londen de derde van Europa. Ze is 136 m. lang en 76 m. breed en ze heeft een orgel met 5.000 pijpen.

In dit indrukwekkende bouwwerk, waar Columbus begraven ligt, zijn de werken van Murillo, Goya en Zurbaran te bewonderen.

In de Capilla Mayor, het centrale gedeelte tussen de vijf kerkschepen die in gotische stijl zijn opgetrokken, bevindt zich het grootste retabel van het christendom. Het kunstwerk werd vervaardigd door de Vlaming Pieter Dankaert uit Lennik, die daarvoor 3 ton zuiver bladgoud nodig had.

Men moet ook zeker niet verzuimen vóór of na het bezoek door de **Patio de los Naranjos**, de prachtige sinaasappeltuin te wandelen. Vlak bij de kathedraal staat de 97 m hoge **Giralda**, in 1184 gebouwd als minaret. De Giralda domineert met de in de zestiende eeuw aangebrachte klokketoren met vijftientig klokken het stadsbeeld van Sevilla. Men kan er naar boven langs een hellend vlak. En dan is er het **Alcazar** uit de dertiende eeuw, waar eeuwenlang de koningen resideerden, met fraaie plafonds, wandtapijten en schilderijen en ook weer smaakvol aangelegde tuinen, zoals de Patio de las Doncellas en de Patio de las Munecas.

Ook op de linkeroever vindt men de Torre del Oro uit de dertiende eeuw, een monumentaal bouwwerk, waar eens het goud en zilver uit Amerika werd opgeslagen. Een bezoek aan het Palacio de las Duenas, toebehorend aan de hertog van Alva, is zeker de moeite waard.

Sevilla is één van die steden, waarin een belangstellende bezoeker niet uitgekeken raakt. Zo kan men er het Museo de Bellas Artes of het archeologisch museum met onder meer overblijfselen uit de Romeinse tijd gaan bezoeken. Men kan plezierig wandelen en rusten in een van de vele stadsparken, waarvan het bekendste het **Maria Luisa-park** is. Loop ook eens door de typische wijken van Sevilla, waarvan de interessantste de **Barrio de Santa Cruz** is, waar Murillo is geboren. Ook kan men naar de vroegere Joodse wijk gaan, die bij het Alcazar ligt. Het is een labyrint van straatjes en pleintjes met kleine tuinen.

Sevilla heeft veel kunstenaars voortgebracht; enkele befaamde stierenvechters, zangers en flamenco-dansers zijn afkomstig uit deze stad. De opera's „Carmen” van Bizet en „De Barbier van Sevilla” van Rossini spelen zich in Sevilla af. De feria, de grote jaarmarkt, wordt tegen het einde van april gehouden. Dan is de hele stad in de ban van muziek en dans, optochten met paarden en ruituigen, stieregevechten enzovoort.

Ingetogener gaat het toe gedurende de Heilige Week, die begint op Palmzondag. Dan trekken er

grote processies door de straten, waarbij de meegedragen heiligenbeelden bedekt zijn met rijkgeborduurde satijnen en fluwelen kleden.

Van Sevilla namen we de A49 richting Huelva. Deze weg verlaten we in Bollullos.

Het gebied rond Sevilla is zeer vruchtbaar en dit levert onder andere veel sinaasappelen, olijven, wijnbouw en graansoorten op.

Verder zijn er in de omgeving veel paarden- en stierenfokkerijen. In de lente heerst er een aangename temperatuur, maar in de zomer kan de thermometer hoog oplopen.

Over de Ruta de las Marismas rijden we langs Bollullos, Almonte en El Rocio naar Matalascañas.

Bollullos en **Almonte** zijn stralende witte dorpjes, waarvan de straten afgelijnd zijn met sinaasappelboompjes.

De urbanisatie van **Matalascañas** is nog geen 15 jaar oud. Ze vormt een bedreiging voor het gebied van de Coto Doñana. Alle middelen worden dan ook aangewend om zoveel mogelijk terrein als reservaat te bewaren. Het W.W.F. heeft onder andere een groot deel aangekocht.

We logeerden in het hotel *Tierre-Mar*, prachtig gelegen aan de zee. Het behoort tot de Iber-hotels, bekend om het overvloedig en lekker eten. Ook de Wielewalers zouden er zich de volgende week te goed aan doen.

22 april, 9de dag: Playa de Torre La Higuera

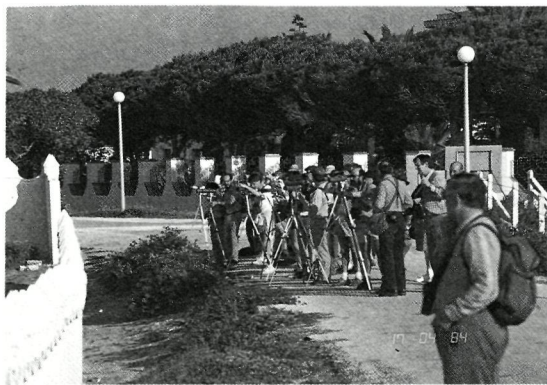
Na de Paasdienst maakten we een eerste maal kennis met de Coto Dañana en de vogels. We wandelden zuidwaarts langs de westelijke grens van het reservaat. We kwamen langs het strand van de Playa de Torre La Higuera. Deze tocht leverde weinig interessante waarnemingen op.

Las Marismas

Aan de noordkant van de Guadalquivir strekt zich het uitgebreide gebied **Las Marismas** uit. Het is een officieel natuurreservaat, dat zeer moerassig is, maar in de zomermaanden hier en daar droogvalt. Het Doñana Natuurpark, een wildreservaat met een oppervlakte van omstreeks 750 vierkante kilometer is er een gedeelte van. In dit gebied komen onder andere Lynxen, Everzwijnen, Wilde Paarden en verschillende soorten herten voor. Voor ornithologen is het een waar paradijs vanwege de ontelbare en veelal zeldzame vogelsoorten.

Van Matalascañas tot aan de monding van de Guadalquivir bedraagt de afstand 35 km. Het reservaat bevat 2 paleizen: het oudste is gekend onder de naam van Doña Ana, als aandenken aan de dochter van de hertog van Medina-Sidonia; het nieuwe wordt Las Marismas genoemd.

De wandeling liep langs het oudste deel van het reservaat, de „Reserva Biologica de Doñana”. Momenteel wordt dit integraal reservaat alleen nog betreden voor wetenschappelijk onderzoek.

Zeevogelobservatie in Caños de Meca Foto: A. Rodts

Caños de Meca en Cabo Trafalgar Foto: A. Rodts

Voornaamste vogels van de Marismas

De Coto Doñana en vooral de Coto del Rey zijn vermaard om hun reigerkolonies, met Kwakken, Ralreigers, Koereigers, Kleine Zilverreigers, Purperreigers, Ooievaars en Lepelaars. Flamingo's zijn er vrijwel het gehele jaar door aanwezig al komen zij er, evenals in de Camargue, lang niet elk jaar tot broeden.

Andere vogelsoorten zijn, om de belangrijkste te noemen: Casarca, Marmer- en Witkopeend, Knobbelmeerkooet en Purperkooet, Steltkluut, Vorkstaartplevier, Witwangstern en zelfs de zeldzame Dunbekmeeuw.

Doch het meest verbazingwekkend is de enorme rijkdom aan roofvogels van de cotos, met Dwergarend, Keizerarend, Havikarend, Slangarend en verscheidene gieren als uitschieters.

De aanwezigheid van Blauwe Eksters en Roodstuitzwaluwen, Zwarte Spreeuwen en Zwarte Ibissen, ook langs de randen van het gebied, om van Witbuikzandhoenders en Vorkstaartplevier te zwijgen, zullen zelfs een vluchtig bezoek altijd lonend maken.

23 april, 10de dag: El Rocio

El Rocio is een bescheiden dorp, vlak bij de moerassen van de Rio Guadalquivir. In dit ver gehucht van Almonte leven 800 inwoners. Er zijn echter veel meer woningen. De meeste zijn buitenverblijven van inwoners van Sevilla, Jerez de la Frontera, Sanlucar de Barremeda en andere steden.

Bij nader toezien valt de ongewone constructie van het dorp op. De straten zijn alle met bomen beplante grote pleinen.

Kasseien liggen er niet, laat staan asfalt of beton. Ossen, paarden en muilezels verkiezen aangestampte grond en het zijn vooral zij, die tijdens de Sinksendagen honderdduizenden bedevaarders ter plaatse voeren.

In de kerk van Nuestra Señora del Rocio staat een zeer bekend O.L.V.-beeld. Maria kreeg van de

plaatselijke bevolking de troetelnaam „La Blanca Paloma". Met de Pinksterdagen komen jaarlijks tienduizenden Andalusiërs in El Rocio samen om hun devotie voor de H. Maagd van El Rocio te koppelen aan een onstuimig feest. Tijdens de feesten worden de huisjes verhuurd aan fabelachtige prijzen: 300.000 peseta's voor 5 dagen. De bedevaarders zijn geen zigeuners, maar mannen en vrouwen uit de omliggende steden, allemaal gehuld in de kleurige, traditionele klederdracht. De klederen en de raspaarden kosten eveneens een bom geld.

Volgens onze gids Fernando, die ons in november door het reservaat voerde en zelf in El Rocio woont, springen negen maanden na Sinksen de geboortecijfers van de streek met een piek omhoog. De „Romeria del Rocio", zoals de feesten heten, zijn dus ook een zegen voor de bevolkingsaangroei!

Ook op Allerheiligen waren er duizenden bedevaarders in het dorp, de volgende dagen lag het er verlaten bij.

El Rocio ligt aan de rand van het reservaat Las Marismas. Het dorp wordt bevoeid door de **Rocina**, een bijrivier van de Madre de las Marismas del Rocio, die zelf in de Guadalquivir stroomt. Van op de brug ziet men in de rivier en in de moerassen reigers en sterns, Kroon- en Marmereend, Purperkooet en Ooievaar. De vlakte is hier wijd en groen.

In de omgeving van het dorp zijn ijle bossen met parasoldennen. Hier ziet men Raaf en Blauwe Ekster.

Ten zuiden van het dorp zijn eveneens kleine slikken. In deze **Salinas del Rocio** ziet men dezelfde vogels.

Zoals gepland maakten we eerst een wandeling heen en terug langs de grote weg tot aan de **brug over de Rocina**.

De sfeer van het moeras werd bepaald door Kleine Zilverreiger, Witwangstern, Steltkluut, Kluut en Krooneend.

Langs de **Salinas del Rocio** keerden we terug

Verenigingsberichten De Wielewaal - maart

Teksten voor de activiteitenkalender dienen uiterlijk de eerste dag van de maand die de publikatiemaand voorafgaat of de Centrale, Graatakker 11, 2300 Turnhout, of de Redactie, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout, te bereiken. Teksten voor het januarinumnummer, dat verschijnt op 15 januari, dienen ons uiterlijk op 15 december te bereiken. Activiteiten in augustus dienen in het julinumnummer aangekondigd (augustus-septembernummer is een dubbelnummer). Alle aankondigingen van de afdelingsactiviteiten dienen te worden ingevuld op speciale voorgedrukte formulieren, verkrijgbaar bij de Centrale.

- 2 **Gent.** Zesde winteravond: Diawedstrijd voor eigen leden. Inlichtingen zie Parus nr. 96. Aanvang: Conferentiezaal St. Lievenscollege Gent om 20 u.
- 2 **Klein-Brabant.** Jaarlijks ledenfeest. Zaal Kloosterheide Bornem. Aanvang: 18 u.
- 3 **Brechtse Heide i.s.m. Voorkempem.** Autocaruitstap naar Noord-Beveland. Vertrek: 8 u. Toverfluit-Malle (met mogelijkheid tot opstappen langs Turnhoutsebaan tot Wijnegem). Prijs: 270 F op PC. 000-0148034-12 Wielewaal Halle-Kempem, en plaats opstappen vermelden vóór 24 februari 1985. Mee te brengen: laarzen en knapzak.
- 3 **Bree.** Wandeling Park van Opitter en het Itterdal. Vertrek: Kasteelpark van Opitter 8.30 u. Leiding: A. en J. Paredis. Mee te brengen: Laarzen en verrekijker. Einde: 11.30 u.
- 3 **Gent.** Voormiddagtocht langs de plassen van de Demervallei. Vertrek: Kerk van Destelbergen-Centrum om 9 u. Leiding: H. Evrard. Mee te brengen: Telescoop.
- 3 **Kortrijk.** Voormiddagtocht in Oostende. Verzameling om 9 u. aan de vuurtoren. Leiding: F. Deckers.
- 3 **Mechelen.** Bezoek aan het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen. Vertrek: Station NMBS - 12.30 u. Leiding: W. Beullens. Einde: Station NMBS - 18 u.
- 3 **Netevallei.** Wandeling te Herlaar (Herenthout). Vertrek: Watermolen 9 u. Leiding: J. van Kerckhoven. Mee te brengen: Laarzen + kijker. Einde: 12 u. vertrekplaats.
- 8 **Mol.** Dia-avond: De Molse Zandputten - M. van Buggenhout. Natuur in Schotland en Noorwegen - J. de Schepper. Sporthal Mol - Vergaderzaal om 20 u.
- 8 **Netevallei.** Algemene ledenvergadering. 20 u. Klein Parochiezaaltje Hallaar.
- 9 **Mechelen.** Discussieavond over boomknoppen. Lokaal Den Halm - 20 u. Leiding: J. Kiebooms.
- 9 **Westland.** Dia-avond met G. Mornie. Aanvang: 20 u. Joc Neermarkt 9 te Ieper.
- 10 **Antwerpen-Zuid.** Voormiddagtocht in de Netevallei en langs de Itterbeek. Vertrek: eigen wagens, Station Oude God 8.30 u. Leiding: A. Wuyts. Mee te brengen: Laarzen. Einde: 12 u.
- 10 **Merelbeke.** Op zoek naar de eerste tekenen van nieuw leven in het H. Geestgoedbos. Vertrek: Merelbeke Centrum 14 u. ofwel 14.15 u. ingang H. Geestgoedbos. Leiding: T. Liekens. Mee te brengen: Laarzen - kijker.
- 10 **Netevallei.** Natuurwandeling. Kruiskensberg Bevel. Vertrek: 14.30 u. Parking baan Berlaar-Herenthout. Leiding: C. Segaert. Mee te brengen: Laarzen + kijker.
- 10 **Zwalmvallei.** Wandeling Dikkele. Vertrek: 14 u. Kerk te Dikkele. Leiding: F. de Waele.
- 16 **Antwerpen-Zuid.** Dia-avond: „Zaadverspreiding en Relatie” door J.J. Boss. Agfa-Gevaert Audit. Septestr. Mortsel 20 u.
- 15 **De Stern.** Diavoorstelling door de werkgroep botanie. Studieavond over de Belgische flora. 20 u., Veldstraat 50, Zevegem.
- 15 **Meetjesland.** Diamontage J. Goethals en J. Cleppe. Stadsauditorium, Eeklo, 20 u.
- 15 **Voorkempem i.s.m. Brechtse Heide.** Ledenavond: Noorwegen door F. Bresseleers. Overzicht werkkamp jeugd. Dia's van de verschillende uitstappen + Tombola. 20 u. Lusthof te Halle.
- 16 **Bree.** Jaarlijkse bomenmarkt op het Vrijthof te Bree. Aanvang: 9.30 u. Einde: 13 u.
- 16 **Lier.** Diareeks „Rondwandeling in Lier” (architecturaal, natuurhoekjes, geschiedkundig) 20 u. clublokaal (Rolwagenstraat 10, Lier).
- 17 **Brugge.** VWG-watervogeltelling in de Achterhaven. Vertrek: put Distrigas 9 u. - 12 u. Leiding: VWG.
- 17 **Brugge.** Strand- en Duinenwandeling te Wenduine - De Haan. Vertrek: Station Brugge 13.30 u. Watertoren Wenduine 14 u. Leiding: A. Keukeleire en G. Orbie.
- 17 **Demer en Dijle.** Werkgroep ornithologie - watervogelteldag. Vertrek: 8 u. Brug-Werchter. Leiding: F. Wuyts.
- 17 **Meetjesland.** Halve dagtocht naar Bulskampveld te Wingene. Thema: bomen herkennen in de winter. Leiding: J. van Wouterghem en J. de Langhe. Markt Eeklo 13.30 u.
- 17 **Klein-Brabant.** Wandeling te Oppuurs en omgeving. Namiddagtocht. Vertrek: Station Oppuurs te 14 u. Leiding: L. Callaert.
- 17 **Mol.** Watervogelteldag: Zware fietstocht langs alle waterplassen van de regio. Vertrek: Parking Prinsenspark Retie om 8 u. of Brug Zilvermeer (kant Mol) tussen 11 en 11.30 u. Leiding: J. Loos en G. Deckx. Mee te brengen: Kijker of telescoop, knapzak, fiets in goede staat.
- 17 **Netevallei.** Boswandeling in de Averegten te Hallaar. Vertrek: 10 u. Grote Parking. Leiding: M. Geens. Mee te brengen: wandelschoeisel + Kijker. Einde: 12 u. grote parking.
- 17 **De Stern.** Verrassingswandeling. Vertrek: 9 u. kerk Zevegem.
- 20 **Demer en Dijle.** Argonneavond. Dia's over onze Argonne-reis 1982. Coördinator: R. Wouters. Vertrek: 20 u. 't Kasteel - Keerbergen, Haachtsebaan 85.
- 21 **De Stern.** werkgroep ornithologie. 20 u. Dienstencentrum Dorp Zevegem.
- 22 **Demer en Dijle.** Uilentocht, avondlijke tocht door onze bossen. Vertrek: 21 u. Covee - Kampenhout. Leiding: F. Wuyts.
- 23 **Gent.** Voormiddagtocht in de Bourgoyen. Vertrek: Om 9 u. aan De Grutto, onthaalcentrum op het einde v.d. Mahatma Gandhistr. achter het Rooigembad. Leiding: F. van den Bossche. Mee te brengen: Telescoop.
- 23 **Mechelen.** Voorstelling van werk van eigen bodem. Lokaal Den Halm. Korenmarkt 10, 2800 Mechelen - 20 u.
- 23 **Merelbeke.** Statutaire vergadering, alsmede ledenavond en diawedstrijd, iedereen van harte welkom. Aanvang: zaal Rola 20 u.
- 23 **De Stern.** Sternfeest „Pot en Poot”. 20 u. Veldstraat 50, Zevegem.
- 24 **Antwerpen-Centrum.** Voormiddag: De Maatjes te Nieuwmoer. Namiddag: Kalmthoutse Heide. Vertrek: Voormiddag: Kerk van Nieuwmoer om 9 u. Namiddag: Station te Kalmthout om 13.30 u. Leiding: L. Vergaelen.
- 24 **Antwerpen-Zuid.** Voormiddaguitstap in 't St. Annabos, Blokkersdijk. Vertrek: Eigen wagens. Station Oude-God 8.30 u. Leiding: A. Wuyts. Mee te brengen: laarzen.
- 24 **Brechtse Heide i.s.m. Voorkempem.** Voormiddagwandeling tussen Wijnegem & Deurne. Namiddagwandeling of beide. Vertrek: Voormiddag - 8.30 u. Rustoord Koolsveldln. Wijnegem (gids: F. Bresseleers) Namiddag: 14 u. Zimmertoren - Lier (gids: H. Franckx).
- 24 **Bree.** Uitstap op de vijvers van Mariahof. Samenkomst 7.45 u. Bree. Nieuw gemeentehuis Mariahof 8 u. Leiding: Jacobs & Moors. Mee te brengen: Laarzen en verrekijker. Einde: 11.30 u. Mariahof.
- 24 **Brugge.** FTWG-excursie. Thema: „Mossen en Varens”. Vertrek: station Brugge 13.30 u. Leiding: L. van Quickenborne.
- 24 **Kortrijk.** Namiddagtocht in de Scheldevallei. Verzameling om 13.30 u. aan de kerk van Pecq. Leiding: F. Deckers.
- 24 **Land van Waas-Zuid.** Wandeling te Haasdonck in het gebied dat de grote ring zal innemen. Vertrek: 13.30 u. Sint Niklaas (stadhuis) - 14 u. kerk van Haasdonk. Leiding: G. Cant - W. Crombé - E. Thoen.
- 24 **Turnhout.** Fietstocht noorden van Turnhout. 8 u. Theobalduskapel. Gids: E. Machielsens. Einde ± 17 u.
- 24 **Mol.** Uitstap De Maat. Voorjaarswandeling met aandacht voor de eerste zomervogels en lentebloeiers. Vertrek: Sas 3 (weg Mol-Postel) om 9.30 u. Leiding: conserv. J.

- Henderickx. Mee te brengen: laarzen, kijker. Einde: Omstreeks 12 u.
- 24 Westland.** Bustocht naar de Boulonnais in Noord-Frankrijk. Vertrek: 7.15 u. Nieuwerck markt Ieper. Leiding: F. Bonny. Mee te brengen: Picknick.
- 28 Brugge.** FTWG dia-avond met J.-P. Tijsebaert die een montage presenteert over de „Mount Kenia Expedition” en „Fotokneepjes” door L. van Quickenborne. Zaal Rethorica te St.-Michiels om 20 u.
- 30 Demer en Dijle.** Werkdag in het Nico de Boevéreservaat te Kampenhout-Sas. Werken en natuurgeniëten tegelijk! Bijeenkomst 9 u. en 14 u. aan het Veilinghof - Kampenhout-Sas.
- 30 Lier.** Dia-avond door eigen leden om 20 u. clublokaal (Rolwagenstr. 10, Lier).
- 30 De Wulp Oud-Turnhout.** Dia-voordracht door M. Sloodmackers over „Natuurfotografie”. Heischuur Oud-Turnhout 20 u.
- 31 Beerse.** Ochtendzang uitstap. 8 u. Kerk Beerse-centrum.
- 31 Gent.** Dagtocht naar Harchies, een prachtig reservaat tegen de Franse grens. Vertrek om 8.30 u. op St. Pietersplein, kant Schoolmuseum. Leiding: D. Danhieux. Mee te brengen: Telescoop.
- 31 Mechelen.** Bezoek aan de Zwalmvallei. Station NMBS Mechelen - 8 u. Leiding: F. de Wael. Mee te brengen: Lunchpakket - laarzen. Einde: Station NMBS - 18 u.
- 31 Brugge.** Voorjaarstocht naar de Westhoek (eigen wagens) met - een strandwandeling in De Panne (voormiddag) - een polderwandeling in Stuivekenskerke en de Blankaart (namiddag). Vertrek: station Brugge - 9 u. Leiding: Mevr. Bossier en G. Orbie. Mee te brengen: picknick, excursiekledij, kijker. Einde: Brugge ± 18.30 u.
- 31 Mol.** Voorjaarsuitstap naar „Het Hageven” te Neerpelt. (met WA-Noord-Limburg). Vertrek: Markt Neerpelt om 9 u. (nabij de hoofdkerk) (of de Verkeerde-Lieve-Heer aan 't reservaat om 9.15 u.) Leiding: Ornithologische Werkgroep Neerpelt.
- 31 Wulp.** Ochtendwandeling ter streke „De Laks”. „De zang van de vogels in de ontluikende natuur”. Gids: L. Cuylaerts. Vertrek: Kerk Oosthoven Oud-Turnhout 7 u. Mee te brengen: Verrekijker gewenst. Laarzen bij regenweer noodzakelijk. Einde: De Laks 10 u.
- 31 Zwalmvallei.** Bezoekdag van Wielewaal Mechelen. Voormiddag Michelbeke. Namiddag Burreken. Vertrek: 9 u. - kerk te Michelbeke. 14 u. kerk te Zegelsem. Leiding: Toon, Patrick, Guy (voorm.), P. de Clercq (namiddag).
- 31 Meetjesland.** Lentewandeling Drongengoed, Ussel. Gids: E. Blondia. Markt Eeklo 13.30 u. of 14.00 u. Hoeve Drongengoed.

CONGRES 1985 IN HET MAASLAND

CONGRESUITSTAP

Datum: zondag, 19 mei 1985

VOORMIDDAG: wandeling in het Wielewaalnatuurreervaat Vilain XIII te Leut-Maasmechelen.
Gids: L. en J. Kusters
Samenkomst: 9.30 u. aan de ingang van het kasteel.

NAMIDDAG : wandeling in het Staatsnatuurreervaat de Mechelse Heide te Maasmechelen.
Gids: G. Pex en Ir. M. Roskams (Groenbeheer)
Samenkomst: 14.00 u. op de middelste parking van het reservaat.

Picknick kan 's middags veroverd worden aan/of in het boswachtershuis op Heiwyck.
Soep en koffie ter plaatse te verkrijgen.

AANKOOP VAN DE STEENBEEMDEN TE KESSEL

Reeds in april 1977 had het bestuur van De Wielewaal, afdeling Lier contact met de eigenaar en zijn notaris van een grote beemd naast de Kleine Nete. Na een plaatsbezoek werd deze faze, zonder resultaat afgesloten.

In 1979 groepeerden een aantal mensen uit de natuur- en milieuverenigingen uit de Nete-vallei zich onder de naam V.A.N., Verenigde Aktiecomités Netevallei v.z.w. Ze zetten een piloot-project op, om de verdwijning van de laatste moerassen langs de Kleine Nete te voorkomen. Er zou een jaar actie gevoerd worden met als aanzet een natuurveertiendaagse te Lier. Dit alles om een zo breed mogelijke laag van de bevolking aan te spreken en te sensibiliseren. Duizenden mensen werden bereikt en in de gemeentebesturen van Nijlen en Lier werd er over aankopen van moerasgrond gesproken.

Nijlen kocht een perceel aan de Kruiskensberg te Bevel en Lier kwam wel tot onderhandelingen maar nog niet tot conclusies.

Het zal niemand verwonderen dat in de, onder de noemer van de V.A.N. gevoerde acties, de Wielewaal-afdelingen Netevallei en Lier een niet onbelangrijke rol hebben gespeeld. Op het ogenblik dat De Wielewaal, afdeling Lier de wisselstok overnam besliste ze voor de fondswerving op een andere terrein te gaan werken. De activiteiten die de meeste weerklank vonden in de pers waren de broedpottenverkoop en de 2 reuzenbarbecues.

Onmiddellijk hierbij aansluitend is het gepast om onze winkel te vernoemen. De door Wielewaal-Schelde-Leie uitgebrachte langspeelplaten „De zang der Vogels” gingen goed van de hand. Prachtige posters, interessante boeken, wenskaarten, brochures en zelfklevers werden aan de liefhebbers aangeboden.

Nu het hoofdstuk „recuperatie”.

Op de huidige voorraad na, werd er 257 ton oud papier en karton ingezameld. De kroonkurken werden door Wielewaal-Netevallei opgehaald en verkocht, ook ten voordele van de Steenbeemden. Op een kleinere schaal verzamelden we zwart-wit film, röntgenfoto's, fixeer en copyproof, alle materialen waarin zilververbindingen aanwezig zijn.

Dat het veiligstellen van een natuurgebied de mensen aanspreekt, bewijst het feit dat we heel wat giften mochten ontvangen, zowel van verenigingen als van particulieren.

Van onze vrienden van de D.B.V. (Duitse Bond voor Vogel- en Natuurbescherming) uit Hessen kregen 1500 DM., toen ongeveer 30.000 F. Enkele malen hebben onze leden geprobeerd om de opbrengst van de B.R.T.-T.V.-kwis van „Leven en Laten Leven” naar Lier te halen en tot hertoe is dat ook éénmaal gelukt.

De beslissing van de Raad van Beheer, dat de aankoop voor een derde zou gefinancierd worden door de Wielewaal-centrale, werd bevestigd. Afdeling Mechelen had gedurende een aantal jaren een fondswervingsactie gevoerd maar kreeg geen gelegenheid hiermee zelf een terrein te kopen. Zo beloofden onze zuiderburen 200.000 F. We kregen overschrijvingen en/of toezeggingen van Wielewaalafdelingen Schelde, Leie, Netevallei, Mortsel, Brechtse Heide, Voorkampen, Demer en Dijle, Brussel, Klein-Brabant, Gent en Denderland.

Op 2 oktober werd de voorlopige akte ondertekend voor de aankoop van 6ha 1a 95ca en in begin van februari 1985 zal de definitieve akte verleden worden tussen 9 leden van de familie Poupez de Kettenis en het dagelijks bestuur van De Wielewaal-nationaal.

M. Vermeylen, onze secretaris en K. Wuyts, laatste jaarsstudente biologie, werden aangeduid tot conservators.

Op 22 november 1984 hielden we een persconferentie om de aankoop van de Steenbeemden aan een breder publiek bekend te maken en zo ook de niet-Wielewalers die meewerkten, te kunnen danken.

De officiële inhuldiging is nu voorzien op 16 mei 1985 (Hemelvaartdag), het ogenblik dus dat de Zomerklokjes bloeien en dat de zomervogels aangekomen zijn.

Naast het gekochte gebied liggen nog interessante terreinen. Deze aankoop mag dan ook geen eindpunt zijn, maar integendeel het begin van een nieuwe actie. De lopende acties worden doorgezet, zo mogelijk nog intenser. Mogelijk zullen ook nieuwe ideeën uitgewerkt worden.

Wij zijn ook, zij het zeer voorzichtig, onderhandelingen gestart voor een aansluitend perceel van 4 ha 19 a 16 ca.

Aan de overzijde van de Kleine Nete ligt het Zomerklokjesreservaat, dat we sinds lang beheren. Sinds vorig jaar hebben we een afspraak met de eigenaar van een perceeltje moeras op grondgebied Lier en waarschijnlijk zullen we kortelings een beheerscontract afsluiten voor een beemd van 6 ha, ook te Lier.

We willen graag onze oprechte dank betuigen aan alle mensen die van dicht of van ver, met eenvoudige of met onmenselijke inspanningen dit huzarenstukje hebben mogelijk gemaakt. Dank aan de V.A.N. en aan de medewerkers aan het project „Natuur in eigen Streek” voor hun rechtstreekse bijdrage en voor het initiatief dat ze genomen hebben. Het welslagen van de Wielewaal-actie is voor een deel te danken aan hun voorbereidend werk.

Onze dank gaat ook naar een groot deel van de bevolking van Lier en omgeving (soms ook ver daarbuiten), naar hen die papier inzamelden, zij die stickers, potten, enz. kochten, zij die naar onze barbecue kwamen om te eten of te werken. De lokale pers was steeds bereid om de nodige ruchtbaarheid te geven aan onze initiatieven waarvoor onze welgemeende dank.

Ook de nationale Wielewaal, onze zusterafdelingen en de andere verenigingen die ons steunden verdienen onze dank, evenals de vele milde particuliere schenkers, zowel voor het geld als voor de giften in natura.

Sommige van onze leden hebben bijna al hun vrije tijd besteed aan hun vereniging; hoe we hen moeten danken weten we niet, vooral als we er rekening mee houden dat dit al enkele jaren zo doorgaat. De enige dank voor hen en waarschijnlijk voor iedereen die er bij betrokken was is de realisatie van de aankoop.

W. van Spaendonck, voorzitter Wielewaal-afdeling Lier.

VLASSENBOEKSE POLDER

Afdeling 's Heerenbosch verkreeg zopas een uitbreiding van de huurovereenkomst met de Stad Dendermonde in verband met 2 percelen in de Vlassenboekse polder.

De nieuwe stukken zijn gekadastrerd sectie A nr 607 en nr 869 a en zijn respectievelijk 26 a en 9 a 17 ca groot. Het betreft rietkragen in de omgeving van het bestaande reservaat. We beheerden reeds 4 ha 13 a 7 ca in de Scheldestorren, waarvan 2 ha 55 a 87 ca in eigendom van De Wielewaal. De totale beheerde oppervlakte wordt nu 4 ha 48 a 24 ca.

De raad van beheer dankt het bestuur van de afdeling voor de nieuwe aanwinst.

H. Franckx, algemeen voorzitter De Wielewaal

UITBREIDING VAN HET NATUURRESERVAAT „DE ZWARTE HEIDE” TE TURNHOUT

Op 8 oktober 1984 werden in het oostelijk deel van de vennenstreek ten noorden van Turnhout ruim 65 ha gronden verkocht in 25 blokken. Het ging in hoofdzaak om landbouwgrond maar ook een perceeltje naaldbos, een schraallandje en een stukje volledig vergraste natte heide met veel berkenopslag werden verkocht. De weiden zijn broedgebied voor soorten als Kievit, Grutto, Wulp, Scholekster en Slobeend en sommige jaren ook Tureluur.

Gezien de korte periode was het voor onze vereniging niet mogelijk genoeg financiën te verzamelen om hier percelen aan te kopen. De heer Jef Lauwers echter, die samen met Raymond Vermeyen conservator is van het Frans Segersnatuurreservaat, kon persoonlijk het interessantste perceel kopen. Het betreft een nat schraalland, 1 ha 23 a 84 ca groot, met nog enkele Gevlekte Orchissen, Tormentil, Dopheide en Struikheide. Een groot deel is echter verruigd. De gebruiker van het aangrenzende perceel heeft vroeger wel enkele panden met onder andere orchideeën omgeploegd in een poging het terrein te ontginnen. Deze werken werden echter telkens stilgelegd door het Turnhoutse stadsbestuur vermits dit terrein gelegen is in een R-gebied (reservaatzone) op het gewestplan Turnhout.

Op 20 januari laatstleden werd met J. Lauwers een overeenkomst getekend zodat zijn eigendom voortaan beheerd zal worden als natuurreservaat, dit dan tesamen met het perceel van Dr. A. Lesseliers dat zo'n 400 meter zuidelijker ligt binnen hetzelfde weidcomplex „De Zwarte Heide”. Met beide percelen samen heeft onze vereniging hier nu 2 ha 32 a 89 ca in beheer. De heer J. Lauwers zal zelf als conservator voor zijn eigendom optreden.

Door de vorige gebruiker werden er een aantal exotische boompjes aangeplant. Deze worden uiteraard verwijderd. Verder dienen maatregelen genomen om te sterke ontwatering van het perceel tegen te gaan. Ook zal door beheersmaatregelen (maaien en plaggen) getracht worden de groeimogelijkheden voor een aantal zeldzamere planten terug te verbeteren. De potenties zijn hier in deze streek in ieder geval nog voldoende aanwezig. Dat werd nog bewezen op het perceel van Dr. A. Lesseliers dat sinds begin 1984 in beheer is. In de winter 1983-1984 werden daar reeds enkele werkdagen ingericht. Terwijl de orchideeën er omzeggens volledig verdwenen waren op een enkele Gevlekte Orchis na, kon men de voorbij zomer, als gevolg van de eerste beheersingrepen (verwijderen van opslag, maaien en plaggen) reeds enige toename van de voormelde orchideeën bemerken en bovendien verschenen ook de eerste Welriekende Nachtorchissen terug. Deze soort was de laatste jaren volledig verdwenen uit de Turnhoutse vennenstreek ten gevolge van ontwatering en ontginning van schraallandjes, aanleg van een campingterrein, gebruik van herbiciden en slecht wegbeheer. Waar we in het begin van de zeventiger jaren nog zeker 8 groeiplaatsen met alles samen enkele honderden exemplaren telden, is het perceel van Lesseliers nu de laatste wijkplaats voor deze zeldzame soort. Hopelijk kan deze orchis zich hier verder uitbreiden en zal ze zich ook op het perceel van J. Lauwers gaan vestigen, zodat deze schraallandjes mettertijd hun vroegere glorie terugkrijgen met soorten als Klokjesgentiaan, Vleugeltjesbloem, Heidekartelblad, Ronde Zonnedauw, Veenpluis, Blauwe Zegge, Witte Snavelbies en Moeraswolfsklauw. In ieder geval gaan er deze winter weer enkele werkdagen door in de Zwarte Heide om het beheer in de goede richting verder te zetten.

We danken langs deze weg de heren Lauwers en Lesseliers voor de mogelijkheid die ze daartoe bieden.

G. Luyts, voorzitter Nationale Werkgroep Natuurbeheer van De Wielewaal

HULDIGING WILLEM PAULUSSEN

Op 12 januari 1985 ging in de parochiezaal van Oosthoven het jaarlijks ledenfeest van de afdelingen Turnhout, De Wulp (Oud-Turnhout), De Kievit (Beerse) en Hoogstraten door. Van deze gelegenheid werd gebruik gemaakt om een van de verdienstelijkste leden van de afdeling en van de gehele Wielewaal in de bloemen te zetten, namelijk Willem Paulussen. Aanleiding tot deze viering was het beëindigen van zijn functie als conservator van ons natuurreservaat „de Liereman”.

Willem Paulussen, geboren op 21 februari 1919, en sinds 1938 actief Wielewaler, vond namelijk dat jongeren nu zijn taak van conservator moesten overnemen, hopelijk met hetzelfde enthousiasme waarmee hij er in 1958 aan begon. Meer dan 25 jaar lang, eigenlijk 27 jaar lang, vervulde Willem Paulussen zijn taak als conservator met grote inzet. Duizenden bezoekers werden gedurende al die jaren door hem rondgeleid in dit unieke natuurgebied, bezoekers uit alle lagen van de bevolking, van allerlei rang en stand. Zowel Wielewalers als niet-direct bij natuurverenigingen aangesloten geïnteresseerden wist hij te boeien en bracht hij iets bij over de avifauna van de Liereman. Voor heel wat onder hen, komende uit alle streken van het Vlaamse land en daarbuiten, was het hun eerste kennismaking met Grutto, Wulp, Korhoen en andere typische Kempense vogels. Voor een aantal onder deze bezoekers betekende zulk een rondleiding het openen van een nieuw perspectief in hun leven: de wereld van de vogels in de natuur; voor hen, die eenmaal door deze microob werden besmet, een nimmer aflatend, heerlijk avontuur!

De Liereman nu, de Liereman en omgeving meer dan 25 jaar geleden: Willem heeft het allemaal van zeer nabij gevolgd en beleefd. Zijn opvattingen en adviezen betreffende het beheer van dit waardevolle reservaat en uniek heidelicht bleken dan ook herhaaldelijk onmisbaar, en bleken vooral steeds de meest haalbare. Want, hoe nauw vogel- en natuurbescherming hem ook aan het hart lagen, Willem wist dat slechts weloverwogen compromissen kans op slagen hadden. Hij kon begrip opbrengen voor de verlangens van andere belanghebbenden in dit gebied: de gemeente Oud-Turnhout, eigenaar van het gebied, de jagers, en vooral de landbouwers. Deze begripvolle houding werd hem, vooral door de jongeren, niet steeds in dank afgenomen. De wijsheid komt echter slechts met de jaren: niet dat men vroegere waarden en idealen gaat verloochenen, integendeel, maar omdat men gaat inzien dat ook andere meningen stukken van waarheid bevatten, en omdat men geleerd heeft dat zinvol overleg, met eerbied voor de tegenstander, veel meer oplevert dan halsstarrig volharden in eigen kortzichtigheid.

Willem was niet alleen conservator van de Liereman gedurende heel veel jaren, namelijk van 1958 tot nu, doch hij was bovendien voorzitter van afdeling Turnhout van 1945 tot 1961 en opnieuw van 1968 tot 1979, en in die functie naast medewerker van onze stichter en eerste nationale voorzitter E.H. Frans Segers. Een afdeling leiden betekent meer dan „voorzitten”, het betekent op de eerste plaats het prestige en de dynamiek van een vereniging in z'n persoon tot uiting brengen, en dat Willem dat met succes gedaan heeft wordt bewezen door de bloeiende afdeling die er nog steeds is en die zelfs tot het ontstaan heeft geleid van 3 dochterafdelingen. Dat prestige genoot hij omwille van meerdere gaven en verworvenheden: hij was een wijze, verstandige „meester”, maar bovenal een kundig ornitholoog met een enorme kennis en een onbegrensde inzet en interesse voor de broedbiologie van de vogels van de Kempen en daarbuiten. Willem Paulussen gaf hierover ontelbare spreekbeurten en lessen, hier en elders, zowel binnen als buiten de Wielewaal. Talloze publikaties verschenen van hem in de *Wielewaal*. Er verscheen geen nummer van *Wielewaal* of er waren korte mededelingen van de hand van Willem Paulussen in te lezen. Zijn avifauna van het Winkelsbroek, de Tikkebroeken, Zevendonk, enz... zijn blijvende, waardevolle documenten.

Paulussen's studies over de Koekoek vonden internationaal weerklank en zijn nog steeds bewonderenswaardige staaltjes van knap ornithologisch veldwerk, waaraan heel wat „gediplomeerde” biologen van nu een lesje kunnen nemen. We kunnen iedereen, die oude Wielewaaljaargangen kan raadplegen, aanraden de bijdragen van Willem Paulussen te lezen of te herlezen: ze bevatten nog steeds een schat aan informatie en vele hebben nog niets van hun originaliteit, actualiteit of wetenschappelijke waarde verloren... Prof. Dr. René Verheyen zou onmogelijk zijn meerdelig werk over de vogels van België zo rijk gestoffeerd kunnen hebben zonder de gegevens die hem door Willem Paulussen werden aangebracht. Er verschijnt trouwens geen deel van het onovertroffen, beroemde ornithologisch werk van Glutz von Blotzheim en zijn medewerkers waarin niet op meerdere plaatsen verwezen wordt naar veldwerk of publikaties van Paulussen. Eenvoud siert een mens: we weten dat Willem een deel van het hogergenoemde belang van zijn werk zal ontkennen, doch de feiten zijn er.

Willem stond in geheel ons land bekend als een gewaardeerd eierkundige of oöloog, en ook hier mag zijn aandeel in het alom bekende werk van Verheyen „*Oölogica belgica*” niet onderschat worden. We weten, het woord eierverzamelaar heeft heden ten dage bij sommigen een negatieve bijklank. Vergeten wij echter niet dat zonder dit belangrijk pionierswerk onze kennis betreffende de broedbiologie van onze vogels heel wat kleiner zou geweest zijn, en... zonder kennis is zowel natuurbescherming als natuurbehoud ondenkbaar. Het is bv. mee dank zij de studie van deze eierverzamelingen dat men mee argumenten kon aandragen die geleid hebben tot de reglementering van het gebruik van DDT.

Willem was niet alleen gedurende bijna 30 jaar voorzitter van afdeling Turnhout, gedurende 27 jaar conservator van de Liereman, auteur van vele ornithologische publikaties, belangrijk oöloog, gegeerd spreker en lesgever, hij ligt bovendien mee aan de basis van het oprichten van de eerste natuurreservaten in de Kempen. In 1954 richtte hij, samen met E.H. Segers en J. Huygens het Tikkebroekencomité op, met de bedoeling dit waardevolle natuurgebied te vrijwaren. Dit initiatief vond nadien navolging in geheel ons land. Ook aan de toekenning in 1958 van het statuut van „Wielewaalnatuurreservaat” aan de Liereman, een sinds 1940 geklasseerd natuurgebied, door het gemeentebestuur van Oud-Turnhout onder de toenmalige burgemeester Van Loon, was Willem niet vreemd. Hij was bovendien eveneens betrokken bij het opmaken van het gewestplan van de Turnhoutse Kempen voor het aanduiden van de te beschermen natuurgebieden.

In 1976 was Paulussen, nadat hij vele jaren voordien reeds samen met zijn vriend Dr. Henri Wille in de Kempen een grootse nestkastactie had opgezet, de bezieler van een nieuw project, namelijk het plaatsen van nestkasten in de Hoge Venen en in de provincie Namen, met het doel de Ruigpootuil en de Bosuil beter te kunnen bestuderen. Sinds vele jaren werkt hij daarnaast aan een studie van de roofvogels, zowel dag- als nachtroofvogels, die broeden in onze Turnhoutse Kempen.

Last but not least, en waarschijnlijk vergeten we dan nog vermeldenswaardige zaken, was Willem lid van het museumcomité van het Ornithologische Museum in het Wielewaalhuis en speelde daar jarenlang gids voor groepen bezoekers.

Als agent van de Raiffeisenkas stond hij onze vereniging steeds bij met financiële raad en gaf hij De Wielewaal alle mogelijke faciliteiten. Traditie die nog steeds wordt voortgezet door zijn zoon.

Willem mag terugblikken op een rijk gevuld leven als ornitholoog en natuurminnaar in hart en ziel. De Wielewaal, de Vlaamse ornithologen, de Kempense natuurbeschermers mogen fier op hem zijn. Bovendien geniet hij de erkenning en de waardering van heel wat mensen die zich niet direct via georganiseerde wegen willen uiten. De Wielewaalafdelingen van het Turnhoutse beschouwen het dan ook als een grote eer hem in hun gelederen te hebben. Als blijk van erkenning

L. Matthé overhandigt een ets van A. Cools aan W. Paulussen.

Foto: Archief Gazet van Antwerpen

werd W. Paulussen dan ook tot ere-voorzitter van afdeling Turnhout benoemd en dit werd met een aandenken bevestigd, namelijk een originele ets van de Kempense kunstenaar Achilles Cools. Namens de gemeente Oud-Turnhout werd aan Willem door Burgemeester Dr. J. Nuyts een geschenk overhandigd. Ook namens de Raad van Beheer en de gehele Wielewaal werd aan Willem Paulussen een aandenken overhandigd en werden hem nog vele gelukkige jaren toegewenst.

*H. Franckx, algemeen voorzitter De Wielewaal
Dr. H. Meeus, voorzitter Wielewaal-afdeling Turnhout*

ROGER PEETERS VERLAAT HET BESTUUR VAN AFDELING LIER

Bij het verlaten van het bestuur, na 37 jaar trouwe dienst, passen hier toch wel enkele bedenkingen en herinneringen. Roger was een van de initiatiefnemers bij de stichting van onze afdeling. Op de stichtingsvergadering van 23-11-1947 was hij aanwezig, maar zijn bescheidenheid weerhield hem direct bij het bestuur betrokken te zijn, dat toen welgeteld uit drie leden bestond! Wij startten toen met een voorzitter, Frans Arras (†), een schatbewaarder, Paul van Dessel en ondergetekende als secretaris. Enkele weken nadien was hij er wel bij, ook op de twee bestuursvergaderingen in 1948 en op 31-12-1948 tekende hij mede het verslagboek als bestuurslid.

Wat Roger Peeters heeft betekend als bestuurslid voor onze jonge afdeling, zullen slechts enkele ingewijden ten volle beseffen. Hij was ongetwijfeld dé spil en dé drijvende kracht achter de fameuze tentoonstellingen die onder het motto „De vogels van de Netevallei” in 1949, 1950 en 1956 doorgingen in het Vleeshuis te Lier. Ook in die van 1969 en 1970, het Natuurbeschermingsjaar, was zijn aandeel niet te onderschatten.

Het waren vooral die eerste tentoonstellingen die van beslissend belang zijn geweest bij het propageren van de doelstellingen van onze vereniging bij de grote massa.

Het vele werk dat Roger Peeters heeft gepresteerd in die eerste prille jaren van ons bestaan kan moeilijk naar waarde worden geschat. Hij stond in voor de materiële besommingen: een projector en een filmdoek die klaar moesten staan voor de winteravonden, een auto of wat ook bestemd voor de aanbreng van materiaal voor een tentoonstelling of congres en last but not least de enige vogelcollectie die bij hem was ondergebracht en die hij koesterde en verzorgde als niet een.

Achtereenvolgens fungeerde hij als gewoon bestuurslid, feestleider, conservator en van 1963 af als schatbewaarder, tot vóór enkele jaren zijn zoon Yves die ondankbare taak overnam.

Dank zij zijn spreekwoordelijke vasthoudendheid, ten opzichte van sommigen die wat al te kwistig met het schaarse geld wilden omspringen, heeft hij mede de basis gelegd voor de financiële stabiliteit van de afdeling doorheen haar lang bestaan. De ouderen onder ons herinneren zich nog zijn knappe films en diareksen over Texel, de Netevallei, Bouwel, Grobbendonk en de Snepkensvijver. Hoe dikwijls is zijn bekende diareeks over „de vier seizoenen in de natuur” niet rondgegaan in eigen midden en in andere afdelingen, op congressen in en buiten de provincie en bij sympatiserende kringen en verenigingen.

Persoonlijk gaat mijn grootste dankbaarheid naar hem die, als de ontmoediging bij mij toesloeg om zoveel dodelijke onverschilligheid en tegenkanting bij overheid en publiek, naast mij stond en mij liet aanvoelen, zonder er veel woorden aan te verspillen, dat ik er toch niet geheel alleen voor stond.

Nog lang zou ik zo kunnen doorgaan, toch wil ik nog even herinneren aan zijn royale geste die toeliet een jarenlange droom te verwezenlijken, namelijk een eigen lokaal ter beschikking van afdeling Lier te stellen.

Nu hij als de laatste pionier afscheid neemt van het bestuur, betekent dat voor hem geen vaarwel aan De Wielewaal, want daarvoor ken ik hem te goed!
Hem rest uiteindelijk nog de grote voldoening dat zijn zoon Yves het spoor, dat hij in het leven van onze afdeling trok, onverminderd zal doorzetten.
Roger, het ga je goed en ik wens je nog vele jaren temidden van de grote Lierse Wielewaalfamilie!

H. Janssen.

RAAD VAN BEHEER: Voornaamste punten uit het verslag van de vergadering van 19 januari 1985

- Afdeling 's Heerenbosch heeft 2 stukken Scheldeschorren gehuurd van de stad Dendermonde; ze zijn respectievelijk 26 a en 9 a 17 ca groot.
- D. van Daele onderzocht de financiële toestand van de afdelingen. De Wielewaal is een zogenaamde plurale vereniging. Het patrimonium van de afdelingen hoort daarom toe aan de vzw. De afdelingen zijn volledig ondergeschikt aan de vereniging. De vzw. is verantwoordelijk.
- Het B.T.K.-project „Vogelcensus” ving aan op 1 januari 1985. De ploeg ziet er uit als volgt:
H. Bijmens, licentiaat biologie, projectleider - R. Fierens, secretaresse - L. Janssen, C. Snijers, R. Desmet en K. Dierckx, tellers.
De zetel van het project is aan de Universiteit Antwerpen (U.I.A.).
Over dit project is een tekst in het maandblad verschenen. L. Bijmens zal eveneens aan alle secretariaten een brief richten met een oproep tot medewerking.
- Afdeling Hoegaarden verzocht opgeheven te worden vanaf 31 december 1984. De leden gaan terug naar afdeling Leuven.
- Voor het inbinden van de Wielewaaljaargangen werd een tweede oplossing gevonden bij de „Werkvoorziening Kempenland”. Er moeten echter 100 jaargangen tegelijk bezorgd worden aan de firma.
- Er komt een radioprogramma met wekelijkse milieubriek in het programma „Van mensen en Dingen” op B.R.T. 1 op vrijdag om 6.45 uur en 8.45 uur. Men kan er terecht voor milieuthema's (02/737 55 39).
- In Engeland gaat men, met steun van de E.E.G., een gedeelte landbouwgrond bewerken volgens de traditionele landbouwmethoden. De Wielewaal werd verzocht om morele steun en plaatste haar handtekening.
- De vereniging van studenten biologie aan de Universiteit te Leuven (BIOS) plant een debatavond over het natuurbehoud op 14 maart e.k. (mogelijk 19 maart). Vijf grote verenigingen werden aangeschreven. G. Luyts, voorzitter van de NWG Natuurbehoud, zal De Wielewaal vertegenwoordigen.
- Belangrijke data voor 1985:
 - 17 maart: Raad van Deelgenoten te Turnhout
 - 28 april: Vlaamse Ardennendag
 - 19 mei: Congresuitstap: vertrek om 9.30 uur te Leut - Maasmechelen
 - 7 september: Conservatordag in samenwerking met de B.N.V.R. te Genk
 - 27 oktober: Symposium te Maasmechelen.

PROVINCIALE VERGADERING WIELEWAAL WEST-VLAANDEREN OP 8 DECEMBER 1984.

Aanwezig: afdelingen Mandelstreek, Westkust, Kortrijk, Oostende en Brugge.

Na een verwelkoming door D. van Daele, beheerder-afgevaardigde voor de provincie, volgde een onderzoek en bespreking van volgende agendapunten: bustochten, subsidies en afdelingsbladen.

Om de bustochten minder duur te maken is samenwerking wenselijk. De organisatie, inschrijving, financiering en coördinatie werd besproken.

De meeste afdelingen krijgen lokale subsidie. Provinciale subsidie zal worden aangevraagd.

Alle afdelingen hebben moeilijkheden om hun mededelingenblad te financieren. Sympathisanten zullen een half jaar het lokale tijdschrift krijgen. Sluiten ze daarna niet aan bij De Wielewaal, dan wordt het afdelingsblad niet verder meer toegestuurd.

De volgende vergaderingen gaan door op 30 maart en 31 augustus 1985 in het Scoutsdomein Merkenveld, Merkenveldweg 15, 8020 Loppem-Zedelgem.

MILIEURUBRIEK „VAN MENSEN EN DINGEN”

Begin 1985 start het radioprogramma „Van Mensen en Dingen” met een wekelijkse milieubriek, elke vrijdagochtend om kwart voor zeven en kwart voor negen op B.R.T. 1.

Daarin zal informatie worden gebracht over alles wat van ver of van dichtbij te maken heeft met de kwaliteit van onze leefomgeving. Ter illustratie enkele onderwerpen die in de rubriek aan bod kunnen komen: de vervuiling door zware metalen in de Noorderkempen, het drijfmestprobleem, milieu-effect-rapportering, de jacht op de Houtsnip, het opslaan van radio-actief afval, zure regen, milieurecht... enz.

Wie in verband met een milieuthema over interessante informatie beschikt, kan ons met het oog op een eventuele uitzending daarover altijd contacteren. Verder zou het erg praktisch zijn voor ons als we uw eventuele publicaties in verband met milieuproblemen mogen ontvangen.

R. Smeets, verantwoordelijke Milieubriek, J. van de Look, Producer „Van Mensen en Dingen”, Kamer 3 L64, Reyerslaan 52, 1040 Brussel (02/737 55 39 - 737 55 51 - 737 53 60).

EEN MILJOEN FRANK VOOR JONGERENPROJECTEN VAN NATUURBESCHERMING OF LANDSCHAPSZORG

De Stichting Leefmilieu v.z.w., werkend onder de auspiciën van de Kredietbank, organiseert in 1985 voor de veertiende maal haar 'Jeugdactie Natuurbescherming en Landschapszorg'.

Zij richt zich hierbij tot die jonge vrijwilligers die — onder deskundige leiding — de handen uit de mouwen willen steken ten bate van de natuur in hun omgeving, maar bij wie vooralsnog de nodige morele en voornamelijk financiële steun ontbreken.

Meer in het bijzonder wil de Stichting Leefmilieu met deze actie bij de Vlaamse jeugd tussen 15 en 25 jaar *concrete* en zo mogelijk *originele projecten* van natuurbescherming of van landschapszorg uitlokken, die een blijvende bijdrage tot de natuur en het landschap in Vlaanderen betekenen.

Het realiseren van dergelijke projecten vergt evenwel onvoorziene uitgaven: materiaal en gereedschap moet worden aangekocht of gehuurd, men dient een verzekering af te sluiten, men heeft transport-, kamp-, organisatie- en administratiekosten... Het is hier dat de Stichting Leefmilieu een helpende hand wil toesteken. Voor de 'Jeugdactie Natuurbescherming en Landschapszorg 1985' wordt niet minder dan 1 miljoen BF beschikbaar gesteld.

De Stichting Leefmilieu hoopt op deze wijze een 40 à 50 concrete projecten te kunnen mogelijk maken, of het nu gaat om dringende beheerswerken in een waardevol natuurgebied of reservaat, het verfraaien en 'begroenen' van het Vlaamse landschap, het aanbrengen van een natuureducatieve infrastructuur op natuurterreinen... of andere meer originele projecten.

De belanghebbende groeperingen of instanties, zoals *scholen, jeugdbewegingen, jeugdclubs, natuur- en milieuverenigingen voor jongeren*, enz., worden dan ook uitgenodigd hun projecten die ze in de loop van 1985 wensen te realiseren en waarvoor ze menen aanspraak te maken op financiële steun vanwege de Stichting, schriftelijk in te dienen op het secretariaat van de Stichting Leefmilieu v.z.w., p/a Rockoxcomplex - Kredietbank, Kipdorp 11 - 2000 Antwerpen.

De inzendingen dienen te gebeuren in de vorm van een *getypt dossier*, waarin o.m. volgende gegevens verplicht dienen te worden opgenomen: naam en adres en telefoonnummer van de initiatiefnemende organisatie en van de verantwoordelijke voor het project, een duidelijke omschrijving, situering en motivering van het project, plaats en data waar(op) het project zal worden gerealiseerd, naam en adres van de personen die het project deskundig zullen begeleiden, een gedetailleerde kostenraming...

De inzenders worden verondersteld kennis te hebben genomen van het *reglement* van de 'Jeugdactie Natuurbescherming en Landschapszorg 1985', dat op eenvoudige vraag kan bekomen worden op het secretariaat van de Stichting Leefmilieu v.z.w., p/a Rockoxcomplex - Kredietbank, Kipdorp 11 - 2000 Antwerpen (03/231 64 48).

EUROPESE ORCHIDEËN

P. Delforge en Tyteca, auteurs van de *Guide des orchidées d'Europe dans leur milieu naturel* (Duculot, Paris-Gembloux, 1984), staan erop volgend bericht ter kennis te brengen van de lezer:

We kunnen de Nederlandse „vertaling” van ons werk, zoals het uitgegeven werd onder de titel: Europese Orchideeën in een oogopslag (De Nederlandsche Boekhandel/Moussault, Kapellen/Weesp, 1984) onmogelijk goedkeuren, laat staan onderschrijven.

Bewuste vertaling werd ons vóór het ter perse gaan, niet te inzage voorgelegd. We wijzen dan ook elke verantwoordelijkheid af voor de zeer flagrante fouten, die er in voorkomen, alsmede voor bepaalde ontleningen aan werk van andere auteurs, dit zonder hun voorafgaande toestemming, die de vertaalster heeft geoordeeld zich te mogen veroorloven.

De uitgevers hebben geweigerd over te gaan tot het aanbrengen van de door ons onontbeerlijk geachte verbeteringen. In de Nederlandse versie van de gids stemmen alleen de foto's en pictogrammen overeen met die uit het oorspronkelijke werk.

We raden dan ook de belangstellende lezer aan de voorkeur te geven, hetzij aan de originele franstalige versie, hetzij aan de Duitse versie ervan. Daarin vindt hij de foto's, de pictogrammen, Latijnse namen, botanische gegevens en een geheel van correcte teksten.

FLORA VAN BELGIE, HET GROOTHERTOOGDOM LUXEMBURG, NOORD-FRANKRIJK EN DE AANGRENZENDE GEBIEDEN

Verzoek tot medewerking

Met het oog op het opstellen van een lijst met correcties op de *Flora van België* (1983) en ter voorbereiding van een tweede editie, worden alle floragebruikers vriendelijk uitgenodigd hun opmerkingen, verbeteringen, eventueel ook aanvullingen, schriftelijk te melden aan het secretariaat van de Flora van België, Nationale Plantentuin, Domein Bouchout, B-1860 Meise.

Een eerste lijst met zowat 500 verbeteringen is op het drukken na klaar en zal tegen verzendingskosten (20 F zegels insluiten a.u.b.) ter beschikking gesteld worden van de aanvragers. Aanvullingen op de eerste lijst worden nog aanvaard tot 15 april. Latere aanvullingen zullen, indien nodig, verwerkt worden in een tweede lijst en zullen in ieder geval gebruikt worden voor de tweede uitgave van de Flora. Aan allen die meewerken: onze hartelijke dank!

VOORDRACHTEN

1) Klankdiaseries in overvloedprojectie: Het Waddengebied - De Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden - IJsland - Flora en fauna van het Rijnmondgebied - Voornes Duin

Elke serie duurt ± 100 minuten

Aanvragen bij H.J.M. de Vette, Broekweg 122, 3131 HG Vlaardingen, Nederland (010-344644)

2) P. Govaere, Oude hoogweg 24, 8310 Brugge is in het bezit van een reeks dia's over duinflora en is bereid deze op aanvraag uit te lenen.

KRANTENKNIPSELS

De Propagandawerkgroep van De Wielewaal kreeg de vraag om een map samen te stellen, waarin de publikaties over onze vereniging gebundeld zouden worden. Artikels in dag- en weekbladen komen hiervoor in aanmerking. Bezit u krantenknipsels over De Wielewaal, haar werkgroepen en/of haar afdelingen, bezorg ze dan aan W. van Spaendonck, Zevenbergen 50, 2500 Lier (03/480 54 24). De Raad van Deelgenoten op 17 maart 1985 te Turnhout is hiervoor een geschikte gelegenheid. Op die dag zal de map, in een voorbereidende fase, ter inzage liggen op de Wielewaal-centrale. Ze kan, samen met één van de Wielewaal-tentoonstellingen gebruikt worden op informatiestands e.d.

INBINDEN WIELEWAALJAARGANGEN

De prijs voor het inbinden van een Wielewaal-jaargang op dezelfde manier als vroeger bedraagt 350 F. Het werk wordt in dit geval zo vlug mogelijk uitgevoerd.

Jaargangen inbinden kan eveneens door de Werkvoorziening Kempenland aan de prijs van 250 F. In dit geval moeten wel 100 banden tegelijkertijd worden afgehaald en teruggebracht. Het is dus best mogelijk dat het lang kan duren eer de ingebonden jaargang terugbezorgd wordt.

Wie zijn Wielewaaljaargang op het secretariaat afgeeft, moet dan ook duidelijk vermelden wat hij wenst: snelle bediening aan 350 F, lange wachttijd aan 250 F.

KRUIP, GRIJP, LAAT JE RIJDEN... MAAR NIET OVERRIJDEN

Vorig jaar deed de Wielewaalwerkgroep RANA een oproep om de oversteekplaatsen van trekkende paden kenbaar te maken.

De voorjaarstrek naar de broedplaatsen begint reeds eind februari. Tijdens deze trek worden grote aantallen amfibieën gedood bij het oversteken van verkeerswegen.

RANA zou graag zoveel mogelijk informatie bekomen over deze oversteekplaatsen. Dit om in de toekomst beschermingsacties te kunnen ondernemen. Als gevolg van de eerste oproep in 1984 kwamen er heel wat meldingen, maar toch onvoldoende om reeds enig inzicht te krijgen over de paddentrek in Vlaanderen.

Help daarom deze actieve Wielewaalwerkgroep. Noteer de naam van de gemeente, straatnaam, datum, zo mogelijk de soort (pad, kikker, salamander) en het aantal dode dieren. Ook de gegevens voor 1985 van de reeds in 1984 ingezonden trekplaatsen zijn belangrijk.

Help „RANA"! Stuur uw gegevens naar: A. van Hecke, Eglantierlaan 39, 2630 Aartselaar.

NIEUWE UITGAVEN

Te verkrijgen bij of via de Wielewaalboekhandel, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

Elgood J.H., 1982. <i>The birds of Nigeria. An annotated check-list.</i> London British Ornithologists' Union.	3.100 F
Engel F., 1984 <i>Pilz wanderungen.</i> Wittenberg Lutherstadt, A. Ziemsen verlag.	312 F
Stiefel A., H. Scheuffler, 1984. <i>Der Rotschenkel.</i> Die neue Brehm-Bücherei. Wittenberg Lutherstadt, A. Ziemsen Verlag.	362 F
Juillard M., 1984 <i>La choette chevéche.</i> Neuchâtel, Nos Oiseaux.	989 F
Alexandre J.-F., G. Lesaffre. <i>Regardez vivre les oiseaux.</i> Tome I. Brussel, le rouge gorge.	550 F
Corbet P.S., C. Longfield, N.W. Moore, 1985. <i>Dragonflies.</i> London, Collins.	520 F
Newton I., 1985. <i>Finches.</i> London, Collins.	520 F
Summerhayes V.S., 1985. <i>Wild Orchids of Britain.</i> London, Collins.	520 F
O'Connor R.J., 1984. <i>The Growth and Development of Birds.</i> 328 p.	£ 20,00
Hancock J., J. Kushlan, D. Paintings, R. Gillmor, P. Hayman, 1984. <i>The Herons handbook.</i> 288 p. London, Croom Helm.	1356 F
Smythies Bertram E., Third edition 1981. <i>The bird of Borneo. Sabah.</i> The Sabah Society.	2.100 F
Löfgren L., 1984 <i>Ocean birds, their breeding biology and behaviour.</i> 240 p. London Croom Helm.	1356 F
Hannelore R., A. Cools, 1984. <i>Dagboek van een natuurliefhebber.</i> 143 p. Brussel, Elsevier	395 F
National Geographic Society, 1983. <i>Field guide to the birds of North America.</i> 464 p. Washington, National Geographic Society.	1.018 F
Finlay J.C., 1984. <i>A bird-finding guide to Canada.</i> 387 p. Edmonton, Hurtig Publishers Ltd.	1.320 F
Viney C., K. Phillips. Third edition 1983. <i>New colour guide to Hong Kong birds.</i> 194 p. Hong Kong, The Government Printer.	1.070 F
Cox S., 1984. <i>A new guide to the birds of Essex.</i> 290 p. The Essex bird watching and preservation society.	1.320 F
Van Schaïck D.D. e.a., 1983. <i>De St.-Pietersberg.</i> 566 p. Thorn, Ef & Ef	1.950 F
Flint V.E., R.L. Boehne, Y.V. Kostin, A.A. Kuznetsov, 1984. <i>A field guide to the birds of the USSR, including Eastern Europe and Central Asia.</i> 353 p. Princeton, Princeton University Press.	3.510 F
Fisher J., 1984. <i>The Fulmar.</i> London, Collins.	605 F
Jones A., 1984. <i>Thieme's spinnengids.</i> Zutphen, Thieme.	995 F
Van de Kam J., 1984. <i>Spectrum atlas van de beschermde natuurgebieden in Nederland en België.</i> Antwerpen, Het Spectrum.	795 F
Svensson L., 1984. <i>Identification guide to European passerine.</i> Third, revised and enlarged edition. Stockholm, Svensson L.	960 F
Mitchell A., J.H. Wiersma, 1984. <i>Bomen kennen en herkennen. Gids voor 600 soorten naald- en loofbomen.</i> Ede, Zomer en Keuning.	570 F
Smit C.J., W.J. Wolff, 1981. <i>Birds of the Waddensea. Final report of the section „Birds” of the Waddensea working group.</i> Rotterdam, Balkema A.A.	650 F

naar het dorp, waar we een bezoek brachten aan de kerk.

Na de middag reden we met de autocar door het dorp tot aan de **Puente del Rey**, dit is de brug over de rivier **La Madre de las Marismas del Rocio**. Van hieruit maakten we een eerste wandeling langs de beroemde zandweg in de richting van de Palacio del Rey.

Vóór het eucalyptusbos is een vaste plaats van Dwerg- en Keizerarend.

In de oude olijfbomen zijn nesten van Zwarte Wouw en Steenuil.

Hier vindt men tevens enkele ooievaarsnesten.

In de open vlakte ziet men Edel- en Damherten, evenals Everzwijnen. Een ontmoeting met eveneens voorkomende Lynx en Mangoeste vraagt echter een goede dosis geluk.

Tijdens deze eerste wandeling sloegen we rechtsaf naar **Matasgordos**. Zo kregen we twee Keizerarenden in zit op een parasolden in de kijkers en telescopen. Even later werden we er attent op gemaakt dat de weg privaat was. En inderdaad, enkele dagen later was hij volledig met palen en prikkeldraad afgesloten.

In het zogenaamde Preparque mag men trouwens de zandweg niet verlaten. Wie het toch doet wordt vlug door de bewakers ter orde geroepen.

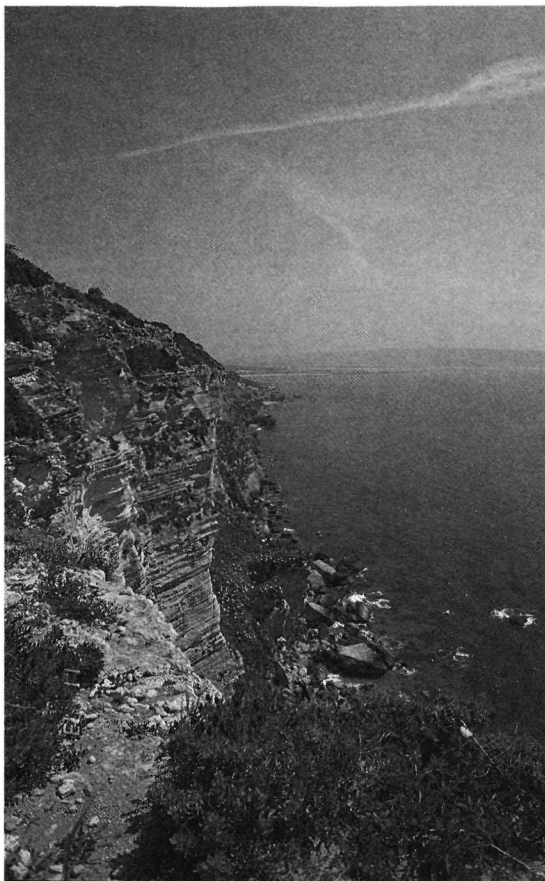
De eerste wandeling bracht ons honderden Zwarte Wouwen, tientallen Rode Wouwen, 2 Vale Gieren, 2 Aasgieren, 2 Dwergarenden en 2 Keizerarenden. Voorwaar een prachtige dag.

24 april, 11de dag: El Acebuche - Muro de la Fao

Vandaag staat een bezoek aan de „Reception” van het reservaat in **El Acebuche** op het programma. Ik trek er de aandacht van de lezer op dat dit bezoek de moeite loont en bovendien gratis is.

De receptie en informatie van het reservaat van de Coto Doñana bevindt zich in een Palacio. Links van het paleis bevindt zich de informatie: een prachtige permanente tentoonstelling met tekeningen, kaarten, dia's en diarama's.

Een trap leidt naar de uitkijktoren en in de cinemazaal worden doorlopend films en dia's van het reservaat vertoond. Rechts is de receptie met winkel en gezellige bar.

Reigerkolonie

Foto: A. Rodts

Reigerkolonie

Foto: A. Rodts

In de Coto de los Ybarras werden naast de bestaande langwerpige vijver een dam met rietmatten en 5 blokhutten opgericht. Van uit de schuilhutten kan men om beurten een deel van de vijver en rietkragen bespieden.

Purperkoet, Knobbelmeerkoe, Kleine Zilverreiger, Koereiger, Dodaars, Waterrietzanger en vele andere soorten behoren tot de mogelijkheden.

In de parasoldennenbosjes zitten Blauwe Eksters en aan de horizon verschijnen om beurten Rode en Zwarte Wouw, Dwerg- en Slangarend. Absolu- te stilte en rookverbod zijn hier geboden.

Tijdens ons bezoek was het vooral een paar Purperkoeten met jongen die de aandacht gaande hielden. Ook de vele Dodaarsen hadden al grote jongen.

Verder waren er nog Kroon-, Krak- en Marmer- eend, Bonte en Grauwe Vliegenvanger en Euro- pese Kanarie.

's Namiddags reden we terug naar El Rocio, waar we weerom een wandeling maakten vanaf de Puente del Rey.

In de plaats van de eucalyptusdreef te nemen naar de Palacio del Rey sloegen we nu rechtsaf naar de **Casa de Canada Mayor**. Langs de **Muro de la Fay** stapten we op tot aan de **Centro Las Gangas**. Een Keizerarend in zit op een paal, herhaaldelijk een paar Dwergarenden, tientallen Rode en honderden Zwarte Wouwen, 3 Vale Gieren behoorden weerom tot de waarnemingen. Langs de Muro de la Fay troffen we Koereigers en Kleine Zilverreigers, Lachsternen, Kieviten en een dertigtal Vorkstaartplevieren.

In de dennenbossen zaten Klapekster en een hele groep Blauwe Eksters.

25 april, 12de dag: Bezoek aan het reservaat van de Coto Doñana

Een bezoek aan het reservaat moet aangevraagd worden op volgend adres:

Coop, Marismas del Rocio

VISITAS

Parque National Doñana

c/. Real n° 8

Pr 955

EL ROCIO-ALMONTE (Huelva) Telef. 430432

Best is dit tijdig te doen, gezien de bezoeken vele weken vooraf vol geboekt zijn. Aanmelden gebeurt op de receptie van El Acebuche. Het geleid bezoek geschiedt met landrovers of andere grote terreinwagens.

Het doel van de rondrit is een idee te geven van de uitgestrektheid van het reservaat en van de verschillende biotopen die erin voorkomen.

De prijs voor een gehele dag is 2000 peseta's per persoon.

In de voormiddag bezochten we het zuidelijk deel. We reden langs het strand van **Torre de la Higuera**, waar we de Moorse torens, Torre Carbonera, Torre Zalabar en Torre de San Jacinto voorbijreden. Ze vormen beide broedplaatsen voor uilen en de Slechtvalk. Langs het strand was

er trek van duizenden Zwarte Sterns en Dwerg- sterns.

Zo kwamen we aan de monding van de **Guadalquivir**. Aan de overkant zagen we Sanlucar de Barremeda en Chipiona.

We reden langs het meer, Lucio del Membrillo, waar veel Krooneenden, Futen en Flamingo's verbleven.

Door de bossen, waarin veel Dam- en Edelherten, evenals Everzwijnen voorkwamen, reden we terug naar de duinen. In de bossen waren vele houtskoolvuren en kolenbrandershutten.

Langs de agglomeratie van Matalascanas keer- den we terug.

's Namiddags namen we de weg tegenover het Centro de las Rocinas naar de **Casa de la Algaida**. Dit is privaat gebied en niet ver verwijderd van het Palacio de Doña. In de open vlakte heeft men een zicht op het Biologisch Reservaat en op de Marisma de Hinogosa.

Honderden Dam- en Edelherten, een kudde Everzwijnen, enkele Grielen, tientallen Kemp- hanen en Vorkstaartplevieren en in de verte een honderdtal Flamingo's werden hier waargenomen. Tijdens de terugrit vloog voor ons een Dwerg- arend van zijn nest in een eucalyptusboom. Ook een Ooievaar stond er op zijn brede nest, gebouwd op een boomtak.

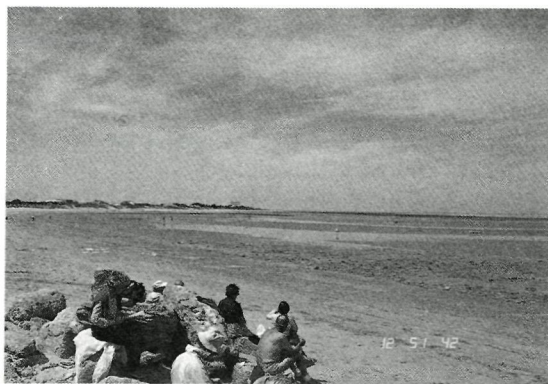
Coto Doñana

De Guadalquivir mondt uit in de Atlantische Oceaan tussen Huelva en Cadiz, ongeveer 80 km ten zuiden van Sevilla in Zuid-Andalousië.

Achter Corla, vloeit ze door de Marismas, welke haar delta vormen en welke ze overstroomt in het regenseizoen vanaf oktober. In tegenstelling met veel andere stromen heeft de Guadalquivir slechts één uitmonding in de zee. Dit komt door de hoge duinerij die zich uitstrekt van de Rio Tinto tot Sanlucar. Hier vindt men enkele van de hoogste duinen van Europa. Het zuidoostelijk deel van deze duinen vormt de eigenlijke Coto Doñana. Het reservaat omvat de Coto Doñana en een deel van de Marismas.

In de Coto Doñana onderscheidt men 8 verschil- lende gebieden.

1. De **kust** is recht en zandig. Ze wordt alleen onderbroken door de wachttorens, gebouwd om de kust te beschermen tegen zeerovers. In deze torens broedt soms de Slechtvalk. Op het strand broeden alleen de Strandplevieren en de Reuzensterren.
2. De **duinen** lopen parallel aan de kust. Sommige zijn bedekt met plantengroei maar de meeste bestaan uit stuifzand. Ze dringen geleidelijk in het binnenland en veranderen voortdurend van uitzicht. In de dalen groeit struikgewas, vooral een cistussoort, maar ook heide, rosemarijn, lavendel, thym en steeneik. In de lente biedt dit struikgewas een schuilplaats aan de trek-

Picknick aan de monding van de Guadalquivir.

Foto: A. Rodts

Schuilhut in El Acebuche

Foto: A. Rodts

vogels. Alleen de Griel en de Thekla Leeuwerik broeden hier. Maar de Keizerarend en de Slangearend komen er jagen.

3. Achter de duinen bevinden zich uitgestrekte **dennenwouden**. Jeneverbessen groeien tussen de dennen. Hier broeden Keizer- en Dwergarend, Slange- en Havikarend, Rode en Zwarte Wouw, Blauwe Ekster, Klappekster en Roodkopklauwier, Scharrelaar, Houtduif en Tortel, Kuifkoekoek, Moorse Nachtzwaluw, Orpheus-, Sardijnse- en Provençaalse Grasmus. Hier komt eveneens een grote variëteit zoogdieren voor, vooral de Ree, het Dam- en het Edelhert, het Everzwijn, maar ook de Lynx, de Das, de Mangoeste en de Beer.
4. Het **parklandschap** bevat onder andere kurkeiken en boomheide. Hier broeden Griel, Moorse Nachtzwaluw, Sardijnse en Provençaalse Grasmus. In de kurkeiken broeden de Kwak, de Ral- en de Koereiger, de Kleine Zilverreiger, de Blauwe Reiger, de Ooievaar, de Keizer- en de Dwergarend, de Rode en de Zwarte Wouw, de Kuifkoekoek, de Wielewaal, de Klappekster en de Roodkopklauwier. De reigerij is in Algaïda.
5. Het **grasland** vormt de grens van de marisma's. Hier leven Kwartel, Snor en Waaiersaartrietzanger.
6. De **marisma's** bestaan uit gedroogde klei. Het moeras is droog in de zomer, maar met water gevuld tijdens de rest van het jaar. Op één km. van de rand ligt de Madre de las Marismas, die vers water in het moeras brengt. De rivier bevat grote rietvelden en staat praktisch geheel het jaar onder water. In de marisma's liggen kleine eilanden, welke geheel het jaar droog blijven. Hierop broeden kolonies van Strandplevier, Dunbekmeeuw, Lachstern evenals Marmereend, de Pijlstaart, het Witbuikzandhoen, de Bijeneter en de Kortteenleeuwerik. In de open salicornia-zone van de marisma's broeden Grauwe Kiekendief, Zwart-

buikzandhoen, Kalande- en Kortteenleeuwerik. In het riet langs het kanaal zitten Purperreiger, Kwak, Lepelaar, Purperkoet en Grote Karekiet. Op het open water verblijven Fuut, Krooneend, Witkopeend, Kleinst Waterhoen en Knobbelmeerkoe. In de lucht Grauwe Kiekendief, Zwarte- en Witwangstern.

7. De **lagunen** strekken zich uit over de Coto ten zuidwesten van het Palacio de Doña Ana. De grootste is Santa Olalla. Dit en Sopeton drogen zelden uit. Purperreiger, Casarca, Marmereend, Krooneend, Witkopeend en Knobbelmeerkoe broeden er. Flamingo's zijn er het gehele jaar aanwezig.
8. De **gebouwen en landbouwakkers** zijn van weinig belang. De Zwarte Spreeuw, de Roodstuitzwaluw, de Zwarte Ibis en het Witbuikzandhoen komen er voor.

26 april, 13de dag: Palos de la Frontera

De kust van Torre de la Higuera heeft tussen Matalascanas en Mazagon (van km 34 tot km 42) de mooiste **duinen** van West-Europa: zeer hoog, gefixeerd door naaldhout.

Mazagon is een erg gekende badplaats maar werd niet bezocht.

Aan de splitsing van de wegen namen we de richting Palos. De bus werd geplaatst op de parking van de „Turba Humer”. Wij keerden terug over de brug om een wandeling te maken langs de Laguna de las Madres.

De **Laguna de las Madres** is privaat gebied. Ze hoort toe aan een coöperatief die uit het meer turf wint en de omgeving beplant met citroenbomen. Daarom maakten wij een wandeling langs de afsluiting ten zuiden van het meer. In de vlakte rondom zouden Witbuikzandhoenders zitten. Op het open water waren opvallend weinig watervogels. Toch genoten wij van mooie waarnemingen van Woudaapje, Grote Karekiet, Orpheusspotvogel, Rode Klauwier en Europese Kanarie.

Palos de la Frontera is een vissershaven, vooral bekend omdat in 1492 van hieruit de 3 karvelen vertrokken, waarmee Christoffel Columbus Amerika ontdekte. De stad heeft 2.500 inwoners. De kerk van San Jorge (15de eeuw) is geklasseerd als nationaal monument. Op het marktplein bevindt zich het marmeren standbeeld van Pinzon, de gezelschap van Columbus op de reis van Amerika.

In **Palos de la Frontera** waren ooit grote bossen, waarin onder andere Blauwe Ekster en Kuifkoekoek voorkwamen. Aan de oever van de **Rio Tinto** staat een gedenkplaat van Columbus' reis naar Amerika in 1492.

Vervolgens rijden we naar **La Rabida**.

In het klooster van **La Rabida** bereidde Christoffel Columbus zijn eerste reis naar de Nieuwe Wereld voor. Daar tekende hij zijn historische zeekaarten, daar stuurde hij zijn zoon Diego naartoe tijdens zijn zeereizen. Het klooster werd intussen een museum, compleet met souvenirwinkel en al. Men kan er onder andere kleine plasticuitvoeringen kopen van de Santa Maria, de Pinta en de Nina. Met deze drie karvelen vertrok Columbus in 1492 uit het naburige Palos de la Frontera voor zijn eerste wereldreis. Zo werd het Monasterio de la Rábida een drukbezocht monument.

Zijn tweede reis ondernam Columbus vanuit de haven van Cadiz en een derde maal koos hij het zeegat vanuit Sanlúcar de Barrameda. Heel de regio denkt nu al aan de 500ste verjaardag van de ontdekking van Amerika, hoewel dat feest pas in 1992 zal plaats hebben.

Op het plein van het klooster staat een groot marmeren monument, dat aan de reis van Columbus en Pinzon naar Amerika herinnert. Deze zuil werd in 1892 opgericht ter gelegenheid van de 400ste verjaardag van de ontdekking van Amerika.

Rond het klooster is een prachtig park, met vele bloemen en bomen.

We wandelden tot aan het **Embarcadero**, van waar de boten vertrokken voor de eerste avontuurlijke reis.

Daarna maakten we nog een wandeling langs de linkeroever, stroomopwaarts. Hier vindt men vele soorten grasmussen, Zwarte Spreeuw en kiekendieven.

Over de monding van de Rio Tinto ligt een brug, die naar Huelva leidt. Hier bevindt zich een standbeeld van Columbus.

De waarnemingen aan de Rio Tinto bleven nu echter beperkt tot Kleine Zilverreiger en Blauwe Reiger. Meer aantrek had een groep schoolmeisjes, die onder het goedvindend oog van hun lerares een gratis demonstratie gaven van verschillende Flamenco-dansen. Zelfs de fanatieke ornithologen waren slechts met moeite van de vertoning weg te krijgen.

Huelva, hoofdstad van de gelijknamige provincie, heeft bijna 100.000 inwoners. Behalve visserij, is de uitvoer van pyriet als grondstof voor de zwavelzuurbereiding van belang.

De stad ligt op de rechteroever van de monding van de Rio Tinto. Vroeger was langs deze kant een gemakkelijk te bereiken schorreegebied. Het estuarium bestaat uit rode modder en werd bezocht door een groot aantal trekkende waadvogels en een geringer aantal broedvogels. De schorren zijn nu echter grotendeels dicht gestort met vuilnis. Huelva werd daarom niet bezocht.

Tijdens de terugreis reden door de industriezone van Le Rabida. We stopten nog even aan de andere kant van de **Laguna de las Madres**. We wandelden over de duintjes langs de grote weg. De andere wegen zijn privaat.

Op het water lagen nu honderden Geelpootmeeuwen. Bij het instappen ontmoetten we nog een twee meter lange Trapslang en een groepje Blauwe Eksters.

Voor de laatste maal stopten we aan de **Parador**, waar we een wandeling maakten tot aan het uitgestrekte strand.

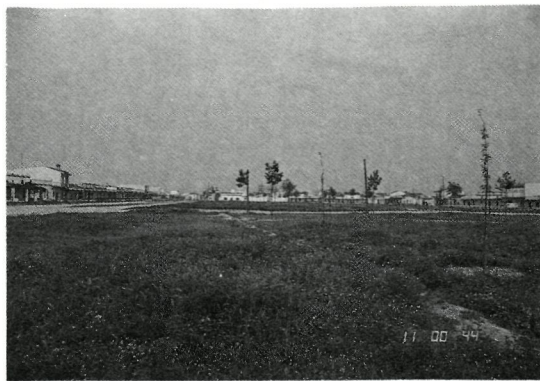
In het parasoldennenbos waren weerom vele Blauwe Eksters.

Met de waarnemingen van deze interessante vogelsoort besloot deze eerder vogelarme maar

El Rocio

Foto: A. Rodts

El Rocio

Foto: A. Rodts

nochtans door iedereen zeer gewaardeerde dag.

27 april, 14de dag : El Rocio

Door de late vlucht op zaterdag hadden we een dag meer in de Marismas. Deze werd besteed aan een wandeling van een volledige dag vanuit El Rocio. De bus zette ons af aan de **Puente del Ajoli**.

Van hieruit stapten we weerom op in de richting van de Palacio del Rey. Vlak achter de brug zong weerom de Orpheusspotvogel. Even verder werd onze aandacht minutenlang gaande gehouden door 3 Kuifkoekoeken.

Achtervolgd door Eksters en luid roepend vlogen de vogels heen en weer over de brede zandweg. Nu en dan streek er een neer in de kurkeiken of parasoldennen langs de weg.

Aan de eucalyptusdreef waren weerom de Keizerarend en de Dwergarenden present. Hier waren ook Kwartels, Rode Patrijzen, Blauwe Eksters en een Scharrelaar.

Hier splitsten zich onze wegen. De rustige wandelaars gingen noordelijk in de richting van **Cano Molino**. Hun belangrijkste waarnemingen waren twee paar Grielen, mannetje Bruine en mannetje Grauwe Kiekendief, Blauwe Reiger, Purperreiger, Koereiger, Kleine Zilverreiger, Zwarte Ooievaar.

Uit de waargenomen soorten zal de aandachtige lezer opgemaakt hebben dat achter het dorre en droge terrein een plas met veel randbegroeiing ligt.

In de lucht ook nog 3 Vale Gieren.

De andere helft van de groep was van af het begin snel doorgestapt om langs de beroemde weg „**Muro de la Fao**” tot aan de moerassen van de **Centro de Los Gangas** en het grote meer „**Lucio del Lobo**” te geraken. Zij legden heen en terug wel 28 km af, maar zagen dan ook duidelijk Vorkstaartplevieren, Lachsterns, Witwangsterns, Dwergsterns en Flamingo's.

Kust in Conil de la Frontera

Foto : A. Rodts

Een tiental deelnemers verkozen de laatste dag in Matalascanas te blijven om er ter plaatse te genieten van het comfort in het hotel, de agglomeratie te bezoeken en een wandeling te maken langs het uitgestrekte strand en de hoge duinen ten noorden van de badstad.

28 april, 15de dag : Sevilla, Antequera, Malaga

De terugreis verliep zonder problemen over Almonte, Bolillos en Sevilla.

In **Alcala de Guadaira** is een machtige Moorse burcht.

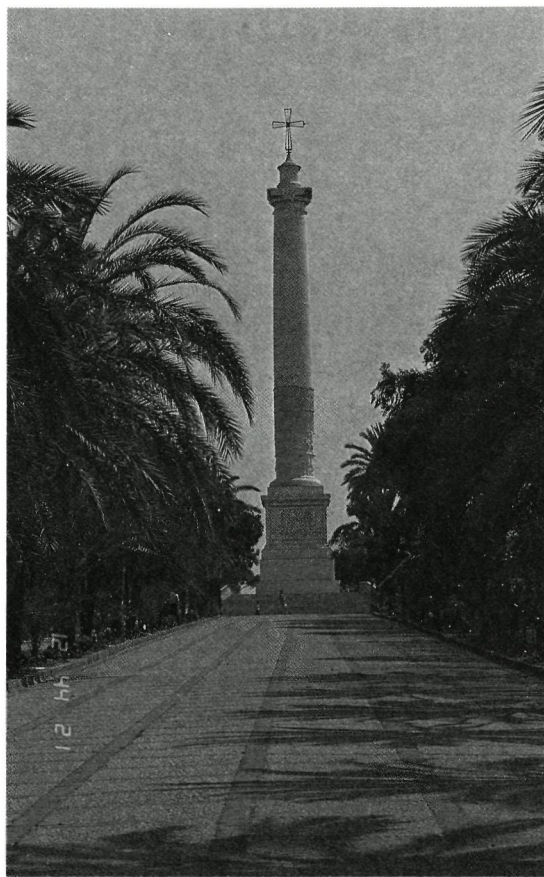
Langs de Rio Guadaira kwamen we in **El Arahal**.

Bij **La Puebla de Cazalla** staken we de Rio Corbones over.

We reden door het aardig gelegen stadje Osuna, het oude stadje **Estepa** en staken dan de Rio Guadalhorce over.

Zo kwamen we in **Antequera** (45.000 inwoners), een schilderachtig gelegen stad met een Moorse kasteelruïne op een berg.

Een korte wandeling langs de bergflank buiten de

Herdenkingszuil voor de ontdekking van Amerika in La Rabida

Foto : A. Rodts

Het reservaat van de Coto Doñana

Foto: A. Rodts

Het reservaat van de Coto Doñana

Foto: A. Rodts

stad leverde nog volgende 5 nieuwe soorten op: Alpengierzwaluw, Blauwe Rotslijster, Alpenkraai, Grijze Gors en Zwarte Tapuit. Dit bracht het aantal waargenomen soorten op 190.

We staken de Rio Campanillas over en genoten weldra van een blik op de zee en op **Malaga**.

Malaga is het middelpunt van de Costa del Sol. Te midden van een vruchtbare wijnstreek, aan de voet van een hoge heuvel en aan een baai, waarin de Guadalmedina uitmondt, ligt deze Andalusische bloemen- en handelsstad (300.000 inwoners). Door haar prettige ligging en het heerlijk klimaat is Malaga een van de beste winterverblijfplaatsen in Europa. De haven is de best toegankelijke van Spanje. De beroemde krenten, rozijnen, citrusvruchten en wijn van de streek worden hier uitgevoerd. Bezienswaardigheden van Malaga zijn de Castillo de Gibralfaro, het Alcazaba en de kathedraal.

Nawoord

Langs deze weg dank ik nogmaals Dirk Colin voor het bijhouden en verzenden van de lijst met de per dag waargenomen vogelsoorten, Herman

Nuytemans voor het ornithologisch verslag, Henri van der Vloet, Jules Ganses, Jos Henderickx, Eugene en Liske Wellens voor het gezelschap en de hulp tijdens de voorbereiding van de reis begin november 1983, en ten slotte al de deelnemers voor het aangename gezelschap en het in de reisleader gestelde vertrouwen.

Een van de 40 enthousiaste deelnemers schreef in zijn dankbrief onder andere het volgende: „Ik heb mijn nota's bijgewerkt en de evaluatie gemaakt van de jongste twee nationale buitenlandse Wielewaal-reizen: Costa del Sol 1983 en Costa de la Luz 1984. Ornithologisch gaf mij dat 53 nieuwe soorten en twaalf eerder geziene, doch ditmaal in optimale omstandigheden. Een rijke oogst! In geheel Andalusië machtige flora en horizonen. Sevilla en Columbus waren de moeite waard. Formidabel, twee geslaagde en elkaar aanvullende reizen". Een betere beloning kan een reisleader zich niet wensen.

H. Franckx, reisleader, Vredelaan 29, Lier.

ontvangen op 17 april 1984

Ornithologisch verslag van de Wielewaalreis naar de Costa de la Luz van 14 tot 28 april 1984

Herman Nuytemans

Dat deze reis op ornithologisch gebied een succes werd, bewijst de zeer lange lijst waargenomen soorten: niet minder dan 190 soorten werden opgetekend!

Soortenlijst

In telegramstijl volgt hier een overzicht van de belangrijkste waargenomen soorten:

Geoorde Fuut *Podiceps nigricollis*: 5 exemplaren op de Laguna de Medina.

Noordse Pijlstormvogel *Puffinus puffinus mauretanicus*: enkele groepjes trekkend over zee richting NW bij gunstig trekweer (matige Z-wind). Kuhl's Pijlstormvogel *Puffinus diomedea*: enkele exemplaren op zeetrek.

Jan van Gent *Sula bassana*: regelmatige zeetrek, vooral naar ZO (!?).

Purperreiger *Ardea purpurea*: regelmatig in en rond de Coto Doñana.

Kleine Zilverreiger *Egretta garzetta*: regelmatig enkele exemplaren in de salina's, algemeen in de Coto Doñana.

Koereiger *Bubulcus ibis*: algemeen in de weilanden in de omgeving van Los Canos de Meca, waar zich een kolonie van enkele honderden nesten bevindt.

Ralreiger *Ardeola ralloides*: 1 exemplaar bij de Laguna de Medina.

Woudaapje *Ixobrychus minutus*: 1 mannetje voor de schuilhutten van El Acebuche, 1 paartje Laguna de Las Madres.

Ooievaar *Ciconia ciconia*: overal verspreid in kleine aantallen, ± 120 exemplaren in 2 groepen nabij Los Canos de Meca, overtrekkend vanuit zee.

Zwarte Ooievaar *Ciconia nigra*: 8 exemplaren, samen met 21 ooievaars nabij Los Canos de Meca, overtrekkend vanuit zee.

Lepelaar *Platalea leucorodia*: enkele exemplaren Coto Doñana.

Flamingo *Phoenicopterus ruber*: regelmatig grote groepen van tot maximum ± 800 ex. in de Coto Doñana.

Grauwe Gans *Anser anser*: enkele exemplaren in de Coto Doñana.

Marmereend *Anas augustirostris*: 1 exemplaar voor de schuilhutten van El Acebuche.

Krooneend *Netta rufina*: 29 exemplaren op de Laguna de Medina, algemeen in de Coto Doñana.

Zwarte Zeeëend *Melanitta nigra*: enkele groepjes op zeetrek.

Rode Wouw *Milvus milvus*: Vrij algemeen in en rond de Coto Doñana, daarbuiten geen waarnemingen.

Zwarte Wouw *Milvus migrans*: bijzonder talrijk in

de Coto Doñana, buiten het reservaat regelmatig in kleine aantallen.

Slangearend *Circaetus gallicus*: verspreid, regelmatig in klein aantal.

Dwergarend *Hieraetus pennatus*: vrij algemeen in de Coto Doñana, overigens enkele exemplaren bij Funta Palamos en Fuerto de Ojen (Sanctuarium).

Keizerarend *Aquila heliaca adalberti*: 3 waarnemingen aan de noordrand van de Coto Doñana. Enkel adulte exemplaren.

Aasgier *Neophron percnopterus*: verspreid enkele exemplaren. Copulatie waargenomen bij de Ruinas de Bolonia.

Vale Gier *Gyps fulvus*: vrij algemeen in bergachtige streken en in de Coto Doñana. Niet waargenomen in de rest van de kuststrook. Broedplaats te Puerto de Ojen (Sanctuarium). Langs de weg van Embalse de Almodovar naar de kustweg werd een cirkelende groep van ± 15 exemplaren waargenomen, samen met 5 Aasgieren.

Grauwe Kiekendief *Circus pygargus*: vrij regelmatig boven de akkers in de buurt van Conil de la Frontera. Overigens vrij zeldzaam.

Slechtvalk *Falco peregrinus*: 2 exemplaren bij de zeekliffen van Los Canos de Meca, waar ze jagen op Rotsduiven *Columba livia*. 2 paren, elk broedend in een oude toren aan de zeekust, voor de Coto Doñana.

Kleine Torenavalk *Falco naumanni*: 3 kononies: kerk van Vejer de la Frontera, kerk van Jerez de la Frontera en de kathedraal van Sevilla. Alleen mannetjes waargenomen.

Rode Patrijs *Alectoris rufa*: geregeld enkele paartjes.

Kwartel *Coturnix coturnix*: schaars, enkele roepposten.

Purperkoet *Porphyrio porphyrio*: een paar met drie donsjongen vanuit de schuilhutten van El Acebuche.

Kleine Trap *Otis tetrax*: 2 wijfjes en 1 baltsend mannetje bij Laguna de la Janda. 3 exemplaren vliegend langs de kustweg tussen Conil de la Frontera en Chiclana de la Frontera; 1 exemplaar aan de noordrand van de Coto Doñana.

Steltkluut *Himantopus himantopus*: talrijk aan riviermondingen, lagunen en salina's. Zeer talrijk in de Coto Doñana.

Krombekstrandloper *Calidris ferruginea*: 1 exemplaar in de lagunen van de Rio Barbate en 2 exemplaren aan de noordrand van de Coto Doñana.

Temmincks Strandloper *Calidris temminckii*: 2 exemplaren aan de Laguna de Medina.

Griël *Burhinus oedicnemus*: 4 exemplaren op een akker aan de Laguna de Medina, 4 exemplaren in de Coto Doñana en 1 exemplaar aan de noordrand ervan.

Vorkstaartplevier *Glareola pratincola*: 9 exemplaren aan de Laguna de la Janda, 2 exemplaren aan de Laguna de Medina en tientallen in en aan de Coto Doñana.

Grote Jager *Stercorarius skua*: 1 exemplaar op zeetrek, evenals een jager species.

Zwartkopmeeuw *Larus melanocephalus*: 13 onvolwassen exemplaren op de pier van Cadiz, 1 onvolwassen exemplaar op de Playa de la Jara. Dunbekmeeuw *Larus genei*: 2 adulte exemplaren op de Playa de la Jara.

Lachstern *Gelochelidon nilotica*: vrij algemeen in en aan de noordrand van de Coto Doñana.

Dwergstern *Sterna albifrons*: talrijk, algemeen in en rond de Coto Doñana; enkele honderden exemplaren op de Playa de la Jara.

Zwarte Stern *Chlidonias niger*: zeer zware zeetrek van in totaal duizenden exemplaren vanaf 19 april. Daarvoor geen waarnemingen!

Witwangstern *Chlidonias hybrida*: vrij algemeen in en aan de noordrand van de Coto Doñana.

Alk *Alca torda*: 4 exemplaren zwemmend op zee nabij Matalascanes.

Kuifkoekoek *Clamator glandarius*: enkele exemplaren rond de Coto Doñana.

Vale Gierzwaluw *Apus pallidus*: regelmatig enkele exemplaren in de Gierzwaluwenkolonies *Apus apus*. Talrijk en in de meerderheid te Cadiz (kathedraal) en Monasterio de la Rabida.

Bijeneter *Merops apiaster*: talrijke groepen overtrekkend vanuit zee gedurende de eerste week. Vrij algemeen rond de Coto Doñana.

Scharrelaar *Coracias garrulus*: schaars. Voornamelijk waargenomen tegen het einde van de reis.

Hop *Upupa epops*: overal vrij talrijk. Dagelijks enkele exemplaren waargenomen.

Kalanderleeuwerik *Melanocorypha calandra*: schaars, doch opvallend talrijk in de Laguna de la Janda en aldaar aan de overkant van de kustweg (langs de weg naar Zarzuela).

Thekla Leeuwerik *Galerida theklae*: regelmatig waargenomen rond de Coto Doñana.

Kortteenleeuwerik *Calandrella cinerea*: vrij gewoon op cultuurland, voornamelijk aan de noordrand van de Coto Doñana.

Kleine Kortteenleeuwerik *Calandrella rufescens*: enkele exemplaren aan de noordrand van de Coto Doñana.

Rotszwaluw *Hirundo rupestris*: enkele exemplaren aan de Ruinas de Bolonia.

Roodstuitzwaluw *Hirundo daurica*: vrij schaars, verspreid voorkomend.

Duinpieper *Anthus campestris*: enkele exemplaren bij Embalse de Amlodovar en aan de Laguna de la Janda.

Gele Kwikstaart *Motacilla flava*: 4 ondersoorten! Vrij talrijk: Iberische Gele Kwikstaart *M.f. iberiae*.

Schaars: Gewone, Noordse en Engelse Gele Kwikstaart, respectievelijk *M.f. flava*, *M.f. thunbergi* en *M.f. flavissima*.

Roodkopklauwier *Lanius senator*: vrij talrijk, zeer verspreid.

Klaapekster *Lanius excubitor meridionalis*: schaars, enkele exemplaren rond de Coto Doñana.

Waaierstaartrietzanger *Cisticola juncidis*: vrij talrijk, voornamelijk op bouwland.

Cetti's Zanger *Cettia cetti*: vrij talrijk in dichte begroeiing naast open water. Ook 2 zangposten in het stadspark van Sevilla.

Orpheusspotvogel *Hippolais polyglotta*: vrij talrijk.

Vale Spotvogel *Hippolais pallida*: 1 exemplaar in een moerasbosje in de Coto Doñana. Waarschijnlijk talrijker later in het seizoen.

Kleine Zwartkop *Sylvia melanocephala*: overal zeer talrijk.

Baardgrasmus *Sylvia cantillans*: 1 exemplaar waargenomen door één waarnemer.

Brilgrasmus *Sylvia conspicillata*: 2 waarnemers zagen elk 1 exemplaar.

Provençaalse Grasmus *Sylvia undata*: overal vrij talrijk.

Bergfluit *Phylloscopus bonelli*: verspreid enkele exemplaren.

Fluit *Phylloscopus sibilatrix*: 1 exemplaar op een mosselbank aan de monding van de Guadalquivir, op doortrek.

Bonte Vliegenvanger *Ficedula hypoleuca*: talrijk op doortrek vanaf 18 april.

Gauwe Vliegenvanger *Muscicapa striata*: talrijk op doortrek vanaf 24 april.

Blonde Tapuit *Oenanthe hispanica*: verspreid enkele exemplaren, zowel de wit- als de zwartkelige vorm. Niet in en rond de Coto Doñana.

Cirlgors *Emberiza cirlus*: 1 exemplaar bij Puerto de Ojen (Sanctuarium).

Gauwe Gors *Miliaria calandra*: zeer talrijk in cultuurlandschap.

Ortolaan *Emberiza hortulana*: nu en dan enkele exemplaren op doortrek, langs de zee kust.

Europese Kanarie *Serinus serinus*: overal zeer talrijk.

Putter *Carduelis carduelis*: idem.

Appelvink *Coccothraustes coccothraustes*: 2 exemplaren aan de Laguna de las Madres

Zwarte Spreeuw *Sturnus unicolor*: zeer talrijk, plaatsvervanger van onze gewone Spreeuw *Sturnus vulgaris*.

Blauwe Ekster *Cyanopica cyanus*: verspreide groepjes (tot ± 15 exemplaren) ten westen van de Guadalquivir. Voornamelijk in parasoldennebossen.

Raaf *Corvus corax*: vrij algemeen. Steeds enkele vogels samen.

Gedurende de laatste dag werd, onderweg naar Malaga, nog voor anderhalf uur gestopt in de

Koereigers

Foto: C. Casteels

bergen. Hier werden nog waargenomen: Rotszwaluw *Hirundo rupestris*, Alpengierzwaluw *Apus melba*, Grijze Gors *Emberiza cia*, Alpenkraai *Pyrrhocorax pyrrhocorax*, Zwarte Tapuit *Oenanthe leucura* en Blauwe Rotslijster *Monticola solitarius*.

Interessantste bezochte gebieden

Om toekomstige Spanje-reizigers een beetje wegwijs te maken volgt hier een samenvattende beschrijving van de rijkste ornithologische gebieden die we in ZW-Spanje bezocht hebben.

Ruina's de Bolonia (vanaf de weg van Tarifa naar Vejer de la Frontera links bij El Valle, richting Camarinal): Rotszwaluwen, Roodstuitzwaluwen, Blonde Tapuit e.a....

Punta Palomas (tussen Ruina's de Bolonia en Tarifa): enkele Dwergarenden, Slangenarend. Mogelijk toevallige doortrek.

Tarifa: doortrekplaats voor roofvogels en ooievaars. Tijdens ons kort bezoek geen trek waargenomen.

Embalse de Almodovar (stuwmeer langs de weg van Facinas naar Los Barrios): Vale Gieren,

Aasgieren, Blonde Tapuiten, Duinpiepers en andere.

Puerto de Ojen, Sanctuarium (langs dezelfde weg van Facinas naar Los Barrios): Vale Gieren (talrijk, broedplaats), doortrek van allerlei roofvogels.

Laguna de la Janda (langs de weg van Tarifa naar Vejer de la Frontera rechts ter hoogte van de weg naar Zahara de los Atunes): in cultuur gebrachte lagune. Kalanderleeuweriken (zeer talrijk), Vorkstaartplevieren, Kleine Trappen. In de vlucht doen de Kleine Trappen verrassend veel aan eenden (*Anas spec.*) met een groot wit vleugelveld denken. Het mannetje speurde steeds met een gerekte hals en opgezette halsveren de vlakke af. Wanneer hij zich verplaatste deed hij dit echter steeds sluipend en ineen gedoken.

De weg naar Zarzuela (vertrekkend vanaf de grote weg van Tarifa naar Vejer de la Frontera): Vale Gieren (talrijk), Kalanderleeuweriken (zeer talrijk).

Zoutmeren Barbate de Franco (aan de monding van de Rio Barbate): allerlei waadvogels.

Laguna de Medina (langs de weg van Medina-

Nest Roodstuitzwaluw

Foto: C. Casteels

Sidonia naar Jerez de la Frontera): Geoorde Futen, Krooneenden, Grielen, Temmincks Strandlopers, Vorkstaartplevieren, Slangearend, Ralreiger. De lagune is overigens bekend voor zijn Witkopeenden *Oxyura leucocephala*. Op 19 januari 1974 werden hier nog 50 exemplaren van deze zeldzame eendesoot geteld, terwijl er in 1973 nog een nest gevonden werd. In augustus 1982 omvatte de gehele Spaanse populatie van de Witkopeend slechts 74 adulte en 19 juveniele vogels (J. Torres Esquivias, 1983, *Alauda* 51: 70-72). Jammer genoeg hebben we geen Witkopeenden waargenomen, wellicht omdat ze zich in april voornamelijk in hun broedgebied ophouden (provincie Cordoba!).

Playa de la Jara (bij Sanlúcar de Barameda, aan de monding van de Guadalquivir): zeer veel sterns en waadvogels, in een veelheid aan soorten. Overigens een paar Dunbekmeeuwen en een onvolwassen Zwartkopmeeuw.

Laguna de las Madres (langs de kustweg tussen Mazagon en Huelva): Woudaapjes. In het najaar allerlei steltlopers en eenden.

Coto Doñana (aan de westzijde van de monding van de Guadalquivir): Het nationaal park Coto Doñana maakt met zijn 750 vierkante kilometer deel uit van „Las Marismas”.

Onder begeleiding hebben we het eigenlijke reservaat per jeep bezocht. Het was echter duidelijk dat de gidsen ons van de rijkste vogelgebieden weghielden. De beroemde reigerkolonie werd dan ook niet bezocht. De interessantste waarnemingen tijdens dit geleid bezoek waren: Lachsterns, Flamingo's, Witwangsterns, Vorkstaartplevieren, Grielen, Krooneenden en een Dwergarend die van het nest vloog. Overigens kan door het publiek vrij bezocht worden:

- schuilhutten van El Acebuche. Hier werden o.a. waargenomen: Purperkoet, Marmereend, Woudaapje. Tijdens zijn voorbereidingen in november 1983 had onze reis leider H. Franckx er bovendien een Knobbelmeerkoet *Fulica cristata* waargenomen. Een paar Purperkoeuten met drie donsjongen bezorgde ons onvergetelijke tafereeltjes. Zo konden we waarnemen dat een oudervogel met hevige rukken biezenstengels uit de grond trok. Hij hield deze stengel met 1 poot vast en beet dan kleine stukjes van het witte onderste stengeldeel. Ofwel droeg hij de stengel in de snavel naar de jongen en bood hen kleine witte stengeldeeltjes aan. De jongen waren geheel met zwart dons bedekt en hadden een grijze snavel.

Deze schuilhutten, samen met een palacio

waar allerlei souvenirs, boeken en dergelijke te koop zijn, zijn gelegen rechts van de weg van El Rocio naar Torre de la Higuera.

- Brug over de Rocina, net voorbij El Rocio (richting Torre de la Higuera). Hier kan men Witwangsterns, Purperreigers, Kleine Zilverreigers, Steltkluten, Lepelaars en allerlei waadvogels waarnemen. Ook vanaf deze brug zijn waarnemingen van de Purperkoet bekend.

- De noordrand van het reservaat.

Dit is veruit het meest lonend. Vanuit El Rocio gaat men over een zandweg oostwaarts, richting Palacio del Rey. Eerst gaat men door een vlakke waar weinig te beleven valt. Dan komt men in het bos, links parasoldennebos, rechts kurkeikebos. De kurkeiken staan ver van elkaar, zitten vol holten en er staan veel dode bomen tussen. Dit bos is dan ook een paradijs voor holenbroeders als Hop en Steenuil. De Zwarte Wouw is er bijzonder talrijk en men kan zonder veel moeite verschillende nesten ontdekken. We hebben er ook een boomnest van de Ooievaar gevonden. Ook een paartje Keizerarenden had er blijkbaar zijn uitverkoren plekje. Eerst zagen we de twee vogels tegenover elkaar in een dode top van een kurkeik zitten. Na enkele ogenblikken volgde een copulatie, waarna de vogels vlak naast elkaar gingen zitten. Na enkele ogenblikken vlogen beide op, waarbij ze zeer fel belaagd werden door enkele Zwarte Wouwen. Daarna gingen ze elk opnieuw in de top van een kurkeik zitten. Ook de volgende dagen waren de Keizerarenden nog aanwezig, terwijl in de naburige bomen enkele Vale Gieren zaten te rusten.

In de parasoldennebossen links van de weg huizen de Blauwe Eksters. Allen konden we ondervinden hoe schuw deze vogels zijn en hoe moeilijk het is een zittende Blauwe Ekster in het vizier te krijgen. Door hun merkwaardige roep echter verraadden ze onmiddellijk hun aanwezigheid.

Na het dennebos links en het kurkeikebos rechts kwamen we in een struikenstruweel met verspreide bomen. Nog steeds vierden de roofvogels hoogtij.

Vale Gieren, Aasgieren, Zwarte en Rode Wouwen, Slangen- en Dwergarenden konden zonder veel moeite geobserveerd worden. Langzaam krijgt het landschap een meer open karakter. Als men bij de splitsing der wegen steeds rechts aanhoudt, komt men in de „Marisma de Hinojos”. Het landschap is intussen in een echt biezenmoeras veranderd. Links van de weg broedde een kolonie Vorkstaartplevieren. Zelfs op korte afstanden

en bij goede belichting kostte het ons moeite de kastanjebruine ondervleugeldekenen waar te nemen.

In de drogere delen huisden Kuifleeuweriken, Kortteenleeuweriken en Kleine Kortteenleeuweriken. Langs de weg vlogen op en aan Lachsterns en Witwangsterns, terwijl talrijke Dwergsterns er voedsel zochten.

Rechts verschijnt dan een paradijs voor waadvogels met o.a. honderden Kemphanen. Ook vertoefden er Zwarte Ruiters, Krombekstrandlopers, Kleine Plevieren en Strandplevieren. Steltkluten waren er niet te tellen.

Langs de weg vlogen steeds enkele Kuifkoekeken. Telkens vlogen ze op en gingen even verder zitten, alzo kilometers voorop vliegend. Nog verder verandert het moeras in akkerland, terwijl rechts enkele plassen verschijnen. Hier konden we van nabij talrijke Flamingo's waarnemen. Terwijl een grote groep stond te foerageren, kwam een groepje aanvliegen, vloog een rondje rond ons verbaasd toekijkend groepje en streek dan neer. Dergelijke waarnemingen binnen zo een korte afstand blijven altijd onvergetelijke gebeurtenissen!

Regelmatig vlogen Purperreigers over. Op de plassen zaten Tafel- en Krooneenden en Grote Karekieten zongen in het riet. Ook in de dichte oeverbegroeiing van deze plassen zouden, naar we vernomen hadden, Purperkoeten zitten. Het waarnemen van deze vogels vraagt echter altijd veel geduld en een portie geluk moet er ook altijd bij zijn.

Tot zover herinneringen aan een waar vogelparadijs, de Coto Doñana! Andere deelnemers, die een meer noordelijke weg hadden gekozen, hadden o.a. nog een Scharrelaar, een Kleine Trap, een Griel en een Zwarte Ooievaar waargenomen.

Dankwoord

Tot slot wil ik een bijzonder woord van dank richten aan onze reisleader, Wielewaa Voorzitter H. Franckx, die er prima in slaagde voor elk wat wils voor te schotelen.

Ook zijn we veel dank verschuldigd aan hen die in november 1983 de streek zijn gaan verkennen. Aan hen danken we in grote mate het welslagen van deze reis. Om af te ronden wil ik nog een woord van dank richten aan alle reisgenoten, voor de goede verstandhouding en voor de hartelijke sfeer waarin we 14 dagen lang zijn rondgetrokken.

H. Nuytemans, Veldvoort 12, 2170 Wuustwezel.

Een verschoppeling onder de planten

Achilles Cools

Er zal wel zelden een Paardebloem in een ruiker beland zijn en toch is de Paardebloem, die ongetwijfeld de meest voorkomende gele composiet is, een heel bijzonder levend juweel.

In velerlei vormen zijn er ongeveer honderd verschillende soorten met zekerheid beschreven voor België, verdeeld over vijf secties, namelijk: de meest voorkomende sectie, de sectie *Taraxacum*, met het grootste aantal soorten, die veelal langs wegen en in weilanden groeien. Verder zijn er twee groepen die voornamelijk in de duinen en op zandgronden in het binnenland groeien. Deze planten hebben vruchtjes waarvan de kleur varieert van rood tot oranje en bruin. Nog twee groepen gedijen voornamelijk in blauwgraslanden en moerassen, waaronder soorten met opgerichte omwindselbladen. In tegenstelling met wat men vaak veronderstelt, zijn paardebloemen veeleisend wat hun standplaats betreft en toch zien we ze op alle plaatsen tot zelfs in dakgoten en op knotwilgen.

Al speurend kan men tot de conclusie komen dat er heel wat meer soorten paardebloemen bestaan dan die ene die in uw tuin groeit.

De naam Paardebloem kreeg zij omdat paarden de plant niet versmaden, evenmin als varkens. Naast de benaming Paardebloem komen ook volksnamen voor als Hengstebloem, Paardesla, Ganzetong, Melkbladen, Konijnegroen en Sijkerij. Dat het als konijnvoer bekend is, zullen velen wel beseffen als ze zich het beeld herinneren van bedreven konijnenfokkers met pinmes en jutezak langs wegen en bermen. Vroeger werd het aan deze dieren gegeven wanneer zij jongen geworpen hadden. Men meende namelijk dat het witte melksap de melksecretie bevorderde.

De stimulerende werking van de plant op de nieren is bij het volk algemeen bekend, zij wordt daarom vaak platweg Pisbloem, Bedpisser, Beddezeiker, Bedpiesster, Pis-in-'t-bed of gewoonweg Zeiker genoemd. Daartegenover werd

Foto: G. Luyts

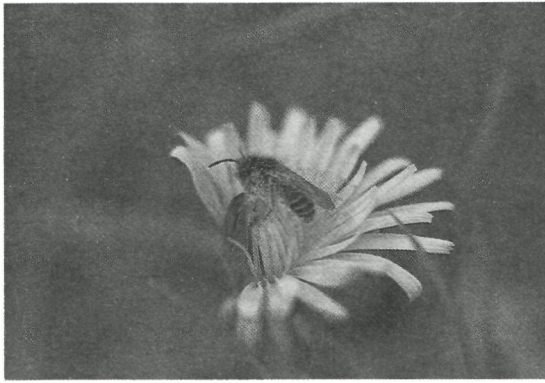

Foto : G. Luyts

Foto : A. Cools

het melksap dikwijls als schoonheidsmiddel gebruikt, namelijk voor de verwijdering van sproeten.

In kruidenboeken wordt ze één van de actiefste, nuttigste en rijkste kruiden genoemd (omwille van de aanwezigheid van kalk, mangaan, natrium, zwavel, kiezelzuur en magnesium) en aangeraden tegen alle soorten waterzucht.

Iedereen kent ook wel het witte, bitter smakende en, ééns aan de lucht blootgesteld, snel stollende melksap. Ook bitter van smaak is het rauwe blad dat veel kali bevat, maar onder sla gemengd komt pas het volle profijt en het echte karakter ervan tot zijn recht. Van de wortel wordt een voortreffelijk koffiesurrogaat gebrand, bovendien maakt men van de gedroogde bloemhoofdjes wijn. En dan is er nog de Molsla: die bestaat uit de in het voorjaar, uit molshopen opgegraven, paardebloemplanten, verbleekt door gebrek aan licht en gegeten als witlof, een versterkend en bloedreinigend gerecht.

Wonderbaar is de beweging van de bloem, veroorzaakt door krachten in de plant zelf. De bloem opent zich bij een verhoging van de

temperatuur en gehoorzaamt op een sublieme wijze aan het zonlicht. De beweging berust op omkeerbare turgorveranderingen, zodat zij zich sluit bij afkoeling en opent bij verwarming. Echter zeer merkwaardig is de in vele opzichten nog raadselachtige slaapbeweging van de bloemhoofdjes, onder constante temperatuur en constant licht gebracht (of constante duisternis) die zelfs in drogende toestand nog verschillende dagen blijft doorgaan. De bloemen sluiten zich 's avonds en openen zich opnieuw wanneer het buiten licht wordt.

Daarenboven bezit de Paardebloem nog iets heel bijzonders en behoort ze tot de bekende voorbeelden van regeneratie uit wandcallus, dit zijn kurkcellen die de wond afsluiten, waarbij daarnaast weefselmassa's ontstaan, waarin callusknoppen kunnen optreden die in staat zijn geheel nieuwe planten te regenereren. Daardoor kan men bijvoorbeeld bij de Paardebloem van de wortels stekken nemen die tot nieuwe planten uitgroeien. Ook vertoont de bloeistengel vaak bandvorming (fasciatie).

Het valt op hoe verschillend de bladeren gevormd kunnen zijn, soms met scherpe hoekige insnijdingen (leeuwetanden), soms slechts licht golvend van omtrek. Dat komt waarschijnlijk door de standplaats en andere invloeden van de omgeving waar de paardebloem zich dadelijk naar richt. Hoe meer licht-ether in de atmosfeer, hoe scherper ingesneden (driehoek) ze zijn, hoe meer vocht-ether, hoe vloeiender de bladrand zal zijn.

Een geoefend waarnemer zal al wel gezien hebben hoe dol insecten op Paardebloemen zijn. Vooral honingbijen, maar ook zweefvliegen, die weleens met vier tegelijk in kruisvorm zitten te snoepen op de lokkende gouden broden, die in grote hoeveelheden zowel stuifmeel als nectar bevatten. Al deze insecten krijgen een rijkelijk gedekte tafel aangeboden bij het openplooiën van de bloem.

Soms echter benutten geraffineerde rovers de bloem als hinderlaag en ligt bv. een Groene Krabspin *Misumena vatia* in de grote en gerieflijke Paardebloem op de loer. Na drie of vier dagen heeft zij een „make-up” aangelegd die wat kleur betreft perfect met die van de bloem overeenstemt.

De buitenste bloempjes van de samengestelde bloem bloeien eerst, dan volgen in dichte spiralen de meer naar het binnenste van het korfje geplaatste bloempjes. Het lijkt er dan ook op dat ze een hart of een schijfje bezit, maar het zijn enkel gesloten lintbloempjes.

Het bestuivingsmechanisme van de samengestelde bloemen verloopt theoretisch als volgt: de meeldraden ontlasten zich van hun stuifmeel vòòrdat de stempels uiteenwijken en geschikt zijn

Foto: A. Cools

Foto: G. Luyts

om door dat stuifmeel bevrucht te worden. De vijf helmknoppen zijn tot één kokertje vergroeid. Het stuifmeel valt op de stempelknop en deze groeit intussen door het kokertje naar boven, waarrond veeghaartjes al het poeder omhoog duwen. Insekten voeren het stuifmeel weg en daarna openen de rijpe stempels zich en houden vers aangebracht stuifmeel vast met de tepeltjes of papillen waarlangs de korreltjes binnendringen tot in het vruchtbeginsel.

Een prachtig juweel is de breekbare pluimbol met de van vruchtpluis voorziene vruchtjes die op de bloembodem als een bol ingeplant zijn.

In onze jeugd bliezen wij de vruchtjes weg en, gedragen door het pluis, zweefden deze parachutjes dan door de lucht om „brieven te bestellen”, vandaar de naam Brievenbesteller. Ook werden die Lampiesjes als kaarsjes of als lichtjes uitgeblazen. Voor kinderen was de Paardebloem een dankbaar object om mee te spelen. Meisjes maakten van de bloeiende stengels kransen of kettingen die op het hoofd geplaatst of om de hals gehangen werden, terwijl jongens er brillen of fluitjes van maakten. Als Orakelbloem kon men ermee bepalen hoelang men moest wachten voordat men kon trouwen, of

hoeveel kinderen men zou krijgen en hoelang deze zouden leven, enz. Wie wilde weten hoe laat het was, behoefde slechts op de Pluimbol te blazen.

De kale bloembodem van zo'n plezierig uitblazertje vertoont gelijkenis met de tonsuur (de geschoren priesterkruin) van geestelijken, vandaar de volksnamen voor dat overblijvende kale knopje zoals Papenstoel, Monnikskop, Platgatter en Paapje.

Taraxacum is de wetenschappelijke naam waarvan de betekenis nog in het ongewisse blijft, maar wie staat daar bij stil wanneer half april hele velden Paardebloemen feestelijk hun bloemkronen openen als echte zoonaanbidders bij de eerste roep van de Koekoek en het aanzwellende gezang van de vogels die een nieuwe lente begroeten, naast ijverig zoemende bijen met oranje stuifmeelkorfjes.

Geloof me, *Taraxacum* is de moeite van het bekijken waard.

Met dank aan de heren A. de Jonghe en P. van den Brecht voor het nalezen van de tekst.

A. Cools, Houterveld 5, 2440 Geel.

Tekening: K. de Bièvre

Het Mevrouw Van de Velde-natuurreservaat te Turnhout

Xavier in 't Ven en Gie Luyts

Zoals U reeds heeft kunnen lezen in het laatste julinummer van ons maandblad (*Wielewaal* 50: M 47), schonk de heer Carolus Faes uit Turnhout aan onze vereniging op 7 mei 1984 twee percelen grond met de vraag ze als natuurreservaat te beheren ter nagedachtenis van zijn echtgenote, mevrouw N. van de Velde, die vijf jaar geleden overleed.

Het terrein (12a. 75ca.) is gelegen te Turnhout tegen het Kempens kanaal (Dessel-Schoten) tussen de brug van de ringlaan en deze van de baan naar Baarle-Hertog en Breda.

Inmiddels kon het reservaat reeds uitgebreid worden doordat de heer en mevrouw Van Schoubroeck uit Turnhout op 30 oktober 1984 de toestemming verleenden om hun eigendom (22a. 78ca.) gelegen juist in het verlengde van ons nieuw reservaat mede in beheer te nemen.

De heer Xavier in 't Ven, Boerenkrijglaan 22 te 2300 Turnhout (014/42.10.98) werd aangesteld als conservator.

Korte historische situering

Op de „Ferrariskaart” ($\pm$ 1775) staat het betrokken gebied aangeduid als kleinschalig akkerland met hagen en houtkanten en enkele

kleine steenbakkerijtjes waar o.a. vloertegels gebakken werden. Deze landbouwzone scheidde het noordelijk stadsgedeelte van de uitgestrekte heidevlakte met talrijke vennen die tot over de Nederlandse grens uitdeinde. Op dat ogenblik lag er natuurlijk nog geen kanaal. Dit werd pas in de eerste helft van vorige eeuw gegraven. Het gedeelte komende van Dessel eindigde voorlopig bij de zwaai om aan de weg naar Baarle-Hertog en werd in 1846 plechtig geopend. We kunnen dit o.a. zien op de kaart van Van der Maelen (1852). Het deel verder westwaarts, richting Schoten, werd eerst een dertigtal jaren na het oostelijk deel voltooid. Dit kanaal werd manueel gegraven en gezien de reliëfverschillen in het landschap dat doorsneden werd, diende de bedding op verschillende plaatsen hoger gebracht dan het omliggende akkerland, dit om een geleidelijke afvloeiing van het kanaalwater mogelijk te maken. Op sommige plaatsen ligt de kanaaldijk meer dan 5 meter hoger dan de aangrenzende percelen. Ook ons reservaat ligt duidelijk lager dan het kanaalpeil, hoewel de dijkellingen hier slechts een tweetal meter hoog zijn. De lange smalle plas, evenwijdig aan het kanaal, werd omstreeks 1880 gegraven voor zandwinning. Omstreeks die tijd, en dit tot in 1930, was in deze omgeving ook een

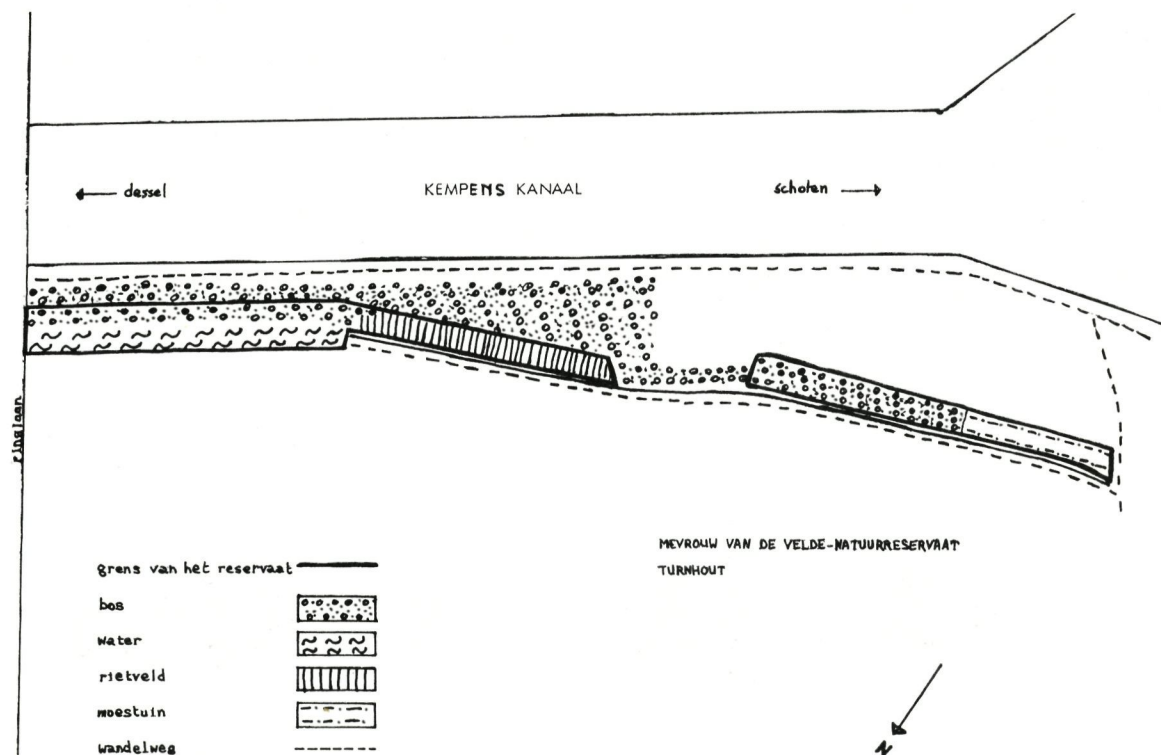

Foto: H. Meeus

leerlooierij van de familie Dierckx in bedrijf. Vermits het grondwater er zeer geschikt bleek te zijn, vestigden zich trouwens verschillende soortgelijke bedrijven in de streek. De loopputten zijn er nu nog terug te vinden.

Beschrijving

De percelen die ons geschonken werden door de heer Faes omvatten enerzijds een vochtig loofbosje met soorten als Zwarte Els *Alnus glutinosa*, Es *Fraxinus excelsior*, Zachte Berk, *Betula pubescens*, Vlier *Sambucus nigra*, enkele Canadapopulieren *Populus x canadensis* en wilgensoorten *Salix* sp. De onderbegroeiing wordt gedomineerd door Grote Brandnetel *Urtica dioica* met Kleefkruid *Galium aparine* en ook Zwarte Bes *Ribes nigrum*, Smeerwortel *Symphytum officinale*, Riet *Phragmites australis*, Hondsdraf *Glechoma hederacea*, bramen *Rubus* sp. en liefst vier soorten klimplanten nl. Klimop *Hedera helix*, Kamperfoelie *Lonicera periclymenum*, Hop *Humulus lupulus* en Haagwinde *Calystegia sepium*.

Het andere perceel bestaat uit een moestuintje dat nu niet meer als dusdanig gebruikt wordt. Het is omgeven met een ligusterhaag en begroeid met tal van kruiden. Dit zal mettertijd, geleidelijk terug tot loofbos evolueren. Hier ligt ook een gemetste waterput (2 x 2 meter) met op de wanden o.a. Muurvaren *Asplenium ruta-muraria*. In de put vinden we zowel kikkers als salamandersoorten. Juist naast dit perceel is er een groeiplaats van Breed Longkruid *Pulmonaria officinalis*.

In het terrein dat eigendom is van de heer en mevrouw Van Schoubroeck kunnen we drie gedeelten onderscheiden:

— een rietveld dat sterk verruigd is met Brandnetel, Kleefkruid, Leverkruid *Eupatorium cannabinum*, Harig Wilgeroosje *Epilobium hirsutum* en Fluitekruid *Anthriscus sylvestris*.

— een nat elzenbos met o.a. volgende soorten: Vuilboom *Frangula alnus*, Gelderse Roos *Viburnum opulus*, Vlier, Hop, Bitterzoet *Solanum dulcamara*, IJle Zegge *Carex remota*, Brede Stekelvaren *Dryopteris dilatata*, Moeraskers

Rorippa islandica en Bosandoorn *Stachys sylvatica*. De helling naar het kanaal toe is begroeid met soorten als Zomereik *Quercus robur*, Gewone Esdoorn *Acer pseudoplatanus*, Lijsterbes *Sorbus aucuparia* en Zwarte Els, grotendeels in hakhoutvorm.

— een langgerekte, smalle plas, gelegen tussen het bos en een weide. In het water en langs de oever vinden we o.m. Brede Waterpest *Elodea canadensis*, Klein Kroos en Puntkroos *Lemna minor* en *trislca*, Wolfspoot *Lycopus europaeus*, Wederik *Lysimachia vulgaris*, Watermunt *Mentha aquatica*, Moerasvergeet-mij-nietje *Myosotis scorpioides*, Slanke Waterkers *Nasturtium microphyllum*, Watertorkruid *Oenanthe aquatica* en Blauw Glidkruid *Scutellaria galericulata*.

Aan de noordrand wordt het reservaat door een gracht gescheiden van een zandweg met berm. Hier groeien soorten zoals Lidrus *Equisetum palustre*, Stinkende Gouwe *Chelidonium majus*, Sint-Janskruid *Hypericum perforatum* en Grasmuur *Stellaria graminea*.

We hebben reeds heel wat planten vermeld. Momenteel werden er reeds een honderdtal hogere plantensoorten geïnventariseerd, terwijl de mossenlijst tot op heden 19 bladmossen, 3 levermossen en 1 korstmos telt.

Zicht op het reservaat vanop de kanaalbrug.

Foto: H. Meeus

De toegangsweg

Foto: H. Meeus

Het reservaat herbergt o.a. volgende broedvogels: Wilde Eend *Anas platyrhynchos*, Waterhoen *Gallinula chloropus*, Tortel *Streptopelia turur*, Bosrietzanger *Acrocephalus palustris*, Fitis *Phylloscopus trochillus*, Tjiftjaf *Phylloscopus collybita*, Nachtegaal *Luscinia megarhynchos*, Zwartkop *Sylvia atricapilla*, Heggemus *Prunella modularis*, Winterkoning *Troglodytes troglodytes*, Zanglijster *Turdus philomelos*, Vink *Fringilla coelebs* en Rietgors *Emberiza schoeniclus*.

De Dodaars *Podiceps ruficollis* broedde vroeger op de plas en komt er nu nog terug in het voorjaar. Een Blauwe Reiger *Ardea cinerea* strijkt er dagelijks neer en ook Steenuil *Athene noctua*, Torenvalk *Falco tinnunculus*, Grote Bonte Specht *Dendrocopus major*, IJsvogel *Alcedo atthis*, Koekoek *Cuculus canorus*, Holenduif *Columba oenas* en Roodborsttapuit *Saxicola torquata*, alle broedvogels uit de omgeving, worden regelmatig waargenomen in het reservaat. Tijdens de trekperiode en in de winter is er geregeld bezoek van Sijsjes *Carduelis spinus* en verschillende lijsterachtigen zoals Koperwiek *Turdus iliacus* en Kramsvogel *Turdus pilaris*. Ook de Sperwer *Accipiter nisus* kan er dan wel waargenomen worden.

Af en toe brengt een Ree *Capreolus capreolus* een bezoek aan het gebied. Zowel de Groene als

de Bruine Kikker *Rana esculenta* en *temporaria* komen er voor. De laatste is o.a. talrijk te vinden in de vroegere moestuin. Het onderzoek naar het voorkomen van ongewervelden vraagt natuurlijk het meeste werk en tijd maar enkele tientallen soorten slakken, vlinders, kevers, vliegen enz. konden reeds bepaald worden waaronder bv. Koninginnepage *Papilio machaon*, Kleine IJsvogel *Limenitis camilla* en Oranjetip *Anthocharis cardamines*.

Beheer

Een aantal beheerswerken werden reeds uitgevoerd, o.a. maaien en hooien van de bermen langs de zandweg, het verwijderen van sluikstort dat vroeger in bos en gracht achtergelaten werd. Andere werken moeten nog gebeuren, bv. het ophangen van nestkasten en maaien van het rietveld. Ook dient onderzocht hoe de waterkwaliteit in de plas en de gracht kan verbeterd worden.

Dankzij het optreden van de stedelijke milieupolitie werd een einde gesteld aan de plaag van sluikstorten in en om het reservaat en ook het probleem van vangen en doden van vogels met mistnetten, lijm en karabijnen zal er hopelijk weldra definitief opgelost zijn.

Langs het kanaal

Foto: H. Meeus

Foto: H. Meeus

De waarde van het reservaat is zowel landschap-
pelijk - een groenzone langs de kanaalboord in de
onmiddellijke nabijheid van het stadscentrum -
als natuurwetenschappelijk door het voorkomen
van verschillende biotoopjes op een kleine
oppervlakte (moerasbos, rietveld en plas) met
voor onze streek minder algemene soorten zoals
Zwarte Bes, Puntkroos, Breed Longkruid, Slanke
Waterkers en IJle Zegge en ook interessante
vogel- en insektensoorten.

Bij verder onderzoek zal zeker het voorkomen van
nog andere boeiende soorten kunnen vastgesteld
worden terwijl ook een adequaat beheer levens-
mogelijkheden voor een aantal planten en dieren
kan doen ontstaan of verbeteren.

Het is eveneens niet uitgesloten dat het reservaat
nog verder zou uitgebreid worden met aangren-
zende percelen.

Tot slot willen we hier de heer Carolus Faes
nogmaals danken voor zijn prachtige gift én voor
de bereidwillige hulp die hij verleent tijdens
beheerswerken o.a. door het belangloos beschik-
baar stellen van materiaal.

Ook gaat onze dank naar de heer en mevrouw
Van Schoubroeck voor de toestemming die ze
verleenden tot het beheren van hun eigendom.

X. in 't Ven, Boerenkrijglaan 22, 2300 Turnhout.

G. Luyts, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout.

Opmerkelijke ornithologische meldingen

Gegevens voor deze rubriek worden verwacht bij de redactie, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout.

Deze waarnemingen hadden plaats in 1984, tenzij anders vermeld is. Ze werden niet op hun juistheid gecontroleerd. Uitzonderlijke waarnemingen dienen liefst enigszins gedocumenteerd ingestuurd.

Parelduiker *Gavia arctica*

4 januari 1985: 1 ex. op Vijverhof te Brugge-St.-Michiels (G. Orbie).

Roodhalsfuut *Podiceps grisegena*

Van 10 november tot 9 december: 1 ex. te Schulen (R. de Fraine); 2 januari 1985: 1 ex. in eerste winterkleed (eerste januariwaarneming van deze soort te Antwerpen-Blokkersdijk) (L. Vielfont, L. Janssen); 1 overwinterend ex. in de Achterterhaven te Zeebrugge (G. Orbie).

Vaal Stormvogeltje *Oceanodroma leucorhoa*

10 september: 1 ex. te Blankenberge (D. Vercammen, P. Lust, K. Naessens).

Roerdomp *Botaurus stellaris*

5 januari 1985: groepje van 4 ex. te Wuustwezel (J. Nuytemans).

Lepelaar *Platalea leucorodia*

12 januari 1985: 1 ex. te Zeebrugge-Dudzele (G. Orbie).

Kleine Zwaan *Cygnus columbianus*

4 januari 1985: 2 ex. in adult kleed te Antwerpen-Galgenweel (P. Gerené, L. Janssen); van 5 tot 29 januari 1985: tot 49 ex. (35 adulte ex. en 14 juvenielen) te Zeebrugge-Dudzele (G. Orbie); 22 januari 1985: 44 en 35 ex. te Ploegsteert (H. Delvoye).

Wilde Zwaan *Cygnus cygnus*

Zie *Wielewaal* 51: 62, op 23 januari 1985 pleisteren er 15 adulte en 2 juvenielen te Kasterlee (M. Smets, B. Bosmans, L. van Gompel, J. Lauwers); 5 januari 1985: 12 ex. op de E10-plas

te Minderhout (J. Spannenburg); 27 januari 1985 pleisteren 1 adult en 4 juvenielen te Oud-Turnhout (M.-L. en H. Meeus); op 30 januari en 2 en 3 februari 1985 pleisteren 14 adulte ex. en 2 juvenielen (groep die eerst te Kasterlee verbleef?) in het Varenbroek te Geel (G. Huyskens, H., M.-L. en J.-M. Meeus, G. Elsermans); 13 januari 1985: 6 adulte ex. en 7 juvenielen en 20 januari 1985 17 adulte ex. te Zeebrugge-Dudzele (G. Orbie).

Taigarietgans *Anser fabalis fabalis*

Tijdens de tweede en derde decade van januari 1985 in de streek Kalmthout-Wuustwezel-Loenhout-Brecht-Minderhout-Meer-Meerle ca 440 Rietganzen waarvan ca 105 ex. *A.f. fabalis*, als volgt verdeeld: te Wuustwezel een groep van 11 *fabalis* en een groep van 31 ex. waarvan 19 *fabalis*, te Loenhout een groep van 170 ex. waarvan 15 *fabalis*, te Meerle een groep van 10 *fabalis* en een groep van 57 ex. waarvan ca 50 *fabalis* (D. Symens); op 20 en 26 januari respectievelijk ca 30 en ca 55 ex. *fabalis* te Wuustwezel (H. Nuytemans); op 27 januari ca 35 ex. *fabalis* te Rijkvorsel (H. Nuytemans); van december tot februari 1985 tot ca 70 *fabalis* samen met *rossicus* te Mol-Postel (H. en M.-L. Meeus, G. Huyskens).

Dwerggans *Anser erythropus*

Van 27 tot 30 december: 1 adult ex. te Zandvliet (J. van Impe, J. de Ridder, L. Benoy, V. Dupont, P. Maes, C. Steeman e.a.).

Canadese Gans *Branta canadensis*

25 december en 5 januari 1985: respectievelijk 11 en 6 ex. te Brugge-St.-Michiels (G. Orbie).

Brandgans *Branta leucopsis*

28 oktober: 4 ex. op doortrek te Schulen (R. de Fraine).

Krakeend *Anas strepera*

16 november: 1.257 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk (C. Steeman).

Zomertaling *Anas querquedula*

19 en 27 september: respectievelijk 8 en 5 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk (C. Steeman).

Krooneend *Netta rufina*

3 februari 1985: 1 vrouwtje te Duffel (D. Colin, P. Buys, G. Driessens, L. Janssen, C. Snyers).

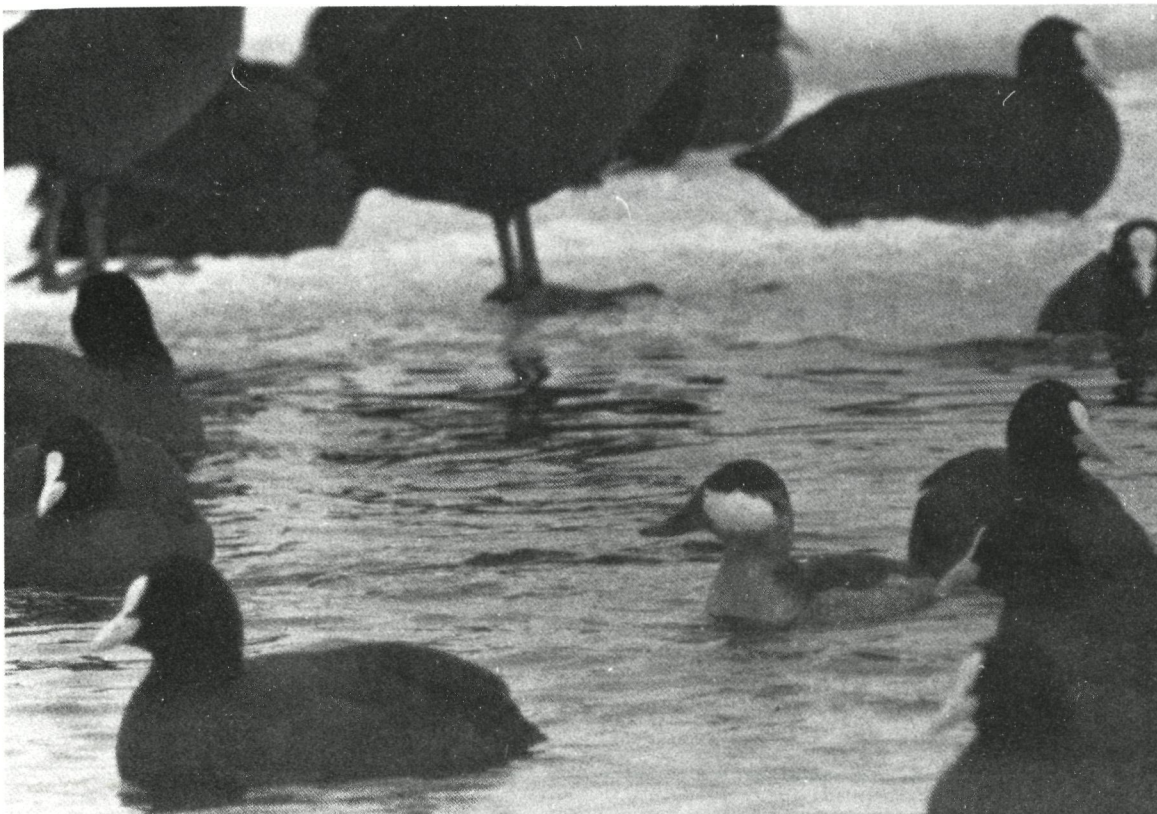
Toppereend *Aythya marila*

3 februari 1985: 2 ♂ en 1 ♀ te Duffel (D. Colin, P. Buys, G. Driessens, L. Janssen, C. Snyers); 2 ♂ en 1 ♀ hebben te Duffel-Lier overwinterd

Wilde Zwanen *Cygnus cygnus*, Geel, 3 februari 1985

Foto: G. Elsermans

Rosse Stekelstaart *Oxyura jamaicensis*, Antwerpen-Blokkersdijk, 7 tot 11 januari 1985

Foto: C. Steeman

(D. Colin, L. Janssen e.a.); 5 februari 1985: 4 ♂♂ en 3 ♀♀ op het Blak te Beerse (J. Joris, E. Machielsens).

Rosse Stekelstaart *Oxyura jamaicensis*

Van 7 tot 11 januari 1985: 1 adult ♂ in winterkleed te Antwerpen-Blokkersdijk (C. Steeman, L. Janssen e.a.).

Ruigpootbuizerd *Buteo lagopus*

14 januari 1985: 1 onvolwassen ex. te Duffel-Lier (L. Janssen); 21 januari 1985: 1 adult ex. te Loenhout (H. Nuytemans).

Roodpootvalk *Falco vespertinus*

21 mei: 1 ex. te Aarschot (D. Vercammen, K. Naessens, M.-J. vander Plas, A. Vercammen).

Slechtvalk *Falco peregrinus*

18 november en 2 december: 1 ex. te Kallo (C. Steeman).

Porseleinhoen *Porzana porzana*

11 december: 1 ex. te Brugge-St.-Michiels (G. Orbie); 19 januari 1985: 1 ex. te Mechelen, vastgevroren in volle stad (J. Malfliet).

Kleinst Waterhoen *Porzana pusilla*

Correctie *Wielewaal* 51: 31; H. Delvoye meldde ons dat het ex. dat eind juli te Ploegsteert werd waargenomen foutief gedetermineerd werd en

een Porseleinhoen *Porzana porzana* betrof, waargenomen door M. Lagae.

Kwartelkoning *Crex crex*

14 oktober: nog 1 ex. te Schulen (R. de Fraine).

Kraanvogel *Grus grus*

Tussen 13 en 27 november trokken in de Demervallei honderden ex. door (R. de Fraine); 20 november: 53 ex. richting ZO te Itegem (A. Cools).

Kievit *Vanellus vanellus*

22 december: 1 albinistisch ex. (witte bovenzvleugels en dekveren, gevlekte kop) te Zeebrugge-Dudzele (G. Orbie).

Kleine Strandloper *Calidris minuta*

5 december: 1 ex. te Kallo (C. Steeman, V. Dupont).

Bosruiter *Tringa glareola*

18 november en 2 december: 1 ex. te Kallo (C. Steeman e.a.).

Oeverloper *Actitis hypoleucos*

12 januari 1985: 2 ex. te Doel (G. Sallaets, L. Janssen, C. Snyers, L. de Schamphelaere).

Rosse Franjepoot *Phalaropus fulicarius*

26 september: 1 ex. te Zeebrugge (P. Beirens).

Roodhalsganzen *Branta ruficollis* (1 adult en 1 juveniel), Zandvliet, 27 tot 30 december 1984.

Foto: J. de Ridder

Kleinste Jager *Stercorarius longicaudus*

21 oktober: 1 ex. te Zeebrugge (P. Beirens).

Kleine Mantelmeeuw *Larus fuscus*

26 januari 1985: 1 subadult ex. *fuscus*-type (eerste waarneming van een mogelijke Baltische vorm) te Antwerpen-Blokkersdijk (V. Beeldens, B. Straus, L. Janssen).

Geelpootmeeuw *Larus cachinnans*

2 december: 1 adult te Kallo (C. Steeman); 30 december: 2 ex. te Zeebrugge (G. Orbie, T. de Schuyter).

Kleine Burgemeester *Larus glaucoides*

31 maart: 1 ex. in eerste winterkleed te Zeebrugge (G. de Smet, C. Beel).

Grote Burgemeester *Larus hyperboreus*

24 september: 1 ex. in eerste winterkleed te Zeebrugge (P. Beirens).

Lachstern *Gelochelidon nilotica*

8 september: 1 ex. te Zeebrugge (D. Vercammen, L. Maertens, K. Naessens, M. Jacobs).

Witvleugelstern *Chlidonias leucopterus*

8 en 11 augustus: 1 juveniel te Ramskapelle (P. Beirens, F. Bogaert) en op 28 augustus: 1 adult ex. in winterkleed ter plaatse (P. Beirens).

Hop *Upupa epops*

27 oktober: 1 ex. te Zwijndrecht (C. Steeman).

Grote Pieper *Anthus novaeseelandiae*

2 september: 1 adult ex. te Ramskapelle (P. Beirens); 21 oktober: 1 ex. te Zeebrugge-Dudzele (C. Steeman, V. Dupont en vele anderen).

Tjiftjaf *Phylloscopus collybita*

5 en 13 januari 1985: 1 ex. te Wuustwezel (H. Nuytemans); 3 februari 1985: minimum 12 ex. op traject van 1 km lengte te Duffel-Lier (D. Colin, P. Buys, G. Driessens, L. Janssen, C. Snyers).

Kauw *Corvus monedula*

29 januari 1985: 1 ex. *soemmeringii*-type in grote groep Kauwen en Roeken te Turnhout (H. Meeus).

Roze Spreeuw *Sturnus roseus*

27 oktober: 1 adult ex. te Heist (P. Beirens)

IJsgors *Calcarius lapponicus*

21 oktober: 6 ex. te Zeebrugge-Dudzele (C. Steeman, V. Dupont en vele anderen); 19 en 20 januari 1985: 1 ex. te Wuustwezel (H. Nuytemans, P. Symens).

Boekbesprekingen

Alexandre J.F. G. Lesaffre, 1984. *Regardez vivre les oiseaux*. Brussel, 318 p.

In de reeks „Les cahiers du rouge-gorge”, uitgegeven door het C.C.B.V., verscheen zopas het boek van Jean-François Alexandre en Guilhem Lesaffre: *Regardez vivre les oiseaux*, Tome 1., met een voorwoord van R. Arnhem. Dit werk vult de leegte die er bestond tussen de klassieke vogelgidsen, bestemd voor ervaren ornithologen, en de vulgarisatiewerken, welke uiteraard zeer onvolledig zijn i.v.m. de kennis en de bescherming van de vogels. Dit boek bevat de voor elke beginnening zo noodzakelijke basiskennis om de vogels te herkennen en meer nog ze te leren kennen. Eens dat ge de vogels kent, zult ge er van gaan houden. En mocht ge al een vogelvriend zijn, dan zal dit boek uw liefde nog versterken. Van al de dieren hebben de vogels de mens steeds het meest geïnteresseerd.

Het bekijken van hun veelkleurig vederkleed, het beluisteren van hun zang, het bewonderen van hun majestatische of acrobatische vlucht, brengen vlug het verlangen om ze beter te leren kennen. Zo krijgt de vogelstudie steeds meer aanhangers.

De ornithologie is inderdaad voor iedereen veel toegankelijker dan de studie van zoogdieren, amfibieën of insecten. Ze is ook veel dynamischer dan de botanie. De eerste stappen op het terrein zijn echter niet altijd gemakkelijk. Waar moet men plaats nemen? Op welk uur en in welk seizoen moet men op stap gaan? Hoe moet men zich verschuilen? Welke verrekijker of telescoop moet men kopen? Hoe moet men een poging tot identificatie rechtvaardigen? Waar vindt men raad en hulp? Wanneer trekken de verschillende vogelsoorten? Al deze vragen en vele andere vinden een antwoord in dit boek, dat nochtans op de eerste plaats afgestemd is op liefhebbers uit de franstalige gemeenschap.

Beide auteurs zijn sinds hun jeugd gepassioneerd door de studie van de natuur en van de vogels. In hun boek trachten ze al de problemen op te lossen, die ze ooit zelf gehad hebben. De ervaring en de kennis, verworven tijdens vele jaren studie, willen ze aan iedereen doorgeven. Hierdoor hopen ze meteen bij te dragen tot de bescherming van de vogels en het behoud van de natuur.

Enkele opmerkingen moeten me nochtans van het hart. Hoewel op p. 18 en 19 van leer wordt getrokken tegen nestfotografie blijkt het gehele boek geïllustreerd met een zéér groot aantal... nestfoto's! Eveneens tot onze grote verbazing bleken bij de Europese ornithologische tijdschriften (p. 292 en 293) wel een aantal Nederlandse vermeld (*Ardea*, *Vogeljaar*, ... zelfs *Grasduinen*), doch géén Vlaamse, terwijl bovendien de Koninklijke Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie De Wielewaal helemaal onbekend blijkt bij de auteurs en de uitgever wanneer zij een opsomming geven van de Belgische verenigingen en organisaties (p. 311).

Het boek is geïllustreerd met 300 verklarende foto's en tekeningen. Om de nederlandstalige bewerking zou vlug kunnen gevraagd worden. Te verkrijgen in de boekhandel van De Wielewaal. Prijs 585 F.

H. Franckx

Geijskens D.C., J. van Tol. *De libellen van Nederland*. Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging.

Op een ogenblik dat de studie van libellen in binnen- en buitenland een duidelijke opgang vertoont, komt de K.N.N.V. uit met een basiswerk over deze insectengroep. Het is een stevig ingebonden en lijvig boek (368 pp.) dat een diepgaand overzicht geeft van de Odonata in het algemeen en de libellen van Nederland in het bijzonder.

Het boek vangt aan met enkele algemene hoofdstukken over de libellen als taxonomische entiteit, hun bouw en levenswijze, verspreiding en voorkomen, en over de wijze waarop de libellenwaarnemingen in Nederland voor deze uitgave werden verwerkt.

Daarop volgt een reeks van determineersleutels die het de gebruiker mogelijk maakt de imagines van alle West-Europese soorten te benoemen. De sleutel van de larven gaat tot op het genus.

Het meest uitgebreide hoofdstuk behandelt uitvoerig de Nederlandse soorten (69 sp.). Naast een detailbeschrijving van de morfologie van de imagines en larven geven de auteurs ook een samenvatting van wat tot nog toe over de levenswijze en de verspreiding is gekend. Speciale aandacht verdienen de bijzonder goede tekeningen van diagnostische structuren zoals de achterlijf-aanhangsels of de prothorax. Het is alleen spijtig dat zulke figuren niet eveneens werden gemaakt voor de mannetjes van *Coenagrion*: precies daar zouden ze van groot nu zijn bij de determinaties. Zestien kleurenfoto's geven tussendoor vertegenwoordigers van de belangrijkste genera weer.

In een laatste deel geeft men van iedere soort vooreerst een grafisch beeld van haar abundantie in de tijd (in de voorbije eeuw enerzijds, gedurende het vliegseizoen anderzijds). Daarnaast illustreert een kaartje de verspreiding in Nederland. Omdat de auteurs zich echter beperkt hebben tot verzamelde exemplaren uit musea en collecties, zijn deze kaartjes eerder onvolledig.

Het werk van Geijskens en Van Tol is — ondanks zijn hoge prijs — door zijn wetenschappelijke nauwkeurigheid, prachtige illustraties en heldere taal een ideaal boek voor de natuurliefhebber die van een libel wat meer wil weten dan alleen maar de naam.

N. Michiels

AANWIJZINGEN VOOR DE AUTEURS

Het maandblad *Wielewaal* publiceert in principe alle artikels waarvan de inhoud strookt met de doelstelling van de Vereniging De Wielewaal: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels. De redactie behoudt zich nochtans het recht voor te beslissen welke artikels of bijdragen worden geplaatst.

Kopij moet in drievoud in machineschrift worden ingeleverd bij de hoofdredacteur. Uiterlijk twee maanden na het insturen van de kopij ontvangt de auteur bericht of zijn artikel al dan niet zal worden opgenomen. Eventueel kan de auteur gevraagd worden wenselijke veranderingen aan te brengen.

De auteurs zijn persoonlijk verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikels.

Elk artikel wordt gevolgd door het volledig adres van de auteur(s).

De redactie dringt er op aan om artikels en belangrijke bijdragen te doen volgen door een samenvatting in de Nederlandse, Franse, Duitse en Engelse taal. Op verzoek van de auteur zal de „résumé“, „Zusammenfassung“ en „summary“ door de redactie worden opgesteld.

In het maandblad wordt de voorkeurspelling toegepast. Nederlandse vogelnamen beginnen steeds met een hoofdletter (bv. Witte Kwikstaart). Groepsnamen (bv. steltlopers) beginnen niet met een hoofdletter. **Dezelfde schrijfwijze geldt voor namen van planten, insecten, enz...** De eerste vermelding in een tekst van een soort wordt steeds gevolgd door de Latijnse geslachts- en soortnaam, onderstreept.

In datumvermeldingen dienen de namen van de maanden bij voorkeur voluit geschreven. Het gebruik van afkortingen dient vermeden te worden.

Referenties in de tekst worden aldus vermeld: (Segers, 1948); bij meerdere referenties: (Segers, 1948; Grootaers, 1958); en verwijzen naar een alfabetisch gerangschikte bibliografie. Deze bibliografie wordt als volgt opgesteld:

- voor een artikel: Auteursnaam, initialen van de voornamen, jaar. Volledige titel. *Naam van het tijdschrift*, jaargang: eerste pagina van het artikel - laatste pagina.
bv. Grootaers F., 1958. Glanskop (*Parus palustris*) en Matkop (*Parus atricapillus*). *Wielewaal* 24: 1 - 16.
- voor een boek: Auteursnaam, initialen van de voornamen, jaar. *Volledige titel*. Stad van uitgifte, naam van de uitgever.
bv. Segers F., 1948. *Broedvogels in de Kempen*. Antwerpen, Nederlandsche Boekhandel.

Als er meerdere auteurs zijn: Lippens L., H. Wille, 1972. *Atlas van de vogels in België en West-Europa*. Tielt, Lannoo.

In de bibliografie worden slechts die titels vermeld waarnaar in de tekst wordt verwezen. Alle literatuurgegevens moeten bij hun oorspronkelijke bron gecontroleerd worden.

Ter illustratie van bijdragen kunnen in aanmerking komen: zwart-wit- en kleurenfoto's, diapositieven, zwart-wit-tekeningen. Grafieken, tabellen en kaarten dienen met zwarte inkt op wit papier getekend.

Aan de auteur van een artikel (of aan één van hen indien er meerdere zijn) zullen 5 exemplaren van het maandblad worden verzonden. Meer exemplaren (tot maximum 30) kunnen bekomen worden, indien de hoofdredacteur hierom verzocht wordt bij het inzenden van het artikel.

De hoofdredacteur zal graag eventuele bijkomende inlichtingen of adviezen verstrekken aan mogelijke auteurs.

Wij ontvangen wisselnummers van *Ardea*, *Limosa*, *Vogeljaar*, *Vogels*, *Dutch Birding*, *Aves*, *Gerfaut-Giervalk*, *Nos Oiseaux*, *Mens en Vogel*, *l'Homme et l'Oiseau*, *Falke*, *Regulus*, *Ornithologische Mitteilungen*, *Vogelwarte*, *Ornithologische Beobachter*, *Milu*, *Egretta*, *Héron*, *Ciconia*, *Tijdingen van de Vrienden van Heverlee-bos en Meerdaalwoud*, *Natuurreservaten*, *Wetenschappelijke Mededelingen KNNV*, *Parcs Nationaux*, *Hautes Fagnes*, *Natuurhistorisch Maandblad*, *Natura*, *Natuurbehoud*, *Mededelingenblad Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedschoon*.

WIELEWAAL

JAARGANG 51 — MAART 1985

H. FRANCKX. De Canarische Kraagtrap <i>Chlamydotis undulata fuertaventurae</i>	65
H. FRANCKX. Wielewaal-reis naar de Costa de la Luz van 14 tot 28 april 1984	78
H. NUYTEMANS. Ornithologisch verslag van de Wielewaalreis naar de Costa de la Luz van 14 tot 28 april 1984	93
A. COOLS. Een verschoppeling onder de planten	100
X. IN 'T VEN, G. LUYTS. Het Mevrouw Van de Velde-natuurreservaat te Turnhout	101
Opmerkelijke ornithologische meldingen	105
Boekbespreking	108

Titelblad : Steltkluut *Himantopus himantopus* — Foto : G. Robbrecht